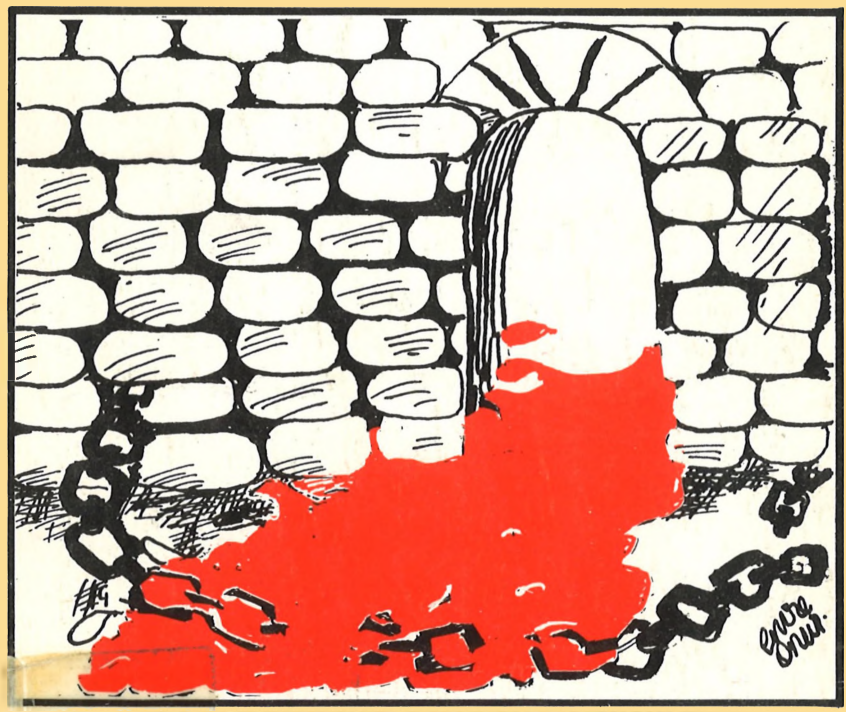
edip polat

diyarbakır gerçeği

İNSAN HAKLARI YAYINLARI DİZİSİ

edip polat

liyarbakır qerçeāi

Bu kitabın yayın hakkı
yazara aittir

1. Baskı: Ağustos - 1988
Yayın Sorumlusu: Edip Polat
İsteme Adresi: Çöltepe Köyü
İstasyonu Gültepeköyü Bismil/Diyarbakır

Kapak: Emre Onur
Dizgi: Gül ve Gül Dizgievi
Gözde Reprodüksiyon Sümer Sokak Kızılay/ANKARA
Baskı: Form Ofset Matbaacılık

Akay Cad. 11/1 Ankara Tel: 117 47 50

Diyarbakır'da gerek soruşturmada ve gerekse cezaevinde yaşamını yitiren Devrimciler:

Askeri Demir, Selhatin Kunduz, Önder Demirok, Abdurrahman Çeçen, M. Ali Eraslan, Mazlum Doğan, M. Emin Akpınar, Aziz Özbay, Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin, Kemal Pir, Ali Çiçek, Akif Yılmaz, Necmi Öner, M. Hayri Durmuş, Ali Erek, Aziz Büyükerkaç, Medet Öz-badem, Ali Sarıbal, İbiş Uras, Ramazan Yayan, Cemal Kılıç, Kenan Çiftçi, Seyfettin Sak, Selahattin Kurutar, Bedii Tan, Necmettin Büyükkaya, Remzi Aytürk, Cemal Arat, Orhan Keskin, Yılmaz Demir, Suphi Çevirici, İsmet Karak, Hüseyin Yüce, Mehmet Kalkan, M. Emin Yavuz'un anılarına...

"Türkiye'nin başka ibr cezaevinde böyle bir işkence sisteminin uygulandığını zannetmiyorum. Diyarbakır'da gerek bana, gerek bütün tutuklulara yapılan işkenceleri eksiksiz bir ifadeyle anlatabilmek mümkün değil..."

Eski Tutuklu Nurettin Yılmaz
Anavatan Partisi
Mardin Milletvekili

"8 yıldan beri Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemelerinde dava takip ediyoruz. Özellikle 1981-1984 yılları arasında savunmanın güçlüklerini anlatmak haftaları hatta ayları alır. Öyle olaylarla karşılaştım ki, sanıkların yüzü gözü şiş, kan, revan içinde yargı önüne çıkarıldı..."

Mustafa Özer
Avukat

".... Ben emir kuluyum. Genel olarak istenileni yaptım. Emir işte, emir kuluyuz... Bir askerliktir, olmuştur. Emir kuluyuz, yapmışız..."

"Gestapo" Adnan Gündüz
İşkenceyle adam öldürmek
suçundan hükümlü eski Gardiyan

• Alıntıların hepsi 2000'e Doğru Dergisi'nin 34. sayısından alınmıştır.

DİYARBAKIR GERÇEĞİ

I. KİTAP

EDİP POLAT

Takvimler yine 12'yi gösteriyordu. Sokak başlarını yine tanklar tutmuştu.

Durdurulması gereken bir hareket vardı: Gençliğin gelişen devrimci mücadelesi....

Tasfiye edilmesi gereken bir durum vardı: 1960 darbesinden kalan, devlet içindeki küçük burjuva ve tekel dışı burjuva temsilcilerinin yönetimden uzaklaştırılmaları...

Üzerine gidilmesi gereken bir bölge vardı: Doğu'nun köyleri...

"Doğu'daki anayasaya aykırı davranışların önlenmesine ilişkin bir telgraf, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a uzatılmıştı. Telgrafın yanıtı, Genel Sekreter Cihan Alpan imzasıyla 8 gün sonra, 20 Nisan'da gelmişti. Olayların araştırılabilmesi için "kaynakların saptanması ve bilgilerin acele olarak Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterlik dairesine iletilmesi" istenmişti." (Erbil Tuşalp- Bin Belge, sayfa 136).

Geniş şekilde rapor hazırlanmış, fotoğraf, ses bandı ve diğer belgeler eklendikten sonra gerekli mercilere iletilmek üzere Çankaya'ya gönderilmişti.

"Silvan ilçe merkezi, jandarma komutanlığına bağlı 6 helikopter, donatılmış 4 bine yakın jandarma ve komando, topçu keşif uçaklarının desteğiyle kuşatılmıştır. İlçedeki evler ve dükkanlar, sabah saat 04.00'ten, akşam saat 19.00'a kadar, didik didik aranmıştır. Evlerinden çıkarılan halk, üç özel kampta toplanmıştır."

O dönemde, olup biteni küçük olduğum halde hala hatırlarım. Komandolar, köyün ileri gelenlerini köyün mey-

danında toplamış, onlardan silah istiyorlardı. Dedem Abdulkadir yakalanmış, ondan zorla bütün köy halkından silah toplaması istenmişti. İstediklerini elde edemeyince büyük bir hayvan pisliği yığınını, altında silah bulunur diye akşama kadar kazdırtmışlardı. Daha sonra köyün belli başlı kişilerini meydanda dipçiklemişlerdi. Köyümüzde olup bitenler Cumhurbaşkanlığına sunulan sözkonusu raporda da ele alınmıştı.

"Merkeze bağlı (Bismil merkezine (y.n.) Eski Çöltepe köyünden Abdulkerim Kaplan ve kardeşine 3 saat işkence yapılmış ve her ikisi de komaya sokulmuşlardır." diye raporda bahsedilen Abdulkerim Kaplan aynı zamanda köyün muhtarıydı. Ondan istenilen Nı marka silahı vermeyince, feryatları bütün köy halkı tarafından duyuluncaya kadar işkence edilmişti.

O dönemde komando, köylüler tarafından "dinsiz imansız komando" diye adlandırılırdı. Bu isimle çağrılmayı, kendileri istemişti.

"Bismil Merkeze bağlı Çekildiz köyünden Şeyhmus Esen ve oğlu, amcası Mehmet ve oğlu karşılıklı çırıl-çıplak soyundurularak karıları ve gelinlerine teşhir edilmiş ve falakaya yatırılmışlardır. Reşit adındaki vatandaş intihara teşebbüs etmiştir."

"Düvel köyünden Dursun Yanardağ, oğluna yapılan işkenceye dayanamayarak oğlunun üzerine kapanmış, bunun üzerine kendisi de dövülmüştür. Komaya giren bu vatandaş Diyarbakır Tıp Fakültesi hastanesine kaldırıldıktan 4 gün sonra ölmüştür."

Aynı belgelerde Midyat'a bağlı Arnas köyünde Hristiyanların zorla sünnet ettirildiği, Revşat köyünde ise köy imamının tenasül uzvuna ip bağlanarak köy içinde zorla dolaştırıldığı yer almaktadır.

"Savur ilçesi Barman köyünde firari Mehmet Çelik'in karısı ve kızı üç gün dağda dolaştırılmıştır. Gündık köyünde halk 5 saat bataklığın içinde tutulmuştur. Cizre köyünde muhtar Mehmet Kile'nin yumurtalıklarına taş bağlanıp koşturulmuştur. Cafer Cin'in 6 dişi kırılmıştır. Cılın köyünde kadın ve erkekler soyularak karşılıklı beklettilmişlerdir.

Deriş köyünde halk çevre köylere göçmüştür. Kavsar köyünde yapılan işkenceye dayanamayan Mahmut Öztaş ölmüştür. Tizyan köyünde hamile bir kadın çocuğunu düşürdükten iki gün sonra ölmüştür. Dara köyünde oğluna yapılan işkenceye dayanamayan bir vatandaş kalp krizi geçirerek ölmüştür."

Bütün bu işkenceler 1970-71 yıllarında olmaktaydı. O zaman

Doğuda ne bir köylü ayaklanması, ne de şimdi resmi çevrelerin dediği gibi "terörist" vardı. Devlete karşı hemen hiç bir gözle görülür eylem olmamıştı. Ama köylülere ve dolayısıyla Doğu halkına başka türlü nasıl gözdağı verilebilirdi?

Yukarıda anlatılanları Doğuyu gezen bir komisyon tesbit etmiştir. Aynı komisyon 10 yıl sonra Diyarbakır Barosu'ndan siyasi tutukluların gözaltındaki ve cezaevindeki durumlarıyla ilgili bilgileri almıştır.

"Genel-İş Sendikası'nın Diyarbakır Şube Sekreteri Nazif Kaleli 1980 Nisanında gözaltına alınmıştı" diye başlıyor rapor ve Kaleli'nin gözaltına alındıktan sonra koma halinde 4 Nisan akşamı tutukevine gönderildiği kaydediliyor. "Aynı gece hastaneye sevk edildi. Hastanenin ilgili servisi bulunamadığı için 5 Nisan'da tutukevine geri gönderildi. Kaleli'nin sorguda belkemiğinin ve omuriliğinin zedelendiği belirtiliyor. Tıp Fakültesi hastanesi Ortopedi kliniğine kaldırılması uygun görüldü. Doktorlar "felç ve beyin harabiyeti yapabilecek yaşamsal tehlike bulgularını" ortaya koydular. Öyle ki, Kaleli'nin Ankara'da bir hastanede tedavi edilmesini önerdiler. Kolordu Kaleli'yi geri istiyordu. Hastane direniyordu. Kolordu direndi, hastane direndi. Sonuçta hastaneden hapishaneye geri yollandı Kaleli."

"Nazif Kaleli Sendikadaki görevinde iken, nisan başında gözaltına alınmış, bir süre mahalli karakolda tutulduktan sonra, buradan gözleri bağlı olarak Yenişehir İnzibat Karakolunda hava Astsubay İsmail Kökçün denetiminde tüm işkencelerin yapıldığı söylenen" kolordu binasının arkasındaki işkencehaneye PTT'ye ait bir kamyonetle götürülmüştür." (İlerdeki sayfalarda Yenişehir İnzibat Karakolundan bahsedilecektir. Y.N.)

Aynı raporda belirtildiğine göre Nazif Kaleli'ye 15 gün işkence edilmiş ve bu süre içinde kum torbalarıyla dövülme, çarmıha gerilerek elektrik verilme, falakaya yatırılma, süründürme, sırtına adam bindirme ve tabut denilen santimetrelerle ölçülebilen daracık hücrelerde bekletilme gibi çeşitli işkence yöntemlerine maruz bırakılmıştır.

Aynı komisyonun yazısında "I No.lu Cezaevinde görüştüğümüz Hayri Durmuş, Mazlum Doğan ve Ali Rıza adlı tutuklular 82 gün gözaltında ve işkencede kaldıklarını, Şikestun olayı sanıklarına 55 gün işkence edildiğini, ayrıca aynı olayın sanıklarından Hayri Durmuş'un işkence sırasında durumunun ağırlaşması üzerine as-

keri hastaneye kaldırıldığını söylemişlerdir." denilerek işkence olayları kanıtlı olarak yer almaktadır.

"Mazlum Doğan ve arkadaşlarının bize verdikleri bilgilere göre gözaltına alınan kadın sanıklar; (Z.), (A.), (G.) ve adının açıklanmasını istemeyen başka bir kadın sanığın işkence sırasında ırzına geçildiği ileri sürülmüştür."

Bu olaylar ve daha evvel bahsettiğimiz köylerde meydana gelen buna benzer işkence olayları, bize bu işkenceyi yapanların yalnız gaddar olmadıklarını aynı zamanda birer psikopat olduklarını da ispatlamaktaydı. Buna en yeni diğer bir örnek yine aynı raporda belirtildiğine göre avukat Hikmet Bozçalı'nın cezaevindeki müvekkili Abdullah Baltacı'nın tabi tutulduğu işkenceler sonucunda erkeklik yeteneğini yitirdiği anlaşılmaktadır.

Komisyonun görüştüğü 3 nolu da tutuklu bulunan Kenan Kızıl uğradığı işkenceleri anlatmıştır.

"Askeri cezaevinde bizimle görüşen tutuklular, gözaltı süresine uyulmadığını belirterek tutuklulardan Halil Berktay'ın 40, Nazım Doğan'ın 82, Ali Rıza'nın 82, Ali Yaverkaya'nın 33, Hayri Durmuş'un 55, Yılmaz Çamlıbel'in 30 gün süreyle gözaltında kaldıklarını ve bu süre içinde sürekli işkenceye uğradıklarını belirtmişlerdir."

Rapora göre Yılmaz Çamlıbel'in 2 Mayıs 1980 günü gözaltında cezaevine getirildiğinde tehlikeli bir şekilde hasta olduğunu koğuşundaki diğer arkadaşları Ali Tank, Ruşen Aslan, Zeki Bayrak, Muharrem Özkahraman, Ömer Altıntop, Hüsamettin Aslan tutanakla belirtip imzalamışlardır. Bu tutanağa göre Yılmaz Çamlıbel'in getirildiği gün kanama, kusma, başdönmesi gibi rahatsızlıklarının bulunduğu, ayrıca sırtında ve vücudunun muhtelif yerlerinde ciddi morartıların bulunduğu belirtilmektedir.

Yukarıda anlatılan olaylar 12 Eylül öncesi meydana gelmişlerdir. 1961 Anayasasının yürürlükte olduğu, Parlamentonun açık bulunduğu, demokratik kitle örgütlerinin faaliyette olduğu bir dönemde cereyan etmişlerdi. İlerici, sosyalist güçler ve diğer halk muhalefeti, açıkça uygulanan bu devlet politikasına karşı koyabilecek veya engel olabilecek güçte değillerdi.

Bu olaylar bize gösterecek ti ki, tedricen arttırılan terör, 12 Eylül 1980 darbesi aşamasına getirilmişti. Devlet politikası açısından eylül öncesi ve sonrasının bir bıçak kesiği gibi birbirinden ayırmanın olanaksızlığı ortaya çıkacaktı. Örneğin Fatsa

operasyonu darbeden hemen önce başlatılmıştı. Dönemin Demokrat Gazetesinde yayınlandığına göre "faşist MHP'li aranan militanlar bu operasyonda Devrimcileri teşhis için maske takarak ordunun önünde operasyonlara bizzat öncülük etmişlerdi."

Yine 12 Eylül Öncesi, Yer Diyarbakır

30 Nisan 1978 saat 21-22 sıraları. Savcılıktan izni alınmış İran Faşist Şah rejimine karşı mücadeleyi konu alan afişler ile 1 Mayıs İşçi Sınıfının Bayramı'yla ilgili afişleri caddenin uygun yerlerine yapıştırıyorduk. 7-10 kişilik bir arkadaş gurubuyduk. Afişlerden birini otobüs durağına yapıştırmakta iken siyah Reno marka bir polis otosu bize yanaştı.

"Yapıştırma izniniz var mı?" diye sordu biri.

"Var" dedim.

Ve savcılıktan aldığımız belgeye bakarak "İranla ilgili afişin adı izin kağıdında yok. Atlayın arabaya" diyerek emirler yağdırdı. Kısa süre sonra Yenişehir Polis Karakolundaydık. Komiser herkese attığı birkaç tokattan sonra sıra Rıza adında bir arkadaşa gelmişti. Arkadaş kısa ve tıknazdı. Tokat ve yumruk darbelerine dirençli görünmesi memuru sinirlendirmiş olacaktı ki:

Komiser:

"Seni atabilirim. Gel, teke tek güreşelim." deyip adeta peşrev çekti. Ama bir türlü Rıza arkadaşı yere yıkamadı. Bir süre devam eden boğuşmadan sonra da güreşi terketti.

Cumartesi-Pazar gözaltında geçirdikten sonra pazartesi savcılığa çıkarıldık. Afişler için önceden izin aldığımız için ve bir kaçımızın yaşı daha 18'i doldurmadığı için serbest bırakıldık. Diğer bir kaç arkadaş ise tutuklanma akabinde cezaları tecil edilerek tahliye edildiler. Uzun süre devam eden ve daha sonra ilan edilen sıkıyönetim döneminde tekrar ele alınan dava sonucunda kimse ceza yemedi.

• • •

Aynı yılın yine bahar aylarıydı. Geniş omuzları, hafif kırlaşmış saçı ve yüzünden hiç tebessüm eksik etmeyen haliyle, üzerindeki üniforma ile tezat teşkil eden, bir Albay ve milli güvenlik hocası olmaktan çok insanlararası saygı-sevgi

ilişkilerini anlatan sevimli bir öğretmen niteliğindeki Albay Öncü, usulca sınıfta bir uçtan diğer uca volta atıyor ve tahtada NATO ve CENTO ittifaklarının kuruluş amaçları ve Dünyadaki etkinliklerini anlatıyordu. Arada bir de kabataslak haritaları tahtaya çiziyordu.

Albay Öncü bir ara:

"Nato, kuzey komşumuzun (yani SSCB'nin) İran, Türkiye, Pakistan gibi Güney ve Güneydoğu ülkelerine doğru yayılma göstermesini engellemek için, Batıda ise SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı sonucu etkinlik sağladığı Avrupa ülkelerinden arta kalan hür Avrupa'ya yayılmasını engellemek için kurulmuş bir ittifaktır."

"Bu ittifakın kurulması ve bütünlüğünün devam etmesini ise ABD sağlamıştır." diyerek dersine devam etti. Aklıma takılan bir soruyla kendimi tutamadım:

"Hocam, acaba Sovyetler'in yayılmasını önleyelim derken, bu ittifaka girmekle ABD'nin yayılmasına yardımcı olmuyor muyuz?" diye sordum. Öyle ya Cumhuriyet tarihinde aramızda çok az ihtilaf olmuştu Kuzey komşumuzla. Oysa Amerika ile daha 4 yıl önce Kıbrıs sorunu yüzünden ambargo (silah ambargosu) uygulamasıyla neredeyse savaşacak duruma gelmemiş miydik? Kilometrelerce uzakta ve sık sık bozuştuğumuz bir ülke için neden komşumuzla hasım hale getiriliyorduk?

Albay Öncü, Amerika'yı seven bir tip değildi. Çünkü bundan önceki derslerinde ABD'nin Hiroşima ve Nagazaki'ye attığı atom bombalarından ve bu bombaların yarattığı tesirlerden ve dolayısıyla vahşetinden içtenlikle bahsetmişti. Albay bütün insanları severdi. Yumuşak bir kişiliğe sahipti. Dersleri hep karşılıklı sohbet şeklinde geçerdi.

Soruma:

"NATO ittifakına 1950'li yıllarda katıldık. Gereklerini yerine getirmek durumundayız" diye cevap verirken, diğer yandan beni dikkatle süzdü ve anlamaya çalıştı. Daha sonraki derslerde de sık sık, değişik konuları tartıştık. (Albay Öncü'den ileriki sayfalarda bahsedilecek. Y.n.)

Konuşma... Vurunum Hal...

1979 yılının mayıs aylarında bir akşam bekçiler etrafımı

sardıklarında çok şaşırdım. Bekçilerden en yaşlı olanı çıplak tabancasının tetiğini çekmiş, alnıma dayadı. Beni mahalli karakola kadar getirdiler. Üstümü aradıklarında o dönemde gidip-geldiğim bir derneğin (gençlik derneğinin) yazılarını buldular. İsnat edilen, "bu dernekle ilgili faaliyetlerde bulunmak ve duvarlara izinsiz yazı yazmaktı."

Ülkede Kahramanmaraş olayları yüzünden sıkıyönetim ilan edilmiş ve bu uygulama Diyarbakır'a da getirilmişti. "CHP azınlık hükümeti" iktidarı yeni kurulmuştu. CHP seçimlerde 200'ün üstünde milletvekili çıkarmış, ama bu sayı tek başına iktidar olmaya yetmemişti. Diğer partilerden ayrılan 14 bağımsız milletvekiliyle azınlık hükümeti Ecevit tarafından ilan edilmişti özellikle siyasal olarak ağır bir bunalım yaşanıyordu. Ekonomik bunalım kendisini bütün çıplaklığıyla siyasal üst yapıya yansıtmıştı. Toplumdaki sınıf çelişkileri keskinleşmiş ve yer yer ülkede toplumsal olayların meydana gelmesine zemin teşkil ediyordu.

Yakalandığım gün cuma günüydü. Yani Cumartesi-Pazarı karakollarda geçireceğim muhakkaktı. Üst aramamda cebimden çıkan dernekteki çalışmalarımla ilgili bazı notlar ile "Gençliğin sendikal mücadeleyi desteklemesi gerektiği" ile ilgili bir yazı, üst aramamı yapan polisi çılgına çevirmeye yetmişti. Yazıda hatırladığım kadarıyla "Demokratik Gençlik hareketinin işçi sınıfının desteği olmadan başarıya ulaşamayacağı" dile getiriliyor, aynı şekilde "Devrimci gençliğin işçi sınıfının sendikal mücadelesini desteklemesi gerekliliği" savunuluyordu.

Tekme-tokatlı bir dayak seansından sonra nezarete kapatılmıştım. Yaklaşık yarım saat sonra gelen özel bir ekip tarafından alınıp I. Şube (siyasi şube) ye götürüldüm. Halk arasında çarşı karakolu diye bilinen burasının altı bodrumdu ve nezarethanesi bu bodrumda bulunmaktaydı. Burada 2 hücre vardı. Kapıları birbirine bakmaktaydı. İnşa edilirken açılmış pencereler sac ile kaynak edilmiş, tamamen kapatılmış haldeydi. Buradaki hava ihtiyacını geniş salonda mevcut bulunan ve her dış kapının açılmasında içeriyi dolduran hava karşılıyordu. Dış dünyaya açılan en ufak bir açıklık yoktu. Hücreler kalın şişlerle geniş salondan ayrılmıştı. Bu halleriyle hayvanat bahçelerindeki kafeslere benziyorlardı. Yan tarafta köşede küçük bir tuvalet vardı. Tuvaletin penceresi dışarıya açılıyordu.

Mesainin olmadığı cumartesi ve pazar günlerinin poliste gözaltında geçeceğini biliyordum. Suçumu kabul etmem için polislerin baskı yapabileceklerine, hatta işkence uygulayabileceklerine ihtimal veriyordum. Gerçi yüklenen suçla ilgili en ufak bir delil yoktu. Fakat üzerimde yakalanan bazı teorik yazılar, (altından bir şeyler çıkar diye) onları işkence yapmaya teşvik edebilirdi. En azından bu bilgileri nereden ve kimlerden öğrendiğim sorulacaktı. 17 yaşında bir genç onlara göre bu bilgileri kendi kendine öğrenemeyecekti belki de.

Bu benim polise ilk düşüşüm değildi. Ama bir öncekilerden farkı sıkıyönetimin olmasıydı. Poliste bir çok baskı ve işkencelerle ilgili söylentiler duymuş bazı olayları da gazetelerden okumuştum. Önceki yakalanışımda tekme tokat ve kaba dayaktan başka bir şey görmemiştim.

Hücremin tavanı mum isi ile şekillendirilmiş, çeşitli figürlerle süslenmişti. Bunlara bakarken "bazı tutuklular bunu yapmış olmalıdırlar." diye düşündüm. Duvarlar çeşitli sloganlarla doldurulmuştu. Her görüşten yazılarla donatılmıştı. Fakat o kadar çoktular ki, hangisinin okunacağı bilinmezdi. Böyle bir durum, en değerli sloganın bile bunlar arasında değerini yitireceği düşüncesini çağrıştırırdı.

Biraz hücrede dolandıktan sonra bir köşede oturdum. Acaba polisler beni alıp sorguya çekecekler miydi? Yoksa bu iki günü urada geçirip pazartesi mi beni alacaklardı? Belki de suçum olmadığını farkedip serbest bırakacaklardı. Bana işkence yapacaklar mıydı? Ben ne yapmıştım ki, adam mı öldürmüş, banka mı soymuştum? Ne suçum vardı ki işkenceyle kabul ettirsinler? Ama ya cebimde ele geçen ve devrimcilikten bahseden yazılar? Ya daha evvel afişlemeden yakalandığım ortaya çıkarsa? O zaman beni elektriğe verebilirdiler. Elektrik. Gazetelerde okumuş ve bazı yakınlarımdan da duymuştum. Polis bazılarına suçunu kabul ettirmek veya suç yüklemek için onları cereyana veriyormuş?

Ama yok. Ben bu söylentilere kapılmamalıydım. Bu benim korktuğumu gösteriyordu. Eğer korkarsam polis benim gerçekten suçlu olduğum zannına kapılabilirdi. Zaten birşey yapmamıştım ki... Onun için de... Kapı tıkırdadı. Aha geldiler, şimdi beni alacaklar. Hemen kendime çekidüzen vermeli, vereceğim cevapları hazırlamalıydım.

Düşüncelerimden hemen sıyrıldım.

Kapı açıldı. İki resmi polis kelepçeledikleri bir adamı bulunduğum hücreye tıktılar. Adam fitil gibi. Duvarlara çarpmamak için kendini zor tutuyor. Boyu 1.60 cm nin üzerinde kısa-tıknaz görünümlü. "Geçmiş olsun, arkadaş" dedim.

"Sağolun." Ve bir süre sonra da,

"Abi kasaturayı önce o çekti bana, ha vurdu, ha vuracak namuzsuz. Karı gibi mi duraydım?" diye söylendi. Ve cebinden bir kama çıkardı. Polisler aramada rastlayamamışlardı. Pırıl pırıl parlıyordu. Ucu sipsivriydi. Bizi tuvalete çıkardıklarında bu hançeri tuvalete attı. Ne yapacağını bilemedi. Bir dahaki aramada bulunup suç delili olur diye başka yol bulamamıştı.

Bana işkence etmeleri için bir neden yoktu! Hırsızlık mı yapmıştım? Elalemin namusuna mı saldırmıştım? Herhangi bir eylem mi yapmıştım? Yok, yok, yok... Öyleyse niye bana elektrik vereceklerdi? Özellikle cinsel organa da veriyorlarmış, hem de çırılçıplak. Ama yok canım... Bana ne bunlardan. Sessiz sessiz burada cumartesi ve pazarı geçirdikten sonra pazartesi bırakılırım. Tıpkı önceki gibi. Onun için zaten ilk yakalayışta beni dövmemişlerdi. Yoksa suçum ağır olsaydı, daha ilk gece pestilimi çıkarırdılar. Demek ki önemsemiyorlar. Bir sürü dergide bu yazılardan yayınlanmıyor mu? Ne önemi var ki? Ben 48 saatimi saymalıyım. Pazartesi dışarda ilk çıktığımda Emek Cigercisinde temiz bir karnımı doyuracağım. Köyde şimdi kesin karpuz çıkmıştır. Ama yok. Ağustosun başında ancak kırmızı olurlar. Şimdi değil. Ya O... O şimdi ne yapıyordu. 2 gündür görmemiştim. Son görüşümde daha da güzelleşmişti. Gamzesi biraz daha kaybolmuştu. Ama boyu hala çocuksu, kısacıktı...

Günlerden cumartesi saat 11-12 dolaylarında. Biraz sonra polisler gelebilirdi. Belki de öğle yemeğini yiyorlardır. Ama yemekten sonra muhakkak gelirler. Beni alıp götürecekler. Bugün ve yarın mesai yoktur. Gözlerim bağlı bana bir çok soru soracaklar. Hangi örgüttensin? Hangi örgütlerle ilişkin var? Bu yazıyı sana kim yazdırttı? Falaka, dayak, elektrik... Sıkıyönetim mahkemesine geç çıkarıyorlar. Sonra sıkıyönetime verilen çok kişi ceza yiyor. En az iki üç yıl mahkeme sürer. Suçsuzluğum kanıtlanıncaya kadar, asıl musuldan çıkar. Ama ne var? Ne oluyor? Niye yahu? Ne yapmışım ki. Adam mı öldürmüştüm? Asker-Polise mi saldırmıştım? Dolandırıcılık mı yapmıştım? Yok, yok, yok... Zaten ilk yakalanışta bana karışmamışlardı. Birisi "bunu bırakalım

yahu" demişti. Eğer bir suçum olsaydı... Bu düşüncelerle kilit tıkırdadı. "Tuvalet ihtiyacınızı giderin", dedi tok, bir ses. İri yarı, şişman polis kapıda bekledi. Tek tek tuvalete alındık. Bir yandan ayakta işerken diğer yandan tuvaletin üç şişten ibaret 30x20 ebadındaki penceresine gözüm takılmış kalmıştı. Ortadaki şiş kırılabilse hemen sokağa çıkılabilinirdi. Gelip geçenlerin ayak sesleri duyuluyordu. Ama şişleri kırmak için bir alet lazımdı. Tuvaletin kapısı önünde uzun bir şiş gözüme çarpmıştı. Bu işi onunla yapabilirdim. Ama kapıda polis bekliyordu. 2 dakika geciksem hemen farkedecekti. Sonra kapının önündeki şişi almak çok zordu. "Bir dahaki sefere tuvalete çıktığım zaman çaktırmadan alabilir miyim acaba?" diye düşündüm. "Çabuk ol, diğerleri bekliyor." dedi aynı ses. Umutsuzca hücreme döndüm.

Sıkıyönetime düşmek vardı. Ya elektrik şoku! Mutlaka bir yolunu bulup buradan kurtulmak gerekirdi. Gelecek sefere tuvalete en son ben çıkmalıydım. Zuladan kapının önündeki şişi kapıp 2 dakika içinde tuvaletin penceresinin şişlerini kırmalıydım ve hemen oracıktan tüymeliydim. Şiş uzundu, tutulacak yeri de vardı. Eğilmeyecek kadar da sağlam ve kalındı. Şişe bütün gücümle dayanıp çektiğim gibi pencerenin her üç parmaklığı da sökülebilirdi. Yakalansam bile olup bitene katlanacaktım. Her şeyi göze almak, zorundaydım, yoksa çırılçıplak soyulup tazyikli suya tutulmak vardı. Sıkıyönetimde yıllarca yatmak vardı. Daha sonraki tuvalete çıkarılışımda da bunu kafamdan geçirdim. Fakat bunu başaramayacağıma kesinlikle inandım. Kaldı ki suçum yoktu. Bunu ispatlayabilirsem ve normal bir şekilde soracakları sorulara cevap verebilsem ve biraz da baskıya ve işkenceye dayanabilsem, serbest bırakılacaktım. Buna kesinlikle inanmaya başlamıştım.

Pazar günü saat sabahın 10'uydu. Dış kapının kilidinin birisi tarafından açıldığı duyuldu. İri yarı iki sivil hücremin kapısına geldiler. Biri diğerinden biraz daha uzundu. Her ikisi de uzun olmakla birlikte şişmandılar. Nöbetçi polise kapıyı açtırttılar. Adımı söyleyince öne çıktım.

"Çık bakalım"

Beni kapıda siyah bir Reno bekliyordu. Direksiyonunda şoför hazırdı. Arka koltuğa elim kelepçeli alındım. Bir yanıma bu sivillerden biri, diğer yanıma öbürü oturdu.

Nihayet beklediğim oluyordu. Sorgulamaya götürülüyor olmalıydım. Sorgulama denince de akla işkence gelmekteydi.

Özellikle bu sorgulamayı polis yaparsa her türlü baskılar akla gelebilirdi. Kendi kendime "sıkı dur!" diye tembihledim. Okulda olduğu gibi bir sınava giriyordum. Bu sınavda sorular kağıda yazılmayacaktı. Sözlü olacaktı. Öğretmen dayak atarak soru sorabilirdi. Birden fazla öğretmen olabilirdi. Sorular zor olabilirdi. İmtihan süresi çok az olacaktı. İlk defa gözüm kapalı bir sınava girecektim. Bu sınavda iyi not almak zorundaydım. Sınıfı mutlaka geçmeliydim. Aksi takdirde hayat imtihanını kaybedebilirdim. Bu sınavda ikmale kalmakta yoktu.

Siyah Reno trafik akışının ters yönünde kuzeye doğru yöneldi. Arabada çıt yoktu. Orduevine yakın yanımdaki sivillerden biri "çıkar bakayım mendilini" dedi kızgın bir edayla. Şaşkın şaşkın baktım. Mendil de neyin nesiydi? Mutlaka onlara lazım olmalıydı? Mendilleri olmayabilirdi, benim mendilime ihtiyaçları olmuştu.! Mendilimi çıkardım, biri usulca mendili ince bir kemer gibi katladı. Diğer sivile:

"Bağla şunun gözünü" diye bağırdı. Seyrantepe yolunda araba normalin altında bir hızla ilerlemekteydi. Biraz önce seyrettiğim insanlar ve apartmanların yerini karanlık almıştı. Biraz sonra soracakları sorulara kendimi hazırlamak zorundaydım. Ne sorabilirlerdi. "Duvarlara yazıları kim yazdı. Eğer sen yazmadıysan cebinden çıkan ve kendi el yazınla yazılmış yazılarla duvara yazılan yazı arasındaki benzerlik tesadüfi olabilir miydi?" gibi soruları sorabileceklerini kafamdan geçirdim. "Duvarlara yazıyı ben yazmadım. Cebimdeki el yazıları benimdir. Onları dernekte yazdım. Dernek yasal bir kuruluştur. Yasal çerçevenin dışına taşmış bir faaliyetini görmedim" diye cevap verebileceğime önceden hazırlandım. "Kim bu yazıları yazdırttı? " diye sorarlarsa, "bazı dergi ve gazetelerden okuyarak, bilinçlenerek öğrenip, yazdım." diye cevaplayacaktım. Ama tahmin etmediğim sorular da gelebilirdi. Örneğin tarih hocası İsmet Bey bu tür soruları sormuyor muydu? Bu yüzden bütün sınıftan yalnız iki kişinin geçtiğini hala hatırlarım.

Hayatta işkenceyi beklemek kadar kötü bir duygu olamaz. Gözlerim kapalı olduğuna göre mutlaka işkenceye götürülüyordum. Cinsel organlara bile elektrik verildiğini duymuştum. Ne kadar zor olmalıydı. Elektrik çok acı veriyor olmalıydı. Bir defasında evde prizle oynarken elim elektriğe hafifçe değmişti. Ne kadar çok sarsmıştı beni? Hala aklıma geldikçe ürperiyordum.

Bir kere sol görüşlü olduğumu ve derneğe gidip geldiğimi inkar edemezdim. Cebimde yakalanan el yazılarını da yazdığımı kabullenmek zorundaydım. Zira el yazılarının kimin tarafından yazıldığı teknik olarak ortaya çıkarılabilirdi. "Duvarlara yazı yazmayı" ise inkar etmem gerekirdi. Çünkü bu bir iftiraydı. Gerçekte de yazmamıştım. Ama ya üzerimdeki boya lekeleri? Bunları silemezdim ki. Hem de yağlı boya lekeleriydi. Bunlara ne cevap verecektim?

Seyrantepe yolunda ilerlediğini tahmin ettiğim araba birden bire sola saptı. Sonra tekrar sola, daha sonra sağa ve sonra sola dönüp ilerlemişti. Bütün bu dönüşlere dikkat etmeliydim. Nereye götürüldüğümü tahmin edebilmem için kaç viraj alıp kaç km gittiğimizi tahmin etmeye çalıştım. Şaşırtmak ve yön kaybettirmek için gereksiz yere arabayı sağa sola döndürebilirdiler. Ama eğer bütün dönüşlere dikkat etseydim. Hangi mevkiye gittiğimizi tahmin edebilirdim. Çünkü yıla yakındır Diyarbakırda'ydım. Neredeyse bilmediğim semti, caddesi ve sokağı kalmamıştı.

Arabanın gidiş hızına ve yolda geçirdiğimiz süreye bakılırsa hala şehir içindeydik. Arabanın aldığı virajlara bakılırsa geldiğimiz yerin ofis semti civarı olabileceğini tahmin ettim. Araba bu kadar viraj almasına rağmen yine de Seyrantepe yolundan batıya doğru yöneldiğinden kesinlikle emindim. Yaklaşık 5 dakika sonra araba durmuş, her bir kolumda bir görevli olmak suretiyle arabadan indirilmiştim.

Karakoldan alınırken aklımdan geçirdiğim hazır cevapları tekrarlayacaktım. Bunda kesin kararlıydım. Ve şu mısralarda söylenenleri anlayabilecek yaştaydım.

"Düşlerin sonsuza koştuğu yerde
Sabrın çiçeklerini açtığı yerde
Asla kapanmaz yaşanan defter
Çünkü tarihin en güzel yerinde
Son sözü hep direnenler söyler"

Arabadan indirilip kızgın güneş ışınları tepeye vururken hala nereye getirildiğimi tahmin etmenin düşüncesinden kurtulmuş değildim. Birkaç adım sonra 3 merdiven aşağıya indirilmiştim. Ve gerçekten de başımı eğmemi istemişlerdi. Sola döndükten sonra biraz ilerlediğimde hala iki kişi koltuğumdaydı. Bir sandalyeye oturtulmuş, karşıdan sorulacak soruları bekliyordum.

"Söyle bakayım, bize uslu uslu herşeyi anlatacak mısın? Yoksa

biz mi söylettirelim?" diye karşımdaki masada oturduğunu hissettiğim biri sordu.

"Gerçekleri anlatmaya hazırım" dedim.

Soru-Cevap seansı başlamıştı. İlk soruya ilk cevabı böyle verdikten sora aynı ses:

"Senin.... bu derneğe gitmeni kim sağladı? Kimler sana bu yazıyı yazdırttılar?"

"Öğrenci olduğum için ve bu dernekte bir gençlik derneği olduğu ve öğrenci gençliğinin sorunlarıyla da ilgilendiği için, bu derneğe gittim. Kimsenin vasıtasıyla gitmedim."

"Bir daha soruyorum. Bu derneğin siyasi bir amacı vardır. Bir örgüt tarafından yönetilmektedir. Diyarbakır'daki bu örgütü kim yönlendiriyor?" Aynı ses bağırmaya başlamıştı. Sinirlendiği titrek çıkan sesinden anlaşılıyordu.

"Bilmiyorum" diye cevapladım. Bunu deyince de sorgucu görevlilere "onu soyun" diye emir verdi. Bir dakika içinde çırılçıplaktım. Bana elektrik verebileceklerini sezdim. Artık en kötü işkenceye maruz kalabileceğime inanmıştım.

Çırılçıplak, yanlarda koltuk altları bulunan, bir sandalyeye oturtulur. Görevli kalın bir sicimle el bileklerimden başlayarak dirseğime kadar sandalyenin yan kollarına sıkıca bağlamaya çalışırken, diğeri karşı koymamak için tutuyordu. Sıkıca sandalyeye yapıştırıldıktan sonra birisi, uçları yüzük şekline getirilmiş kablolardan birini bir elimin, halka şekline getirilen diğer ucunu da öbür elimin serçe parçağına geçirdi.

Elektrik akımı bu parmaklardan vücuduma manyetonun sesiyle birlikte dağılmaya başladı. Sanki damarlarımdaki kanın içinde, çok küçük iğneler damar cidarına batmaya başlamıştı. Kanımın içi bu küçük iğnelerle doldurulmuş ve vücuduma belden yukarı bu iğneler batıyordu. İşkenceci her manyeto kolunu çevirişte, refleks olarak bağlı bulunduğum sandalyeyi de kaldırarak ayağa kalkıyordum. Manyetonun sesi bana geliyordu. Çevirilişi süresi bir dakikayı bulmuyordu. Birkaç saniye ara verildikten sonra tekrar çevrildiğini duyuyordum.

Bu işkence Diyarbakır'da ofis semtinde özel askeri inzibat karakolunda uygulanıyordu. Burasını tahliye olduktan sonra tesbit ettim. Şöyle ki: Bana işkence yaptıkları zaman gözbağım birara gevşemişti. İşkenceye ara verildiği zaman gözbağımın altından bulunduğum yeri incelemeye başladım. Kaldığım oda çatısı alçak bir

barakaya benziyordu. Tam karşımda küçük bir pencere vardı. Bu pencereden taşıtların gidip geldiğini ve bu barakanın etrafında kurumuş otları farkettim.

Özellikle bu kuru otları hiç unutmayacaktım. Tahliye olduktan sonra bir ara tesadüfen oradan geçtiğimde, özellikle bu kuru otlar ben de çağrışım yaptı. Bir de barakaların durumuna baktığım zaman işkencenin yapıldığı yerin kesinlikle burası olduğuna inandım. Bu sözde inzibat karakolu yaklaşık 45 m eninde 90 m uzunluğunda dikdörtgen biçimindeki bir alana kurulmuştu. Kapısı güneye bakmaktaydı. Avlu duvarının ön cephesi çok alçak fakat yan tarafları ise yaklaşık 1.70 cm yüksekliğinde ve üzeri tel örgüyle ve parmaklıkla çevriliydi. Avlu duvarının biraz iç kısmında ve mıntıkanın güney batısında bir birine yakın 2 baraka vardı. Her baraka bir çok bölmeden oluşmuştu. Tam karşı cephede ise küçük bir bina vardı. İşte işkencenin uygulandığı yer bu barakalardı. Bir kaç bölük asker burada barındırılıyordu. 2. MC hükümetinin (Milliyetçi Cephesi AP-MHP-MSP'den oluşmuş koalisyon) dağılmasıyla genel seçimlere gidilmiş ve CHP azınlık hükümeti kurulmuştu. İçişleri Bakanlığına H. Fehmi Güneş getirilmişti. Kimi çevrelerce demokratik olması beklenen (en azından MC'ler kadar baskıcı olması beklenmeyen) bu Hükümet döneminde de işkenceler bütün şiddetiyle devam etmekteydi ve bu konuda MC dönemlerini aratıyordu.

Elektrikle başlayan işkenceye ara verilmiş sıra falakaya yatırmaya gelmişti. Kalın bir sicimle sıkıca bağlanan her iki ayağıma bir sopa geçirilmiş ve yarım metre yüksekliğe bırakılmıştım. Bir işkenceci de bütün gücüyle ayaklarımın altına vuruyordu. Bir süre böyle devam etti. Ayaklarımın altının kan topladığını anladım. Falakada ayakların altı kan topladıktan sonra ağrının artık hissedilmediği, ayakların bir nevi uyuştuğunu öğrenmiştim. Oysa şimdi ayaklarım değil uyuşma, 3 kat daha fazla ağrıyordu. Ben tabanlarımın uyuşmalarını beklerken her vuruşta daha çok acı hissetmekteydim.

Benden vazgeçtikleri an artık akşam olmuştu. Bu işkencede bana yüklenen suçu kısmen kabul etmek zorunda kalmıştım. Ve gözüm kapalı halde bana bir ifade imzalattırılmıştı. Sonradan mahkemede içeriği açıklanan bu ifadeye göre:

"Cuma akşamı, saat 23-24 arası Bağlar Cemiloğlu Caddesinde duvarlara izinsiz yazı yazan 2 kişiye gözcülük yapmıştım. Cebimde

ele geçen el yazılarını ise dernekte yürüttüğüm çeşitli faaliyetlerden notlar alarak yazmıştım."

Akşamüstü falakadan kaldırıldığım zaman zor yürüyordum. Karakolun avlusunda bulunan, kızgın yaz güneşinin gün boyu vurup ateşte kızartılmış, sac haline getirdiği kumun taşları, birikmiş kanın taban derilerimi zorlayarak patlattığı ayak tabanlarıma battıkça bunun da doğanın ayrı bir işkencesi olduğunu gördüm. Benim ürkerek yere bastığımı (daha doğrusu yere basamadığımı) gören askerlerden birinin gelip ayak yüzeylerime bastığını hiç unutmam. Kin ve nefret hırsının bu kadarı nerede görülebilirdi?

İşkencehaneden biraz uzaklaştıktan sonra gözümü açtılar. Aynı getirildiğim arabayla beni Mardinkapı Karakoluna teslim ettikleri zaman, gün batmak üzereydi. Ufukta, yüksek yerlerden görülebilecek olan kızıl grup, ancak apartman aralarından kendisini gösteriyordu. Gökyüzü hafif kırmızıya çalıyor ve orada burada bulunan karbeyazı bulut parçalarının gökyüzünün bu sadeliğine daha fazla direnemeyecekleri anlaşılıyordu.

Cadde kaldırımları tıklım, tıklımdı insanlardan. Yazın sıcağından gündüz gezilemeyen şehirde, ancak bu saatten sonra hayat canlanırdı. Bana hava ne kadar temiz gelmişti. İşkenceden sonra hayat ne kadar çok tatlı gelmişti? Ama hala vücudum titriyor ve her an tekrar işkenceye alınma korkusu yaşıyordum. İki zıt duygu bir arada bulunuyordu. Biri işkenceden yeni çıkıp hala yaşadığım için duyduğum sevinç, diğeri bir sonraki gün tekrar elektriğe verilebilme ihtimalinin verdiği endişe ve korku duygusuydu. Nefes alış verişim bile bana kazandığım bir hak gibi geliyordu. Özgürce olmasa da her defasında soluk alışım bu işkencelerin tümünü unutturuyordu. Bununla birlikte vücudumdaki ağrı beni rahatsız ediyordu. Bir de polise güven olmazdı. Sorguyu yeterli bulup bulmadığı belirsizdi.

11 gün gözaltında kaldım. Diyarbakır Sıkıyönetim I No.lu Askeri Mahkemesinde aleyhime dava açıldı. Mahkeme heyetinin karşısına çıkarıldığım vakit ilk gözüme çarpan husus, daha evvel bahsettiğim Albay Öncü'nün mahkeme heyeti başkanı olarak görev yapmasıydı. Onun beni tanıdığını farketmiştim. Albay Öncü demokrat bir kişiliğe sahipti. Sıkıyönetim de olsa mümkün olduğu kadar hukuk kurallarını çiğnemeden yargılama yapacağına inanıyordum.

Heyet karşısında, bana pazar günü akşama kadar işkence

yapıldığını, elektriğe verildiğimi, falakaya yatırıldığımı anlattım. Karakoldaki ifademin bu işkence sonucu zorla imzalattırıldığını izah etmeye çalıştımsa da tutuklanmama engel olamadım. Gözaltı ve tutukevi Seyrantepe yolundaki askeri bölge içinde istihkam denilen yerdeydi. Burası 2 kısma ayrılmıştı. Doğudaki kısmı gözaltı, batıda kalan kısmı ise ceza ve tutukevi olarak kullanılıyordu. Burada 2 ay tutuklu kaldıktan sonra mahkemeye çıkarılmadan "Dosya inceleme"sinde tahliye edildim. Daha sonra dışarıdan mahkeme oldum. Bilahare sıkıyönetim görevsizlik kararı verip Diyarbakır Sulh Ceza Mahkemesi'nde devam edilen dava sonucunda beraat ettim.

Yenişehir İnzibat karakolundaki işkenceleri Havacı Assubay Kemal adında biri uyguluyordu. Dönemin işkence merkezlerinden biri de burasıydı.

Gözaltında Kaşınmak Serbest...

2 Kasım 1982 günü saat 11.30-12.00 arası okuldan bize ait olan dükkana gittim. Dükkana girmeden önce hiçbir şeyi farketmemiştim. Kapıdan içeri girer girmez, sivil uzun boylu biri bana:

"... Kimliğini çıkar" diye emretti.

Kimliğimi gösterdikten hemen sonra mavi bir minibüse bindirdiler. Arabaya biner binmez kimisini okuldan kimisini mahalleden tanıdığım birkaç kişiyi tanıyıp tanımadığımı sordular. Tehlikeyi sezdiğim için tanımadığımı söyledim. Minibüsün içinde 3-4 kişi üzerime çullanıp dayak attılar. Başka birisi beni arabada yatırıp çevreyi görmemi engellemeye çalıştı. Amaç nereye götürüldüğümü öğrenmemem idi. Minibüs Seyrantepe yolundan sağa doğru saptığı zaman askeri kışlanın bölgesine girdiğimizi farketmiştim. Gözlerim arabada bağlı haldeyken habire dövüyorlardı. Askeri bölgenin içinde bir süre gittikten sonra araba yolun sağına yanaştı. Getirildiğim yer 12 Eylül 1980 sonrası işkence yeri olarak kullanılan soruşturma merkeziydi.

Kapısı güneye bakan uzunca bir bina. Giriş kapısının önünde küçük bir salon vardı. Hemen karşıda ise bir oda bulunuyordu. Koridorun sonunda ise kuzeyden güneye uzanan uzun ve geniş bir ana salon bulunuyordu. Bu salon sanıkların işkence sıralarını beklemeleri için kullanılıyordu. Dört tarafı baştan başa tahtadan tabure ile kaplıydı. Salonun kuzey ve güneyinde karşılıklı iki pen-

cere yer alıyordu. Bu salonun kapısı yemekhane olarak kullanılan bir odaya ve esas işkence için kullanılan bir diğer odaya açılmaktaydı.

Giriş kapısının tam karşı duvarında "Burada hiç bir görevliye ismiyle hitap edilmez" yazısı vardı. Sanıklar ana salonda tahta tabure üzerinde yanyana, gözleri kapalı olarak bekletiliyorlardı. Bu salon 80 kişiye kadar adam alabilirdi. Herkesin bir göz bağı vardı. Bu soruşturma merkezinin "kuralları" şunlardı:

1. Herkesin bir gözbağı vardır ve gözler bu bağla dışarıyı görmeyecek şekilde bağlanır. Gözbağı gayri ihtiyari gevşediği zaman sanık oradaki görevliye "Komutanım, gözbağımı düzeltebilir miyim?" diyerek, izin verildiği zaman gözbağı iyice bağlanabilir. Gözbağı soruşturma süresince bağlı kalır. Ancak yemek yendiğinde alt taraftan yalnız önü görecek şekilde açılır. Bir de tuvalet ihtiyacı giderildiği zaman. Gözbağını bunların dışında kasten açanlar şiddetle cezalandırılır.

2. Herkes burada "nizami bir şekilde oturmak" zorundadır. "Nizami oturuş" şudur: Baş dik tutulup duvara yaslanmayacak veya öne eğilmeyecek, eller diz kapaklarını örtecek şekilde tutulacak, ayaklar üst üste atılmayacak veya öne uzatılmayacak, vücut duvara yaslanmayacak. Bu nizami oturuş şekli yemeğe gitme, yahut da sorguya alınma dışında kesinlikle bozulmayacak, soruşturma boyunca gündüzleri böyle oturulacak. Bu nizami oturuş şeklini bozanlar şiddetle cezalandırılacaklardır.

3. Yemeğe gidildiği zaman, birinin başı, diğerinin kalçasının üstüne gelecek şekilde birbirine tutulup sıraya girilir. Gözbağı yalnız önü görecek şekilde açılır ve yemeğe "başla" komutu geldiği zaman başlanır. Oradaki görevli birden üçe kadar sayar. "Kaşık bırak" denildiği zaman kaşık bırakılmak yani yemeğe son vermek zorunludur. Yemek yenildikten sonra yine aynı şekilde birbirine tutunarak getirilip tabureler üzerine oturulur. "Kaşık bırak" dendiği zaman hala yemeğe devam edenler şiddetle cezalandırılır.

4. Tuvalete tek tek adam gönderilir. Bazen iki-üç kişi birlikte gidebilir. Tuvalete günde üç defa gidilebilir.

A) Sabah erkenden

B) Öğle yemeğinden sonra

C) Yatmak üzereyken.

Tuvalete girildiğinde kapıdaki görevli üçe kadar sayar. "Çık" denildiği zaman hiç kimse tuvalette kalamaz. 1, 2, 3 diye sayılıp,

"Çık" komutu verildikten sonra tuvalette kalanlar şiddetle cezalandırılırlar.

5. Burada her görevliye "Komutanım" demek zorunludur. Gerek asker gerekse polis olsun isim veya lakabla hitap edilemez. Herkes bu kurala uymak zorundadır.

6. "Komutan" birisini alıp sorguya çekmek (yani işkence etmek) istediği zaman gelip o kişinin eline sopayı uzatır. O kişi o çubuk veya sopanın bir ucundan tutarak "Komutanı" götürüleceği yere kadar takip eder.

7. Burada ne kadar kaşınma isteği duyarsa duysun, hiç kimse izin istemeden vucudunu kaşıyamaz. Kaşıma bir kişi için ancak özel izin ile olur. Oradaki herkes için ise ancak belirli saatlerde serbest edilir. Kendisini izin istemeden kaşıyanlar, en ağır cezalara çarptırılırlar.

8. Buranın belirli hareketleri vardır. Bunlar 6 hareket serisinden oluşur. "Komutan" ya ıslıkla, ya da bir cisimle duvara veya kapıya vurduğ u zaman ya da sayı saydığı zaman bu hareketlerin orada bulunan herkes tarafında yapılması mecburiyeti vardır.

A) Birinci harekette ayaklar öne uzatılır.

B) İkinci harekette tekrar eski haline geçer.

C) Üçüncü de ayağa kalkılır.

D) Dördüncüde oturulur.

E) Beşinci hareket için tekrar ayaklar öne doğru uzatılır.

F) Altıncı harekette eski nizami hale gelinir. İşaretler verildiği zaman bütün sanıklar bu hareket serisini uygulamak zorundadırlar.

9. Burada "Komutanlar" soru sormadıkça konuşmak kesinlikle yasaktır. Soruşturma süresince burada bulunan bütün sanıklar yanındakilerle veya izin istemeden "Komutanlarla" konuşamazlar. Konuşanlar görülürse kendilerine ceza verilir.

Yukarıda saydıklarıma ek olarak, yemek 2 öğün, bazen 3 öğün verilirdi. Yemek doyulacak kadar değil, ölmeyecek kadar verilirdi. Herkese her öğün için bir çeyrek ekmeğin yarısı verilirdi. 1, 2, 3 diye sayıldığı zaman hiç yemek yenilmemişse bile kaşık bırakmak zorunluydı. Bazen 1, 2, 3 arasındaki süre kısa olur, hızla sayılırdı. Bazen yavaş yavaş üçe kadar sayılırdı. Bunun ölçüsü "Komutanın" insafına kalırdı.

Burayı bekleyenler askerlerdi, rütbesiz erler nöbet tutardı. Polisler gelmediği zaman buranın yönetimi erattan sorulurdu. Her

sanık bu askerlere "komutanım" diye hitap etmeye mecburdu.

Soruşturmada kalındığı sürece yıkanmak yoktu. Uzun süre kalanlarda (salgın) bitlenme görülürdü. Daha sonra bu bitler oradaki herkese yayılırdı. Yalnız tuvalete gidildiği vakit el yıkama vardı. Bazen izin verildiği zaman yüz yıkanabilirdi.

Gece yatmalarda "nizami yatma" kuralları geçerliydi. Bu yatma kurallarına göre, geceleyin yatarken:

1. Herkes çoraplarını çıkarmak zorundadır. (Kış olsa ile)
2. İki sıra halinde baş taraf duvara gelecek şekilde beton üzerinde yatılır. Ayakkabılar yastık görevi görür. Eller üstüste kenetlenerek sırüstü yatılır. Mevcut fazla olduğunda yan yatılabilinirdi.
3. Gözbağı geceleri de açılmaz, geceleri de konuşulmaz ve kalkıp gezilemez, ya da izinsiz tuvalete gidilemez.
4. Uyku saatini "komutanlar" belirler. Bazen 24'ten sonra, bazen 3 ten sonra yat saati başlar. Kalk saati ise her zaman için 5'tir. Bazen "3'te yat 5'te kalk" kuralı uygulanırdı.

"Komutan" eğer isterse kişiye dayak atabilir. "Dayak vaziyeti al" diye emir verdiği zaman, kollar öne doğru uzatılıp eller üstüste bırakılarak dayak yenilir. Dayak ya jop ile veya bazen kasatura ile olabilirdi. Komutan bazen başka cezalarda verebilirdi. Bu cezalar: tek ayak üstünde durma, salonun bir ucundan diğerine sürünerek gidip gelme, salonda uzun süre yürütülme, şınav çektirme gibi cezalardı. Bunlara ek olarak tuvalete uzun süre götürülmeme ve su içmeme ya da yemek yememe cezaları da sayılabilirdi.

Kışın kaloriferler çalışırdı. Fakat pencerede hep hava akımı olduğu için kaloriferin çalışmasının hiç bir önemi kalmıyordu.

İçeriye girdiğim zaman saat 11-12 arası idi. Beni geniş salona, diğer tutukluların arasına aldılar. Taburenin üstünde bir dakika kadar oturduktan sonra arka tarafta bir odaya aldılar. Bu oda "Askı" veya "uçak" denilen işkence yönteminin uygulandığı odaydı. "Askı" şu aletlerden meydana getirilmişti.

1. En uzun kişinin boyunu aşacak kadar yükseklikte 3 çelik dolap,
2. Kürek çapından daha kalın bir sırık
3. Telefon manyetosuna veya prize takılabilen tablolar ve elektrik akımı
4. Uzun ve kalın bir sicim.

Bu malzemeler o odada her zaman hazır vaziyette bulunurdu,

Odaya alınır alınmaz karşıma bir adamı çıkardılar. Adam'a:

"Demin dediklerini tekrarla" dedi bir polis.

"S, A, B, B, F, K... ve bu adam" diyerek benim adımı da tekrarladı. ve saydıklarının parti üyesi olduklarını söyledi. Aynı polis bana dönerek:

"Gördün mü sen de örgüt üyesiymişsin."

"Hayır. Yalan söylüyor. Hiç bir örgüte üye değilim" diye karşılık verdiğim, başka bir polis:

"Hemen askıya alın" dedi.

Önce beni anadan üryan soydular. Ve sonra omuzlarımın üstüne kalın bir sopa bırakarak, kollarımın üzerinde bu sopayı bırakarak paralel bir şekilde sıkıca bir sicimle bağlayıp, uzun olan sopanın uçlarını sağda ve solda bulunan iki yüksek çelik dolabın üstüne koydular. Ayaklarım yerden kesilmiş, bütün vücudumun ağırlığını kollarımla taşıyordum. Göğüs kemiklerim ise sırtımdan fırlıyormuş gibi bir hal almıştı. Bu halde iken erkeklik organıma çıplak kablonun bağlandığını hissettim. Gözlerim kapalı ama alt tarafından hafifçe görebiliyordum. Bu durumda iken birden birisinin manyetoyu çevirdiğini işittim. Elektrik akımı vücuduma yayılıyordu. Ayaklarım havada sağa sola çırpınmaya başlamıştım. Ağırlığın yalnız kollara yüklenilmesinin verdiği korkunç acıya bir de akımın verdiği acı eklenmişti. Akımın acısını şöyle hissediyordum: Kanımın içinde toz haline getirilmiş iğne ve cam parçacıkları kan damarlarının iç tarafına batmaya başlıyordu. Bu ağrı beynime kadar ulaşıyordu. Kolların üstündeki yük ise onları vücuttan neredeyse ayırıyordu. Kollar tamamen uyuşmuştu. Bu işkence bir dakikadan fazla sürdü. elektriği hemen kestiler. Zaten bir insan bu şekilde verilen elektriğe 2-3 dakikadan fazla dayanamazdı. İşte bu şekilde yapılan işkenceye işkenceciler kendi aralarında "uçak" diyorlardı. İkinci defa beni uçağa bindirdiklerinde ise çarmıhta iken bayılmışım. İndirildikten biraz sonra kendime geldiğimde ellerimin ve kollarımın çok büyüdüğünü hissettim. Kollarımın ve ellerimin soba borusu kadar büyüdüğünü zannettim. Daha sonra eski büyüklüğünde olduğunu görünce çok şaşırmıştım. Kişinin kollarını böyle büyümüş gibi hissetmesinin nedeni verilen elektrik akımının sinir damarlarında iletilmesi ve sopaya bağlanan kalın sicimin sinir damarlarını iyice gerdirtmesinden dolayıdır.

Beni büyük salona geri getirdiler. Yemek yemem, su içmem ya-

saklanmıştı. Büyük ve uzun salondan bir uçtan diğer uca yürütmeye başladılar. Gece bir kaç saatlik uyku saati çıkarılırsa tam üçgün ve üçgece yürütüldüğümü hatırlıyorum. Yaklaşık 62 saat devamlı bir uçtan diğer uca zorla dayak atılarak yürütüldük. Bazen sırtımızda bir polisi de taşıyarak, yürümeyi sürdürüyorduk. Bu yürüyüş esnasında "Her Türk asker doğar" ve "Ne mutlu Türküm diyene"yi yürüyüş kararıyla söylemek zorundaydık. Diyarbakır sorusturmasında askı bütün işkence yöntemlerinden en zoru ve en çok kullanılanıydı. İşkencecilere göre "Bülbül gibi konuşturmanın" tek yoluydu. Oraya getirilen sanıkların % 90'ına bu işkence yöntemi uygulanıyordu. Askı işkencesinin etkileri uzun süreli olarak ortaya çıkmaktaydı. "Örneğin: aradan 4, 5 yıl gibi uzun bir süre geçmesine rağmen hala bazen sağ ve sol elimin son iki parmağının uyuşması, sinir liflerinin tahrip edildiğini göstermektedir. Uzun süre askıda kalanlar, 1-2 ay içinde ölebilirler. Veya kolları tamamen sakat kalabilirdi. Örneğin: Uzun süre bu işkenceye tabi tutulan ve "cesi" diye adlandırılan bir sanığın bu şekilde öldüğü haberini aldık. Askı işkencesiyle makine mühendisi H.G.nin kolları uzun süre iş görmüyordu. Bunlar gibi pek çok kişi öldü veya sakat bırakıldı.

Bir gün sonra tekrar askıya almak istediler. Ben de kalp çarpıntısı olduğunu ve elektrik akımından dolayı kalbimin durabileceğini belirttim ve hemen doktor tarafından kalp muayenemi yaptırdılar. Muayene sonucunda dediğimin doğruluğuna inanmış olacaklar ki, bir daha beni askıya almaktan vazgeçtiler.

Bir gece tahminen 0,1 - 0,2 sıraları ansızın uyandığımda kulağımı ilk dolduran ses:

"Veysi, Veysi konuş oğlum. Niye susuyorsun." du. Boğuk ve ayyaş sesini andıran bir edayla bir işkenceci konuşuyordu. Bunu diyen sesi tanıyordum. Bağlarda görevli sivil bir polisti. Uzun süre Diyarbakır'da görev yaptı. Benim yakalanmamda da aynı polis vardı.

"Hani devrimciler, heryerde, hayatın her alanında ve anında direnirdiler. Hani her şartlarda mücadelelerini sürdürmeliydiler. Ve sloganlarını bağırmalıydılar. Ama sen susuyorsun" diyerek devam etti aynı ses. Karşı tarafta hiç ses yoktu. Cevap verilmiyordu. Sonra tekrar:

"Veysi, Veysi" diye çağırdı aynı kişi. Ama ses seda yoktu. Nasıl konuşacaktı Veysi boğazına sokulmuş jopla? Nasıl "sloğanlarını

haykırabilirdi?"

"Bozbulanık, çıldırma vakti gecenin,
Günün alnında bir yara,
Bir yara daha
Vuruyor kendini sesten sese kulaktan
Kulağa.
Falakalara dayaklara
Elektriklere, joplara karşı
Kollardan ve bacaklardan
Durmadan askıya alınmalara
Günlerce aç susuz
Ve uykusuz bırakılmalara karşı
Ne olur. Yarına doğru bir adım,
Bir adım daha.
Sanki demir leblebiler
Yiyenin dişini dökerler
Ölüme güler geçerler.
Yer altında o nehirler
O nehirler."

A. Yücel

Ertesi gün polisler tarafından uzun lakabıyla tanınan "Veysi" diye de bilinen H.G. komada hastaneye kaldırıldı. Öldüğü sanılıyordu. Hastanede biraz iyileşince tekrar işkenceye alındı. Bu süre içinde, içinde buunduğu grubun davası açıldı. Tutuklanıp cezaevine gönderildiyse de mahkeme heyeti yeteri kadar delil toplanmadığı gerekçesiyle tekrar onu soruşturmaya götürdüler. Göz altındayken kolları hareketsizdi. Diğer arkadaşları, onun ağzına yiyecek veriyorlardı. İşkencede toplam 90 günden fazla kaldı.

Yine aynı gruptan yargılanan Askeri Demir, Diyarbakır'da soruşturmaya alınmıştı. Bir süre işkence edildikten sonra hiçbir şey ağzından alamamışlardı. Diyarbakır sıkıyönetimi onu Ankara sıkıyönetime teslim etti. Ankara'da soruşturmaya alındı. Uzun süre, işkenceciler istediklerini alamayacaklarını anlamış olacaklar ki soruşturmada öldüğü haberi alındı. (PKK Diyarbakır- Ek Grubu İddianamesi)

5 Kasım 1982'de yeni anayasa oylamaya sunulup büyük bir çoğunlukla kabul edildiği zaman, işkenceciler kudurmaya

başlamıştı. İşkence daha da arttı. Hepsi sarhoş oldular sanki. İçlerinden birisi şöyle alay ediyordu. "Hepinizi dışarıya bıraksam ne olacak? Dışarda gezseniz de hiç bir şey yapamazsınız. Biz güçlendik artık" diyerek keyif çatıyordu. Bir gece polisler saat 24 civarında hepsi içip sürüyle üstümüze saldırdılar. Rastgele herkesi dövmeye başladılar, sonra da salonda yürütüp sırtımıza binerek ve küfürler savurarak bizi gezdirdiler.

9 Kasım 1982 günü tekrar beni sorguya çektiler. Özellikle kaba dayakla beni iyice hırpaladılar. Fakat askıya vermekten vazgeçmişlerdi. Ama hep askıya vermekle tehdit ediyorlardı. İstedikleri ise "örgüt üyesi" olduğumu kabul etmem ve diğer örgüt üyelerini ele vermemdi. Bu sırada ben okuduğumu, öğrenci olduğum için örgüt faaliyetlerini yürütmeye zamanımın olmayacağını söyledim. Dışarda ordudan Albay Öncü'yü tanıdığımı, aile dostumuz olduğunu söyledim. Albay Öncü'yü tanıdığımı söylemem bir işkenceciyi çileden çıkarmıştı; kendisini tutamayarak:

"Yoksa oda mı örgüt üyesidir? Doğru söyle ulan, onuda mı örgütledin? Onu da getiririz oğlum. Bizim üstümüzde kimse yoktur" dedi.

"Gerçekten yazımın başında bahsettiğim Albay Öncü onların dikkatini çekmişti. Öyle ya ordunun "yüksek düzeyinde bir subay bir komünistle nasıl dostluk kurardı?" Bu dostluğun bir nedeni olmalıydı. Ya Albay da komünistleşmişse? Bunun için tedbir almak gerekiyordu.

Sonraları Albay Öncü'nün sıkıyönetim askeri mahkeme başkanı olduğunu öğrenecektim. İşkenceci bir polis gerek görürse, aslında emrinde olması gereken mahkeme başkanını, dahi sorguya çekebilirdi. Nitekim mahkememiz açıldıktan hemen sonra Albay Öncü'nün "Mahkeme heyeti başkanlığından" alınması sağlanacaktı. Tayini Diyarbakır'dan İstanbul'a verilecekti. Evet, işleyen çarkın dişleri arasında Albay Öncü de kalarak, dönmeye devam eden çark, kendisinin dönüşüne engel olan dişleri, arasına çakıl taşı gibi giren birini daha bertaraf edecekti. Buradan da bir kez daha görülecekti ki böyle dönemlerde devlet demek sorgucu demekti.

Soruşturmanın şartları çok kötüydü. Bizim kaldığımız süre kış aylarına rastgelmişti. O kış, çok karlı geçti. Kar da bir işkence malzemesi olmuştu. Ali Rıza Köse ve Metin Değer adlı sanıkları kara gömdüklerine şahit oldum. Kışın o soğuğunda beton üstünde yat-

mak tek başına işkence için yeterliydi. Özellikle pencere önünde oturtulduğum zaman kafa derimin uyuştuğunu sık sık farkediyordum. Ayrıca uzun süre yıkanamamaktan dolayı korkunç bir bitlenme olayı görülüyordu. Bitler derimde yara açmıştı ve o yaralardan direkt kan emiyorlardı. Aynı şeyler bütün oradakiler için geçerliydi.

Aralık ayının başında artık benimle ilgili ifadeler ve sorgulamalar bitmişti. Ama polisler üzerimde hiç bir delil bulamamaktan çılgına dönmüştüler. Evimi arandığında hiç bir şey bulamamış, soruşturmada ise onca işkenceye rağmen hiç bir suç yükleyememişlerdi. Bir ara uzun boylu dev cüsseli ve kalın sesli bir polis beni çağırdı. İfadelerin yazıldığı odaya aldı. Elime bir kurşun kalem ile bir teksir kağıdı tutuşturdu. "Yaz bakalım" dedi.

"Hangi tarihte örgüte girdin? Seni kim örgüte aldı? Kimleri örgüte kazandırdın? Örgüttteki eylem ve faaliyetlerin nelerdi?" diye bir sürü soru sıraladı. Bunların cevaplarını sırayla yazmamı söyledi. Ben ise, "örgüte üye değilim ki" diye tek bir cevap verdim. O "Oğlum sen örgüte üye değilsen de seni o örgüte sokarım" dedi. "Emredersiniz" dedim. "Zorla elbette örgüte sokabilirsiniz" cevabıma dayanamayıp kağıdı alıp parça parça etti.

Soruşturmada benimle aynı dönemde kalan bir tutukludan sözetmek istiyorum. Bu tutuklu M.D. 'dir.

Diyarbakır'da eski bir milletvekilinin oğludur. O zaman 17 yaşındaydı. Suçu örgüt üyesi olmak. Sorgucuların ondan istedikleri ise bir adet küçük çaplı silah (tabanca) ve örgüt sempatizan ve üyelerinin isimlerinin bildirilmesiydi.

Bir aydan fazla sürekli bu çocuğu her gün askıya alıp indiriyorlardı. Çocuk da şaşırmış ne ifade vereceğini bilemiyordu. İşkenceciler de işkenceyi habire uzatıyorlardı. Bundan sonrasını kendisi anlatıyor:

"Hergün askıya alınmam nedeniyle artık bende yaşama azmi kalmamıştı. Son günlerde kan atıyordum. İdrarım hep kanlıydı. Her askıya alınmadan önce silahı getireceğimi itiraf ediyordum. Askıdan indirdikten sonra yine inkar ediyordum. Niye böyle davrandığımı ben de bilemiyordum. Çünkü askıdan indirdiklerinde her şeyi tekrar unutuyordum. Bir keresinde yine silahı getireceğimi kabul ettim. Hemen arabaya bindirip şehre getirdiklerinde yarı yolda yine inkar ettim. Soruşturmaya geri getirdiler askıya aldılar. Bu askıdan sonra kendimi öldüreceğimi düşündüm.

Soruşturmada 48 gün kaldım."

Yine soruşturmada Ateş lakabıyla çağrılan tutuklu her gün sorguya çekiliyordu. Polis bazen onun hep tekmil vermesini istiyordu ve "Ateş sen kimin beynisin?" diye soruyordu.

Ateş: "Hiç kimsenin Komutanım".

Polis: "Askıya alırım ha"

Daha sonraları Ateş'e zorla örgütün beyni olduğunu söylettiler. Ateş ise "Komutanım, bende beyin yok ki, nasıl o örgütün beyni olayım?" diye yakınıyordu.

Soruşturmada geçen 45. günün sonunda ifade için çağrılmıştım. İfade odası polislerle doluydu. Daha önce hazırladıkları soru ve cevapları aynen daktiloya geçtiler. Benden bir şey sormaya gerek görmemişlerdi. İfadeyi daktilodan çekip imzalamamı istediler. O anda bütün cesaretimi toplayıp "böyle ifade olmaz" diyerek gözbağımı çekip gözümü açtım. İşkenceci polislerin hepsini görüyordum artık. Tümünü tanımıştım. Bir süre birbirlerine şaşkın şaşkın baktılar. Ama yapacakları birşey yoktu artık. Bundan sonra bana işkence edemezdiler.

Ertesi gün yeni bir ifade yazdılar ve dayak zoruyla tekrar imzalattılar. 8 arkadaş Diyarbakır sıkıyönetim askeri mahkeme binasının arkasında bulunan bu zindandan 46. gün çıkarılıp nihayet gözaltına gönderildik (16 Aralık 1982 tarihinde)

Diyarbakır soruşturmasında korkunç işkence ve baskılar uygulanıyordu. Bu işkenceler sistemli ve gerektiğinde doktor kontrolünde uygulanıyordu. İşkenceler kişiyi öldürmeyecek ama onu hayattan bezdirecek ölçüde uygulanıyor ve dozajı iyi ayarlanıyordu. Bu işkencelerin amacı suçlu insanlara suçlarını itiraf ettirmek değildi. Amaç masum insanları bu tür yöntemlerle korkutarak, sindirerek, ileride kendilerine karşı verilebilecek bir mücadeleye katılmalarına sözümona engel olmaktı. Mahkemelerde soruşturmalardan geçen kişilerin % 70'e yakın kısmının beraat etmesi bunu ispatlamaktaydı. Mahkeme sonuçlanıncaya kadar suçsuz insanlara ceza çektirilmekteydi. Soruşturmada konulan kurallar ve disiplin, insanların inançlarını yitirmelerine yönelik bilinçli ve planlı bir politikaydı. 90 güne kadar uzatılabilen soruşturma süresi sonunda, kişinin, polisin her yüklediği suçu kabul etmeye hazır bir robot haline getirilmesi amaçlanıyordu. Kişi için o anda tek amaç bu insanlık-dışı yerden kurtulmak olmaktaydı.

"HOŞGELDİN" DAYAĞI

Bağlar semtinde, kapısı güneye bakan büyükçe bir bina - 5 blok halinde inşa edilmiş, etrafı geniş bir alanla çevrili ve tel örgüyle kaplı. Bu geniş saha içinde daima tanklar hazır vaziyette beklетilmekte ve her köşesinde oldukça yüksekte kurulu nöbetçi klübeleri bulunmaktadır.

A, B, C, D, E şeklinde bloklara ayrılmış bu bina oldukça modern inşa edilmiştir. Uzaktan bakıldığında yükselen bloklar arasında yer alan, alçak kalan havalandırmalarla bir fabrikayı andırmaktadır. Yükselen duvarları tıpkı fabrikanın girintili çıkıntılı çatısını andırmaktadır. Bu muhteşem binayı dıştan yaklaşık yarım metre eninde, demir ve dökme betondan yapılı bir duvar çevrelemektedir.

İçeri girildiği vakit 2-3 basamak yükseklikten sonra, sağa dönüldüğünde idare kısmına girilmektedir. Bu küçük odanın diğer bir kapısı- görüş kabinlerinin bulunduğu kısma ve ana koridora açılmaktadır. Üst katlara çıkan merdivenlerden biri ana koridorun bu ucunda yer almaktadır. Ana koridora 90 derece açılan12 tane görüş kabini sıralanır. Bu görüş kabinleri sırasının baş tarafında 2 hücre, sonunda da bir hücre bulunmaktadır. Görüş kabinleri 1 m eninde ve görüşme cephesi çift katlı tel örgüyle kaplıdır. Bu bölümün üst katları ise buranın diğer yönetim birimleri için ayrılmıştır. İdare diye bilinen bu kısım "A-Blok"tur.

Bu binanın ana koridoru oldukça uzundur. Sağlı sollu koğuşlara açılan kapılar ve her bloğu diğerinden ayırmayı sağlayan demir parmaklıklardan yapılı kapılar bu koridorda yer almaktadır. Bu ana koridorun tam üst hizasına gelen 2. katta da bir koridor bulunmaktadır. Hücrelere ayrılmış koğuşlarıyla beraber 40 koğuştan meydana getirilmiş bu binanın adı: 5 Nolu Askeri Cezaevi, yeni adıyla 2 Nolu Askeri Ceza ve Tutukevi. Özellikle 1980-84 yılları arasında uygulanan işkencelerle neredeyse mezbahaya dönmüş bu cezaevinin inşaatı 1980 yılının başında bitirilmiş. O döneme kadar Diyarbakır'da çeşitli (1. nolu, 2. no.lu, 3 no.lu gibi) cezaevlerinde bulunan siyasi tutuklular aynı yıl buraya nakledilmişler. Ve o günden beri özellikle siyasi tutuklular (bazı kaçakçı ve uyuşturucu kaçakçıları) için kullanılagelmiştir.

Bu cezaevinde olup bitenleri, uygulamaları, bütün yönleriyle ve tam anlamıyla yazıya dökmek mümkün değildir. Çünkü, 1980-85 yılları arasında bu cezaevinden 10 binlerce kişi geçmiş ve 40 koğuşun her birine değişik zamanlarda türlü işkenceler uygulanmıştır. Hatta aynı koğuşta bulunan kişilere değişik işkenceler uygulanmıştır. Bunların tümünü dile getirmek pek olanaklı değildir.

Bu yazının amacı, yazarın yaşamış olduğu v e tanık olduğu olaylarla, sadece bir kaç tutuklunun başından geçen olayları, ayrıca basında Diyarbakır askeri cezaevi ile ilgili çıkan bazı anlatımları derli toplu bir şekilde okuyucuya sunmaktır. Bunu yaparken de amaç bazı konulara açıklık getirmektir.

58 gün gözaltında tutulduktan sonra 28 Aralık 1982 gecesi cezaevine getirildik. Benim yargılandığım gruptan 8 kişi beraber tutuklanıp, yine beraber cezaevine getirildik. Arabadan iner inmez başımızı önümüze eğmemizi emrettiler. Bu yüzden cezaevinin dış kapısını görememiştik. Bizi ilk karşılayan bir Üsttegmen oldu. Bu yılbaşı misafirleri olduğumuzu söyledi. Yılbaşını birlikte geçirecektik. Kayıt işlemlerinden sonra çavuşa "bunları merdiven altına al" dedi. Daha gözaltında iken cezaevine ilk girişte "hoşgeldin dayağı"nın olduğunu öğrenmiştik. "Bunları önce merdiven altına al" emri bende "Hoşgeldin"in çağrışımını yapmıştı. 8 arkadaş merdiven altında beklerken, 2 asteğmen 2 çavuş ve birkaç er yanımıza gelip çeşitli sorular sordular. Bahane olarak sordukları sorulara cevaplarımız ne olursa olsun dayaktan kurtulamayacaktık. Nitekim öyle de oldu. Her asker bir tutukluyu tutup tekme, tokat ve yumrukla dövmeye başladı. Bana ise gözlüklü, esmer ve kısa boylu bir astegmen (para dağıtan astegmen olarak da bilinirdi) düşmüştü. Bana ilk sorusu "hangi örgütten geldin?" oldu. Ben de bir gençlik derneğinin adını söyledim. Asteğmen tekrar:

"Komünist bir dernek miydi?" diye sordu.

"Hayır" diyerek cevapladım.

Asteğmen:

"Sen komünist misin?" diye üsteledi.

"Değilim." cevabını verdim.

"Öyleyse neden komünistlere karşı mücadele etmedin!"

"Komünistim" deseydim, zaten dayağı yiyeceğim belliydi. Ama "Komünist olmasam da en azından" onlara karşı neden mücadele etmemiştim?" Öyle ya bu Asteğmen komünizme karşı mücadele

edenleri tanıyordu. Çünkü ülküdaşlarını tanırdı. (Sonradan bu astegmenin MHP'li militan olduğunu öğrendik.)

Bu gözlüklü subaydan karnıma yediğim yumruklar nedeniyle nefesim kesilmiş ve yere düşmüştüm. Bir kaç dakika sonra kendime gelip yürüyebildim. Ana salondan geçip 37. Koğuşun kapısına kadar geldik.

37. Koğuş, koğuş değil 40 tane hücreydi. Her katında 10 hücre olmak üzere 4 katlıydı. Alt kattaki hücreler sık sık lağım sularıyla dolardı. Her katın girişinde ise birer kör hücre bulunmaktaydı.

37. Koğuşun geniş salonuna alelacele alındık ve hemen 35 ve 37. koğuşun çavuşu "dayak vaziyeti al" emrini verdi. "Dayak vaziyeti al" emri gözaltında iken bize öğretilmişti. Bir sıra halinde 2 elimizi üst üste bırakıp dayağın atılmasını bekledik. Elerindeki büyük kalaslarla blok çavuşu ve 37. koğuşun onbaşısı yani "taytıs" ve "maykıl" takma adlı adlı gardiyanlar üzerimize saldırdılar. Her birimiz 20 ye yakın kalas yedik. Son darbelerde artık elimizi dik tutamıyorduk ki birden "yat" komutu geldi. Hepimizin yere sırtüstü yatmasıyla "ayaklar 25 cm yukarı" emri verildi. Ayak tabanlarımıza peşpeşe inen "haydar" (kalas) sesleri köylerde nehir kenarlarında yün yıkayan kadınların yünü döverken sopa seslerinin çıkardıkları tempoya benziyordu.

Hepimiz bağırmaya başlamıştık. Cezaevine "Hoşgeliyorduk". Demek ki yılbaşını böyle beraber geçirecektik.

37. Koğuşun geniş ve yüksek tavanlı salonu "Haydar sesleri" ve feryatlarla inlerken birden "kalk" sesi duyuldu. (Tabii kalkabilen için) Bu emri "sürün" komutu izledi. Buzla kaplı ve lağım suyuyla dolu salonun bir ucundan ötekine doğru sürünmeye başladık. Sürünürken hepimizin başı duvara değmeliydi. Aksi takdirde ayrıca bunun için de dayak vardı. Herkesin başı duvara değdiği zaman ise birbirimizin sırtına çıkarak başlarımızın duvara değmesi gerekirdi. Bu durumda gerideki ler öndekilerin sırtına çıkarak başlarının duvara değmesi gerekirdi. Bu durumda ise 5 katlı bir et yığını haline geliyorduk. Ortalama 60 kg dan 4 kişi 240 kg eder. Alttaki sırada kalanların 240 kg taşımak zorunda kalıyorlardı. Dünyanın en zor işkence çeşitlerinden biri de buydu. Bu dayakve sürünmeden sonra Feridun adındaki arkadaşımız fenalık geçirdi. Yere düşüp bayıldı ve yerden sürüklenip hücreye atıldı. Daha sonra bizi de hücreye attılar. "Hoşgeldin" seansı böyle bitmişti.

Yine 29 ay tutuklu kaldıktan sonra bırakılan Şebap Kandemir

"Girişi" şöyle anlatıyor:

"Bana söylendiği şekilde kafamı kaldırmadan, kollarımı serbest bırakmadan, esas duruş vaziyetinde arabadan indim ve yürüdüm. Bu yüzden cezaevinin ön cephesini ne o gün , ne de daha sonra görebildim. Bir çavuş beni teslim aldı. Hücre büyüklüğünde bir kulübeye girdik. Çavuş küfretmeye başladı. Çantamdakileri boşalttı. Sadece çantamı geri verdi. "paltonu çıkar, astarını sök" söylendiği gibi yaptım. Sıra cekete geldi. Onu da söktüm. "Soyun" dedi, itiraz ettim. Tekme tokat girişti. Bir kilotla kaldım "Donal" dedi. Bu kelimenin anlamını bilmiyordum. Yine küfretti. "Üçe kadar giyeneceksin" dedi, giyindim. Sonra bana "Banyolu mu, TV'li mi istersin?" diye sordu. Gözaltındayken, bunun anlamını duyduğumdan ikisine de hayır dedim. Beni 8 No.lu hücreye soktu. Sonradan öğrendim ki burası TV'li koğuşmuş. Hücrenin tuvaleti yoktu. Topuklara kadar boka batıyorduk. Aynı yerde 8 kişiydik. Gardiyan gitmeden önce ellerime copla vurup şişirdi. Bu hoşgeldin dayağıymış. Duvarlara yaslanmak yasaktı. Devamlı esas duruşta bekliyorduk. Bazı yaşlı kişiler dayak yedikçe yalvarıyorlardı. Gardiyanlar "Koğuşa bir an önce gitmek istiyorsanız şu, şu, şu marşları ezberleyeceksiniz" dediler. Türkçe bilmeyenler marşları bir türlü öğrenemiyordu. Yandaki 10 numaralı hücre lağım suyuyla tamamen doluydu. Burası da "Banyolu" hücreymiş, soğuktan tir tir titriyorduk. İnan ki bazen dayak atıldığı zaman ısınırdık.

Dayak meydanı denen bir yer vardı. Sürekli lağım suyuyla dolu olarak tutuluyordu. Marşlı yürüyüşler için çıkarıldığımızda bazen "yere yat" komutu verilirdi. Herkes yere yatardı ve dayaklar başlardı. Dayaktan sonra herkes sürünürdü."

Bizim ise sürünme faslımız uzun sürmüştü ve 22 kişi yaklaşık 1.5 m eni 2 m boyu olan bir hücreye kapatılmıştık. Burası birinci kat 3. hücreydi. 33 kişinin aynı anda oturması mümkün değildi. Bazılarımız otururken bir kısmımız ayakta kalmak zorundaydık. Bize yalnız 2 battaniye verilmişti. Geceleri tuvaletin içinde dahi yatanlar olmasına rağmen kimse uyuyamıyordu. Gündüzleri ise mesai saatlerinde marş söyleyerek ayakta esas duruşta bekletiliyorduk. Soğuk kış günlerinde hiç kimse başına bir şey örterek marş söyleyemezdi. Başına herhangi bir bez parçasıyla sarıp marş söyleyenler, gözetlemelerden görülürlerse korkunç dayak yiyorlardı. Bir keresinde beni de yakalayıp dayak attılar. Dayak çoğu zaman hiç neden gösterilmeden de atılıyordu. Bazen geceleri gelip dayak attıkları oluyordu. Yemek çok azdı ve yalnız suyu bize veri-

Hücrelerde bekletilme süresi değişiyordu. Azami süre 1 aydı. Asgari ise 1 haftaydı, bu hücrelerdekiler koğuşlara aynı gün dağıtılırdı. Eğer hücreye gittiğinde başkaları senden önce oraya konulmuşlarsa onların kaldığı süre de senin sürene eklenir ve dolayısıyla çabuk koğuşa gönderilirdin. Ama boş hücreye ilk giden sen olursan 25-30 gün burada bekletilirdin.

Bu hücrelerde bekletilmekte amaç sözümona tutukluları koğuşlara alıştırmak, koğuş disiplinine sözde adapte ettirmek ve 56 tane marşı ezberlettirmekti. Buna Andımız ve İstiklal Marşı'nın 10 kıtası da dahildi. Bu giriş hücrelerini Abdurrahman Aslan ise şöyle anlatıyor:

"Özellikle kalp hastası ve ameliyatlı olup olmadığımızı soruyorlardı. Hücre bölümüne götürdüler. "Soyunun, kilotları indirin." dediler. Baktılar. Elbiselerinizi sökün" dediler. Söktük. "Giyinin" dediler. Yırtık, pırtık şeyleri giydik. Sonra sorgu başladı. "Niçin geldin?" Ne dersen de dayak yiyordun, koridora aldılar, yatın dediler. Yattık. "Sürünün" dediler, süründürdüler. Bir hücrenin önüne gelince kapıyı açtılar. "Sürünerek, içeri girin" dediler. İçerisi bir karış boktu. Sürünerek içeri girdik. Ağzımız gözümüz pislik içinde "Kalkın" dediler, kalktık. Kapıyı kilitlediler ve "cezaevi anayasasını" söylediler.

"Madde 1: Komutan her zaman haklıdır."

"Madde 2: Komutan haksız olduğu zaman da birinci madde uygulanır."

Daha sonra yine geldiler. Parmaklıkların arasından ellerimiz uzuttanlıyordu ve dövüyorlardı. Daha sonra tekmil vermemiz istendi. "I. kat 7. hücre 9 mevcutla emir ve görüşlerinize hazırdır Komutanım". O akşam pisliğin içinde ayakta sabahladık. Sabah geldiler. "Tekmil iyi verilmedi". dediler. Yine sıra dayağı. Dışarda süründürdüler. Daha sonra "Banyolu hücreden" aldılar bizi. "Televizyonlu hücre" dedikleri ikinci kattaydı. Orada arkadaşın birindeki dank pastillerini yemek niyetine yedik. Dokuz kişiye 1 battaniye vermişlerdi. Akşam birini daha kattılar yanımıza. MHP Diyarbakır Başkanının oğluymuş. Ona özel battaniye, yiyecek ve sigara getirildi.

Getiren asteğmen "o orospu çocuklarına verme" dedi, gitti. Çocukla da yarım saat kaldık zaten. 17 gün dayak yiyerek ve dayak yiyenlerin seslerini dinleyerek burada kaldık. Bu süre içinde hiçbirimiz tuvalete çıkmadık. Hepimiz kabız olduk. 38 marş ezber-

ledik."

Bir ara bizi salona çıkarıp marşları ezberleyip ezberlemediğimizi kontrol ettiler. Bunun için soru soruyorlardı. Örneğin İstiklal Marşının 7. kıtasından başla diye komut veriyorlardı. Bu yüzden şaşıran bir çok arkadaşın elleri şişirildi.

Bu giriş hücrelerinde ilk tutuklananlar bekletildiği için, ilk tutuklamalara itiraz için verilen bir haftalık süre burada geçiriliyordu. Dolayısıyla tutuklanmalara itiraz edilmesi önlenmiş oluyordu.

MARŞLAR

Bu giriş hücrelerinde ve daha sonra da koğuşlarda ezberlettirilen marşlardan bazıları şunlardı:

Andımız
İstiklal Marşı (10 kıtası)
Tekbir ve Cenk Marşı
Bayrak Marşı
Tarihi Çevir Marşı
Harbiye Marşı
Onuncu Yıl Marşı
1. Türkiyem Marşı
2. Türkiyem Marşı
Karadeniz Marşı
Ege Marşı
Fatih Marşı
1. 100. Yıl Marşı
2. 100. Yıl Marşı
3. 100. Yıl Marşı
4. 100. Yıl Marşı
Mehter Marşı (1)
Mehter Marşı (2)
Komando Marşı
Piyade Marşı (1)
Piyade Marşı (2)
Kıbrıs Marşı
Ankara Marşı
İzmir Marşı
Eskişehir Marşı

İstanbul Marşı
Adalar Marşı
Dağ Başını Duman Almış Marşı (Gençlik)
Çanakkale Marşı
Topçu Marşı
Ordu Marşı
Mehmetçik Marşı
Akdeniz Marşı
Gafil Ne Bilir Marşı
Çırpınırdı Karadeniz
Neslin Deden Ceddin Baban
Havacı Marşı
Jandarma Marşı

"Giriş" hücrelerine koğuşlardan da bazıları getiriliyordu. Bunlar genellikle üst hücrelere konuluyordu. Bu giriş hücreleri bir nevi soruşturmanın devamı niteliğindeydi. Bu hücrelerden görüşe çıkmak yasaktı. Aynı zamanda görüşmeciler tarafından getirilen eşya veya para da tutukluya verilmezdi. Sigara içmek kesinlikle yasaktı. Her hücrenin karşısında bir gözetleme deliği bulunduğu için kimin hücre içinde ne yaptığı hemen her zaman gözleniyordu.

"Giriş"i H.A. şöyle anlatıyor:

"Onbeş kişiyi tek bir hücreye sığdırdılar. O kadar kişiye günde toplam yarım ekmek veriliyordu. Bitlerle doluydu her yanımız. Tuvaletin deliği tıkalıydı. Hepimizin birden oturması mümkün değildi. Beşimiz oturur, onumuz ayakta beklerdik sırayla"

"Abdurrahman Çeçen ve İbiş Uras adlı tutuklular, "Giriş"teki geçici hücrelerde" ölmüşlerdi.

Bu giriş hücrelerinde 9 gün kaldık. Ayın yedisinde koğuşlara dağıtılmak için hücrelerin kapıları açıldı. Herkes eşyasını alıp ana salonda sıraya dizdirildi. Bizimle gelen N.Ç. adlı bir arkadaşımız ayağından rahatsızdı. Soruşturmada yapılan işkence sonucunda ayak kemiğine kadar inen bir iltihaplanma oluşmuştu. Gardiyanlar bununla ilgili tutanak tuttular onlara yaralı olarak teslim edildiğini belgelediler. Oysa N.Ç. Uzaydan mı getirilip onlara yaralı teslim edilmişti? Nezir bu haliyle polislerden teslim alınmıştı. Devletin bir güvenlik kuvveti başka bir güvenlik kuvvetine teslim etmişti. Göz göre göre devletin adli makamları, bu durumu belgelerde ispat edildiği halde görmezlikten gelebiliyorlardı.

Duvar dibinde tek sıra dizili halde yönümüz duvara dönük ve

başımız önümüzde beklerken "geri dön" komutuyla salon tarafına döndük. O dönemde cezaevinin yönetimi üsteğmen Ali Osman Aydın'ın elindeydi. İç güvenlik amiri kendisiydi. Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran gitmiş, yerini bu üsteğmene bırakmıştı. Tutuklu grubunu üsteğmen ayrı ayrı koğuşlara dağıttı. Koğuş'a alınırken de bir "hoşgeldin" dayağı vardı. Daha "giriş hücrelerinde" iken bunu öğrenmiştik.

Ben ve bizim gruptan başka birisi aynı koğuşa yani 14. koğuşa verildik. Bizden başka 2 kişi daha vardı. Koğuşun kapısının önünde 3-4 Gardiyan başımıza üşüştüler. "Soyunun" dediler. Tek külot kalıncaya kadar soyunduk. Sonra eşyaları didik didik ettiler. Üzerinden kemer çıkanları kemerleriyle vücutlarını dövmeye başladılar. Bizlere de "dayak vaziyeti al" demeleriyle bütün gardiyanların joplarıyla saldırmaları bir oldu. Gardiyan daha sonra koğuş sorumlusuna "bunların banyolarını yaptırt, sonra tek bit çıkarsa karışmam" dedi.

Üsteğmen Ali Osman Aydın'dan başka iki üsteğmen , 1 tegmen daha vardı. Ayrıca "Fare Kapanı" lakabıyla tanınan kısa boylu esmer bir astegmen, gözlüklü zayıf para dağıtan bir astegmen, uzun boylu hafif sarışın bir astegmen ve bir iki tane astsubay görevliydi.

GARDİYANLARIN GÖREVLERİ

Sözün burasında bu cezaevindeki gardiyanların niteliklerinden ve görevlerinden sözetmek istiyorum.

1) 5 nolu'da görev yapan gardiyanların hepsi komando sınıfından yetiştirilmişlerdi. Kültürel yönden de normal bir erin seviyesinin çok üstündeydiler. Soru sormalarından, yaptırdıkları, eğitimden ve bütün hallerinden bu belliydi. O dönemde görev yapan gardiyanlar özel olarak yetiştirilmiş olmalıydılar. Orada da özel olarak besleniyorlardı. Güçlendiriliyorlardı ki iyi işkence yapabilsinler. İyi Haydar (kalas) kullansınlar. İyi yumruk atabilsin, iyi tokat çekebilsinler. Kendi aralarında isimleriyle birbirlerini çağırmaları yasaklanmıştı. Ya görevli oldukları koğuşların adlarıyla veya özel lakablarıyla birbirlerini çağırıyorlardı. Bu lakapların bazıları: 3-5, Taytıs, Mayk, tatu, japon, mekansız kazım, horoz, gestabo, lazo, vb. gibi.

2) Bu gardiyanların subay ve astsubayların yanındaki

tavırları da ilginçti. Bunların komutanlarının yanında göğüsleri açık, kepsiz, saçları uzun halde gayet rahattılar. 3 yıl boyunca hiç bir gardiyanın bir üst rütbeliye karşı esas duruşta ve ciddi, normal bir er gibi hareket ettiğini görmedim.

3) Sıra dayakları veya ferdi olarak atılan dayaklar genellikle idareden gelen emirle atılmaktaydı. Doğrudan iç güvenlik amirinin emriyle işkenceler yapılıyordu. Bununla birlikte atılan dayağın, çokluğu ve azlığı gardiyanın elindeydi. Gardiyan bir koğuşun aynı zamanda komutanıydı. İlkokul mezunu veya ortaokul mezunu bir er çoğu öğretmen, yüksekokul mezunlarına "komutanlık" yapıyordu. En ufak bir iş çıkarsa veya gardiyana bir şey söylenmek istense mutlaka tekmil verilmeliydi. Veya o iş ya da konuşma bittiği zaman, (ya da dayak yendiği zaman) sonunda "verdiğiniz emri yerine getirdim komutanım" denilmesi zorunluydu. Bütün bu durumlarda esas duruş kesinlikle bozulamazdı. Bazen elleri veya kolların arası açık kalmış diye birçok kişi dayak yiyordu.

4) Gardiyan isterse koğuşta herhangi birine herhangi bir hatasını bahane ederek ceza verebilirdi. Eğer isterse yemek yeme ve su içmeyi yasaklar, akşama kadar tek ayak üzerinde bekletirdi. Veya tutuklu ranza altında beklettirilebilirdi. Veyahutta gardiyan eğitim sırasında dayak ata ata öldürür, eğitim zaiyatı olarak zabıt tutturabilirdi. Bazen "vukuatı vardır" bahanesiyle bir çok arkadaş komaya sokulurdu. Yani gardiyan polisti, savcıydı, hakimdi, adaletti, devletti, kısaca herşeydi. Bir er gıcığına giden birini idama mahkum edebilir. Bunu eğitim esnasında infaz edebilirdi. "Eğitim zaiyatı" diye veya "ranzadan düştü" denilerek yasal bir kılıf uydurabilir. Ve bunun için hiç kimse ondan hesap soramazdı. Örneğin;

"Mehmet Emin Akpınar Türkçe bilmiyordu. 'Andımızı' okuyamadığı için, bayılıncaya kadar dövüldü. Sabah "eceliyle" ölmüştü." a.g. dergi

Ali Sarıal 1981 ekiminde koğuşun dışına çıkarılarak dövüldü ve ertesi sabaha kadar ölüme terkedildi.

5) Koğuşun gardiyanı aynı zamanda koğuşun "doktoru"ydu. Birinin hasta olup olmadığına kendisi karar verirdi. Buna ölçüt "yemek yiyememesiydi" Eğer yemek yiyebilseydi tam sağlam sayılırdı ve eğitime çıkmalıydı.

Revire çıkıp çıkmamamız gerektiğine yine gardiyan karar verirdi. İlaçlar koğuş içerisinde bırakılmazdı. Dışarda bekletilirdi.

Ani rahatsızlık durumlarında koğuşta ilaç olmadığı için hasta ölebilirdi.

"Gardiyanlar" biz izin vermeden kimse hasta olamaz" derlerdi. Daha sonra izin çıktı verem oldum" diyordu tutuklulardan biri.

"Bir ara cezaevindeki gardiyanlar arasında iğne yapma merakı başladı. İstek dışı tutuklular revire çıkarılıp yazdırılıyordu, ampul ilaçlar ve paramızla bize şırınga aldırdılar. Zaman zaman koğuşa gelerek bize iğne yapıyorlardı. İsteğimiz dışında oluyordu. Bazen aynı insana kim daha iyi iğne yapıyor diye gardiyanlar yarışıyorlardı. Sonra tutukluya hangisinin yaptığı soruluyordu, kimi seçerse seçsin ötekinden dayak yemekten kurtuluş yoktu."

6) Gardiyanlar sorumlu oldukları koğuşa yemek vermekte de keyfi kavranırlardı. Bu da onlara verilen bir "görev"di. Gerekli gördükleri zaman yemeği vermeyip, yalnızca dua okuturlardı. Yemeğin içindeki eti ayıklar, geriye kalan suyu içeri verirler, bazen de yemeğin içine başka maddeler karıştırırlardı. Yemeğin az veya çok olması da kısmen onlara bağlıydı. Hata yapan birine "yemek yememe" cezasını yine koğuş gardiyanları verirdi. Basit bir gerekçeyle tutuklu günlerce aç bırakılabilirdi.

7) Her koğuş gardiyanı jopundan başka kendisine bir değnek hazırlamıştı. Bu kalaslar on santimetre eninde 60-70 santimetre uzunluğundaydı. Bu kalaslara çeşitli isimler verilirdi: "Kuzu", "Haydar" gibi. Üzerlerinde çeşitli sözler yazılıydı: "Haydar, istersen kaytar", "Öp beni! Kuzum" gibi, dayaklarda nadiren jop kullanılırdı.

8) Her koğuşun gardiyanı koğuşta ispiyonculuk faaliyetlerinden de sorumluydu. Koğuşta ne olup bittiğini neler olabileceğini önceden bilip idareye bildirmekle de mükellefti. Ayrıca koğuş içinde idareye bilgi götürebilecek kişileri de seçer veya yoksa bazılarını bunun için hazırlardı. Gardiyanların kendi aralarında birbirlerini ihbar etmeleri de sözkonusuydu.

9) Koğuş gardiyanı koğuşun eğitimiyle en başta ilgilenen kişiydi. Havalandırmalarda, yürüyüşlü-marşlı yapılan eğitimde emir komuta ondaydı. Hangi marşın söyleneceğine, içerde mi, dışarda mı eğitim yapılacağına o karar verirdi.

10) Her koğuş kendi gardiyanının sesini tanımak zorundaydı. Gardiyan çağırdığı zaman veya ıslık çaldığında, ya da küfür ettiği zaman ne kadar uzakta olursa olsun, koğuş hep birden "emret komutanım" demek mecburiyetindeydi. Yoksa koğuşun tümü sıra

dayağından geçerdi. Gardiyanlara bu yetkiler idare tarafından "cezaevi tutuklu talimatı" diye çıkarılan genelgelerle verilmişti. Bu talimatlarda koğuşun eğitimi, gardiyanın görevleri ve tutukluların uymaları zorunlu olan cezaevi kuralları yazılıydı. Bu kurala uymayanlar açıkça cezalandırılır. Cezalar koğuştan alınıp hücreye verilme veya fiilen işkence edilme veya dayak atılma şeklinde yerine getirilirdi. Bütün bu kurallar tutuklunun, cezaevinde kaldığı sürece düşünmesini engellemek, boş kalmasını önlemek ve beyin yıkamak için hazırlanmıştı. Sabahtan akşama kadar ayakta, uygun adımla marş söylemeyle başka ne amaçlanılır?

Bu uygulamaların başlangıcı 1980 yıllarına dayanır. O dönem idam cezası almış değerli dostum Şükrü Göktaş'tan dinleyelim:

"KURALLARIN" BAŞLAMASI

"12 Eylülün birkaç hafta sonrası cezaevi üzerinde karabulutlar dolaşmaya başlamıştı. Kapıların sesine çığlıklar karışır oldu yavaş yavaş. Geceler gece, gündüzler gündüz olmaktan çıkarıldı. Uykular bölündü."

Ondan sonra o dönemde yaşayan bütün tutuklular, ilk işkence uygulamalarının, Havacı Başçavuş Mevlüt Akkoyun'un iç güvenlik emrine atanmasıyla başladığını belirtiyorlar. Daha göreve başladığının ilk günü, bütün koğuşlar basılmış tüm tutuklular dayaktan geçirilmişti. Şükrü Göktaş'tan dinleyelim. "Baskın ve dayak faslı saatlerce sürerdi. Elbise ve özel eşyalarımız atıldı. Çiğnendi, yırtıldı."

"Kullanılmaz hale getirildi. Operasyon tamamlandıktan sonra başçavuş Mevlüt Akkoyun koğuşlarda şu konuşmayı yapıyordu. "Bana bakın, şu sağ elimdeki değnek köteğimdir, sol elimdeki zincirim ise tesbihimdir. Bundan sonra bunlarla yaşayacaksınız. Çekeceğiniz var elimden... ezeceğim sizi."

Kol uzatma ve normal yürüyüşle, ama düzenli bir sırayla yürüyüşe çıkma gibi basit zorunluluklarla başlatılan pratik, daha sonraki yoğun kurallı yasağın başlangıcıydı. Söylenenler hep aynıydı. "Kurallara uyarsanız bunlar başınıza gelmez." Oysa bir kuralı kabul ederseniz arkasından daha serti ve mantıksızı gündeme geliyordu. Bir süre sonra cezaevinde tutuklular dünyanın hiç bir ordusundan görülmedik bir emir komuta disiplini yaşadıkları halde, daha yoğun bir baskıyla karşılaşıyorlardı. Konan kurallar bizatihi işkence işlevi görüyordu. Birbirinin üstüne

gelen kurallar ve işkenceye karşı 1 Ocak 1981 günü tutuklular açlık grevine girdiler. Açlık grevinin üçüncü gününde bütün koğuşlar basılarak herkes meydan dayağından geçirildi. Operasyonun başında cezaevi müdürü Alaaddin Bayar ve iç güvenlik amiri Mevlüt Akkoyunlu bulunuyordu. Cezaevi müdürü operasyon sonrasında çoğu yarı baygın tutuklulara şu açıklamayı yapacaktı: "Siz askersiniz, bundan böyle asker gibi muamele göreceksiniz, marş söyleyip yürüyüş yapacaksınız. Asker gardiyanlar komutanınızdır." Direniş 8 gün sürmüştü. Açlık grevi bitmiş, fakat açlık bitmemişti. Çünkü tutuklulara yemek verilmiyordu. Açlık ve uykusuzluğa hergün dozu daha da artan dayaklar ekleniyordu. "Islah olmayan" yani yeni kuralları kabul etmeyen tutuklular koğuştan alınıyor ve tecrit hücrelerine atılıyorlardı. Hücreler C bloktaydı. C blok 4 katlıydı. Her katta 20 hücre vardı, toplam 80 hücreydi. Alt kat hücreleri lağım suyu ve pislikle ağzına kadar doluydu. Hücrelerin içinde betondan yapılmış, yatacak bir yer bulunuyordu. Tecrit edilenler bu hücrelere doldurulurken, battaniye, ceket, pantalon, kazak gibi eşyalarının tümü alınmış, iç çamaşırlarıyla bırakılmış-lardı. Tecrit hücrelerinde bulunmuş Şükrü Göktaş şöyle anlatıyor."

"Yemek artık 2-3 günde bir veriliyordu. 10 kişiye bir tabak yemek, 1-2 ekmek... karnımız doymuyor, midelerimiz her gün biraz daha küçülüyordu, halsiz düşüyorduk. Fenalık geçiriyorduk. Başımız ağrıdan çatlayacak gibi oluyordu. Gardiyanlar bazı zamanlar yemekleri, kapı mazgalından içeri tutukluların üzerine atıveriyorlardı."

YZB. ESAT OKTAY YILDIRAN'IN DÖNEMİ

1981 yılının şubat ayı sonlarına doğru, cezaevi iç güvenlik amiri değişiyor, Başçavuş Mevlüt Akkoyun'un yerini, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran alıyordu. Yıldıran, Mevlüt Akkoyun'un uygulamalarını çok çok geride bırakacaktı. Diyarbakır Cezaevindeki en korkunç işkenceler ve ölüm olaylarının büyük çoğunluğu Yıldıran'ın döneminde gerçekleşecekti.

Yeni iç güvenlik amiri Esat Oktay Yıldıran'ın merkez anfisinden yaptığı konuşma günlerce, haftalarca bütün cezaevinde bangır bangır tekrarlandı.

"Merhaba askeri okul öğrencileri!

Bundan sonra buraya cezaevi demiyorum. Sizler de demeyecek-

siniz. Burası bir askeri okludur. Sizler de bu okulun birer öğrencisi, bu okulumuzda askeri kurallar geçerlidir. Askeri disiplin isterim.

1. İstiklal marşının tümü, andımız, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, ezberlenecek. Sabah, öğle, akşam siz askeri öğrenciler bunları okuyacaksınız.

2. Eskişehir, Harbiye, Cenk, Tarihi Çevir, Kıbrıs, Topçu, Türkiyem, Gençlik Marşları ezberlenip söylenecek.

3. Bundan sonra askerlerime gardiyan denmesini yasaklıyorum. "öğretmenim" ve "komutanım" diyeceksiniz. Unutmayın komutanların söylediği her şey kanun gibidir. Harfiyen yerine getirilir.

4. Subay ve askerlerimizle konuşmak için önceden kendilerinden izin alınacak. İzinsiz hiç bir öğrenci konuşamaz, hiç bir görüş belirtemez. Konuşma ve görüşmelerden önce kısa künye açıklanmak zorundadır.

5. Koğuşların küçüklüğüne ve büyüklüğüne göre ikiden az olmamak kaydıyla nöbet tutulacak. Nöbetlerin süresi iki saattir. Yatma ve kalkmalar emirle olacak. Emir vermeden kimse yatağına giremeyecek. Ve uyumalar emirle olacak. Gece "yat" emri verildikten sonra, konuşmak ve tuvelete gitmek yasaktır."

Yüzbaşı sözlerini ise şöyle bağlıyordu:

"Bu saydığımız kurallara bazı orospu çocukları uymuyor, ama ben o analarını si... lerimi uyduracağım."

Sonrası... sonrası malum... o günlerde tecrit hücresinde bulunan bir sanık "başçavuştan yüzbaşıya terfi, vahşetin artışını da getirmişti. İşkenceler günün yirmidört saatinde yapılıyordu artık. Gündüzleri hücre kapıları açılarak maltaya çıkarılıyor, saatlerce meydan dayağına çekiliyorduk, ağzımız burnumuz, bedenimiz kanlar, ezikler, şişlikler, morluklar içinde kalıyordu." (aynı dergi s. 12) Başka bir tutuklu anlatıyor:

Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran döneminden kendisinin "Co" adında bir köpeği vardı. Sayımlara bu köpekle beraber giriyordu. Köpek; yetiştirilmiş kurt köpeğiydi. Koğuşu bir baştan bir başa dolaşır, ve sayım bittiğinde koğuştan çıkardı. Havalandırma eğitimlerinde de "Co" getirilirdi. Esas duruşu bozuk tutuklulara saldırmaya alıştırılmıştı. "Co" komutandı. Artık ona "Dikkat" çekiliyor, onun önünde esas duruşa geçiliyor ve koğuşa girildiğinde ona "tekmil" veriliyordu. Bütün koğuş sorumluları "Co" ya tekmil

vermek mecburiyetindeydi. Aksi takdirde işkence ve dayak vardı. Dünyanın her yerinde köpek cinsi insana hizmet ediyordu. Burada ise "tersi", komutanımız bir köpekti."

Tutuklular, Esat Oktay Yıldıran'ın yeni uygulamalara karşı 1981 yılının mart ayında bu kez ölüm orucuna gittiler. Tutuklulardan Kemal Pir, M. Hayri Durmuş, Ali Erek, Yılmaz Uzun, Ahmet Öğretmen, Süleyman Güneyli, Celaleddin Delibaş, Rıza Altun, Muzaffer Ayata eylemi ölüme kadar sürdüreceklerini açıklıyorlardı. İdare bu eyleme karşı daha acımasız önlemlere başvurdu. Oruca katılanlar bayıltılıncaya kadar dövüldü. O günleri Şükrü Göktaş 'tan dinleyelim.

"Ölüm orucunun otuzuncu gününde, cezaevi müdürü Binbaşı Alaattin Bayar, Kemal Pir'in hücresine girerek gözlerimin önünde saatlerce işkence yaptı. Arkadaşımız acıdan kıvrandı. Savunmasızdı. Açtı ve otuz günlük ölüm orucunun halsizliğini taşıyordu."

15 Nisan 1981 günü ölüm orucunun 43. gününde Esat Oktay Yıldıran'ın "bundan sonra işkence yapılmasına izin vermeyeceğim. İşkence kalkacak, söz veriyorum." demesi üzerine eylem sona erdi. Ancak işkence sona ermedi.

Kısa bir "Ateş kes"ten sonra ölüm orucundan çıkanlara karşı yeni bir saldırı başlatıldı. Meydan dayağı çekiliyordu.

Bu meydan dayaklarından birinde, ölüm orucuna gidenlerden, Ali Erek fenalaştı. Baygın bir şekilde betonun üzerine bıraktılar. Tutukluların yardım etmesine izin verilmedi. Yarım saat sonra Ali Erek kendine gelir gibi oldu. Acı çekiyor, inliyordu. İçgüvenlik amiri: "Kurallara uymaya söz verirsen, seni ölümün pençesinden kurtarırım, tedavini yaptırır, yemek veririz." diyordu. Ali başını zorla yukarı kaldırarak, "senin kurallarına uymam" dedi. Esat Oktay Yıldıran "Öyleyse öl" diyerek tekme tokat girişti. Olanlar hepimizin gözü önünde olmuştu. Sessizce döktük gözyaşlarımızı yüreğimize...

"Ölüm dediğiniz de ne ki
Gözümüzde hainler kadar küçük
Ve zafere inancımız
Ölümsüzleşen ölümler kadar büyük
Onlar ki bir ayrık otu tarlasında
Bir tutam çiçektiler

Binlerce ihanet çirkinliğinde
Bir avuç direnci güzellediler
Hiçbir şey bitmemişti daha
Gülerek girdiler zulüm tufanına
Ölerek girdiler
Ve en dayanılmazında tufanların
Adlarını bile söylemediler." A. Yücel

Evet. E.Oktay Yıldıran bizzat Ali Erek'in ölümüne sebep oldu. Ali'nin katili Esat Oktay Yıldıran'ın bizzat kendisiydi. Bunu emir verdiği askerleriyle yapmaya gerek görmemişti. Kendi kinini kendisi kusmak istemişti. "Birkaç gün sonra tutuklulardan Muzaffer Ayata ölüm olayını anlatacak ancak mahkeme "Cezaevinin iç sorunlarının kendilerini ilgilendirmediğini" belirtecekti. Doktor raporu ise Ali Erek'in "Eceliyle öldüğünü" bildiriyordu. (Aynı dergi, s. 15)

Başka bir tutuklu anlatıyor: "Cezaevinde Esat Oktay Yıldıran tarafından yoğun bir şekilde "itiraf" uygulaması başlatılmıştı. Bu arada itirafçılara bir koğuş verilmişti. Bütün itirafçılar bu koğuşta toplanmıştı. Ben de o zaman otuzbeşinci koğuştaydım. Kemal Pir ve arkadaşlarının ölüm orucuna girdikleri dönemdi. Ölüm orucuna gidenler otuzbeşinci koğuşta toplanmıştı. Bir gece yarısı itirafçılar koğuşundan iki itirafçı getirildi. İkisi tek başlarına bir hücreye kondular. Çırılçıplak soyunduruldular ve biri diğerinin üzerine zorla saldırıldı. Diğeri önce kaçmaya çalıştıysa da gardiyanlar tarafından zorla durduruldu. "Komutanım onunki çok büyük ağrıyo." diye bağrıyordu. Daha sonra onlar yer değiştirdiler. Olanlar otuzbeşinci koğuşun gözleri önünde oluyordu. Ve ölüm orucuna giren arkadaşların morallerinin bozulması amaçlanmıştı." Vahşet artık son aşamasına varmıştı. İnsanlık onuru ayaklar altına alınıyordu ve insanların kişiliksizleştirilmeleri, kendilerinden nefret eder bir duruma getirilmeleri için elden gelen herşey yapılıyordu. Suçlarını itirafa zorlanıyorlar, itiraf ettikten sonra da onları itiraf etmeyenlere karşı kullanıyorlardı. Amaç inançsızlığı hakim kılmaktı.

"Yine birgün havalandırmada yürüyüş yapıyorduk" diye anlatıyor Şükrü Göktaş. "Adını şimdi anımsayamadığım bir marşı söylememezi emretti gardiyan. O an bir şanssızlık oldu, biz marşı karıştırdık. İşte o an olan oldu. Komutan tarafından tek sıra ha-

linde duvar dibine dizildik. Sert bir ses tonuyla "Alt giysileriniz kilot dahil çıkarın" komutunu verdi. İkinci komut "Domalın". Gardiyanlar arada bir sopalarını suya batırarak tutukluların kaba etlerini dövmeye başladılar. "Acı arttıkça nefesler kesiliyor, soluma sesleri, inlemeler yükseliyordu. Özellikle yaşlılardan bir çoğu dayanamayıp bayıldılar.

Dayak bitince giyindiler. Yine duvar dibine dizildiler, gardiyanlardan biri elindeki kulplu su bardağını tutuklulardan birine uzattı. "Herkes şu pisliğin suyundan içecek haydi, marş, marş" diye bağırdı. "İnsan pisliğinin balıklar gibi yüzdüğü suyu içmeyi nasıl kabullenebilirdiler. Eline bardağı alan "komutanım bu su içilmez" dedi o sırada Esat Oktay Yıldıran 50'ye yakın askerle havalandırmaya geliyor, askerlerine "yargılayın bu anasını si.... lerimi" komutu veriyordu. 5 dakika sonra 3 kişinin dışında bütün tutuklular dayaktan baygın hale geliyor.

Tutuklular ertesi gün tekrar çıkarıldıkları havalandırmayı askerlerle tıklım tıklım buldular. Blok çavuşu "Koğuş, dayak vaziyeti al!" dedi. Bütün eller öne uzandı. Çavuşun düdüğünü öttürmesiyle sopaların yağmur gibi üzerimize inmesi bir oldu. Bitmemişti. Bu sefer çavuş "falaka vaziyeti al!" dedi. Bütün tutuklular sırtüstü uzanıp ayaklarını belli bir açıyla havaya kaldırdılar. Falakadan sonra yat-kalk, sonra sürünme. Direnme gücümüz kalmamıştı. Çavuş bundan böyle verilen emirlere uyacaksınız, köpekler" dedikçe bizler "Evet komutanım" diyorduk.

Yeni komut: "Herkes sırayla başını kanala sokup çıkaracak!"

Başlarımızı sırayla omuzlarımıza kadar sokup çıkardılar. Bu sırada iç emniyet amiri de gelmişti.

Sevinçliydi. Halimize bakıp gevrek gevrek kahkahalar atıyordu. Yıldıran, çavuşa soruyordu: "Sularını içirdin mi çavuş?"

Çavuş: "İçireceğim komutanım."

Yıldıran, "İçir içir, yazıktır susuz kalmasınlar." Artık söyleneni yaptılar sırayla birer bardak lağım suyunu içirdiler." (2000'e Doğru sayı 34, sayfa 15-18).

Esat Oktay Yıldıran E blokun bulunduğu kısımda ana salonda, sonda sol tarafta bir oda ayırmıştı. Bu oda işkence malzemeleriyle donatılmıştı. Elektrik ve dayaklar, çeşit çeşit işkenceler için ne gerekliyse orada mevcuttu. Bu odada tıpkı polisin soruşturmada yaptığı gibi işkence yapılıyor, itirafa zorlamak istedikleri kişileri burada işkenceye alıyorlardı. İşkenceye alınan kişinin so-

ruşturma ifadesinin bir kopyası da cezaevi idaresince tutulan dosyalarda bulunduğu için bu ifadeye dayanarak sorgulama yapılabiliyordu. Gece yarısı istediği kişiyi koğuştan alıp işkenceye götüren Yıldıran, bu çalışmasıyla itirafçılardan bir koğuş oluşturmuştu.

Bu da otuzsekizinci koğuştu. Bunun yanında diğer koğuşlara da bazı itirafçıları göndertip, bunların o koğuşlarda bilgi toplamalarını, yani koğuşun ispiyonculan olmalarını sağlıyordu. Cezaevinde onca baskı ve işkenceye karşılık özel olarak sorguya çekilme de vardı. Bu durum zaten direnme gücü zayıflatılmış, vücudu yıpranmış tutukluları teslimiyete, itiraf ve başkalarına iftira atmaya zorluyordu. Bunun için bunlara "itirafçılar" değil "iftiracılar" demek daha doğru olacaktı.

1981 yılının mayıs ayında istisnasız herkes vahşete boyun eğdi, diyor Şükrü Göktaş. "İç emniyet amiri Yıldıran'ın sesi anfilerde gürlüyordu. "Kurallara uymayan kalmamıştır. Ama sizlerle işim bitmedi. Önümüzde katetmemiz gereken daha çok yol var. Hep beraber çalışmalıyız. Bundan böyle bize daha çok yönlü yardımcı olacaksınız. Şunu kafanıza iyice sokun. Söylediğim her şey olur. Ben kanunum, ben komutanım, ben öğretmenim..."

Kuralların kabul ettirilmesinden sonra sıra tamamen teslim almaya gelmişti. 1982 yılının başında itiraf politikası başlatıldı. Cezaevlerinde, anfiden Yıldıran'ın şu çağrısı binlerce kez dinlettirildi:

"İster sağcı ol, ister solcu! İster Komünist ol, ister Apocu! Bana gel. Sana ancak ben yardım edebilirim. Ne hakim, ne savcı, ne avukatın, ne de anan-baban. Sana hiç kimse yardım edemez burada. Bana gel! Seni kurtaracağım!" Cezaevinin ilk itirafçısı Şahin Dönmez Oldu. Şahin Dönmez içinde bulunduğu örgütten pek çok kişiyi tanıdığı için pek çok kişiye zararı dokundu. Özel sorgu odasında o da hazır bulunuyordu. Bu özel odalardaki işkenceler doktor gözetiminde yapılıyordu. Askeri savcılar bu özel işkence odalarına gelip bizzat itirafları dinliyorlardı. Alınan yeni itiraflar ise hemen emniyet teşkilatına gönderiliyordu. Zaten 5 nolu da sürekli olarak görevli siyasi polisler vardı. Ve onlara idarede özel oda ayrılmıştı.

İşkence, cezaevinde soruşturmadaki gibi süreli olmadığı için etkili ve korkutucudur. Soruşturmadaki işkenceler ne derecede çetin olursa olsun 45 gün, bilemedin 80 gün sürebilirdi. Sanık da kendi-

sini buna göre ayarlar ve bu süre sınırlılığı direnme kaynağıdır, onun için. Ama cezaevi böyle değildir. Ne zaman tehlikeli olunacağı belli değildi. Tutuklunun devamlı evi gibidir bu yüzden işkenceler yavaş yavaş sonuç vermeye başlamıştı. İtirafçılar bir grup oluşturmuşlardı. Kendilerine 38. koğuş ayırtıldı. Bu koğuşa daha rahat hareket etme imkanı verildi. Diğer tutuklular, onlardan ayrı bir statüye kondular. Onlara hiç eğitim yaptırılmıyordu. Veya yaptırılsa da çok azdı. Beslenme ve diğer yaşam şartları daha iyiydi. Bu durum diğerlerini itirafa çekici bir unsur olarak kullanıldı. İtirafçıların bazıları koğuşlara ispiyonculuk yapmak ve adam kazanmak için gönderildi. İtirafa zorlanan şahıs önce bu itirafçıların arasına konuyor, ikna edilmeye çalışılıyordu. İtiraf dilekçeleri yazılıp imzalattırılıyordu.. Dilekçe gönderildikten sonra hemen savcılığa çağrılıyorlardı. Cezaevinde yazılan itiraf tutanakları sorgu odalarında zorla imzalattırıldığı için mahkemede red dediliyodu. Tabii içlerinde mahkemede de bunu tekrarlayanlar vardı.

TKP-ML Davasından Ali Demir anlatıyor: "Remzi Ercanlar TKP-ML üyeliği iddiasıyla benimle aynı davada yargılanıyordu. Bir duruşmada anlattıkları tutanaklarda şöyle yer aldı: Çavuş "yüzbaşının yanına gideceğiz." deyip beni koğuştan aldı. Beni hücreye koydular. Eğer itiraf edersen yüzbaşının yanına götürürüz. O da sana gerekli yardımı yapar. Dediler. Yoksa ne gerekli yardımı yapar. Ne mi olacaktı? Ya itiraf ya da şu ölü fareyi yersin. İkincisi de sıradaki fareyi parçalayıp parçasının bir bölümünü zorla ağzıma koydular. Yeni bir parçayı yemiyeyim diye "Beni koğuşa götürün istediğinizi yazacağım" dedim. Koğuşa gittiğimde jileti boynuma attım. 33 dikişle insan olduğumu kanıtlamam gerekti."

"Şükrü Göktaş'ın kaldığı koğuşta 60 kişinin gözleri önünde Sabri Şahin, Bubo Taş ve Mehmet Akkuş isimli şahıslara jop sokuldu."

"Hepimiz delirecek gibi olduk. Jop sokulan arkadaşların çığlıklarına dayanamıyorduk. Yapacak birşey olmadığı için kafalarımızı duvarlara vuruyorduk. Artık hiç bir sınır kalmamıştı. Makatlara sokulan kanlı joplar, tutukluların ellerine tutuşturulur, gardiyan yalayın bunu diye komut verirdi. Üç tutuklu haftalarca yürüyemedi. Geceleri feryatlarla uyandılar. Kanlı joplar uykularımıza girmişti. Şaşkındık, üzgündük, acı ve tiksinti içindeydik" diye belirtiyor Şükrü Göktaş. (2000'e doğru, s. 20).

Bunlardan başka Süleyman Toka adında, bir tutukluya da jop sokuldu. Ayrıca S.Ü. adındaki bir arkadaşa. Barsakları hasar görmüştü. Ben tahliye oluncaya kadar da "basur tedavisi" görüyordu. 1982 de yoğun bir şekilde başlatılan itiraf politikası ürününü veriyordu. İtiraf edenlerin bazıları gerçekten ideoloji değiştirerek, hakim ideolojiyi kabul ederek itiraf yapıyorlardı. Kimisi kararsızlık içinde ve yoğun işkence sonucu, bazıları ise tamamen zorla itiraf etmişlerdi.

İTİRAFÇI KATEGORİLERİ

A. Dünya görüşünü değiştirerek itiraf yapanlar: Bunların bir çoğu haklarında çok ceza istenenler veya çok ceza alanlardı. Bunlar için pişmanlık aynı zamanda bir yaşam kazancı gibiydi. Bu tiplerin çoğunun zaten yerine oturmuş devrimci bir kişilikleri yoktur. Mücadele ettikleri saflara inanarak katılmamışlar. Her şeyden önemlisi yoksul oldukları için, burjuvazi tarafından sömürüldükleri için solcu olmamışlardır. Bir çoğunun maddi durumu iyidir. Zengin çocuklarıdırlar. Onlar için solculuk bir yaşam tarzı değil, bir düşüncedir sadece. Yalnızca, fikriyatta vardır. Bir sınıf savaşından haberleri yoktur. Yeni yönetim onlarda şok etkisi yapmış ve "Amerika'yı yeni keşfeden" olmuşlardır. Daima geçmişlerinden dolayı kendilerini suçlarlardı. Vatan, millet hayranı kesilirlerdi. Tabii vatan ve devlet yanlısı olmada da yeni oldukları için bunu da tam başaramazlar. Çok korku duyan insanlardır. Her zaman endişe içindeydiler. "Eylemci kişiliklerini, kusanlardır. Bir karkas oluyor."

Karkasına yeni bir kimlik geçirmek zorundadır. (Yalçın Küçük İtirafçının İtirafları, s. 129) devlet bu itirafçılardan mümkün olduğu kadar faydalanır. Bunlar maaşsız devlet memurlarıdır. Bu işi, gönüllü olarak yaptıkları için de nisbeten daha başarılı olurlar. Ama her zaman öldürülme endişesi yaşadıkları için de tam bir başarı elde edemezler bu tür itirafçıları hakim ideoloji dışarda da bırakmaz. Onlardan polis olarak ve ajan olarak yararlanacakları muhakkaktır. Bunlar cezaevinin durumu değişip, baskılar kalksa da yine durumlarında bir değişikliğe gitmezler. Çünkü artık geri dönecekleri bir yer kalmamıştır.

5 nolu'da bu kategoriye giren itirafçılar şunlardır: Şahin Dönmez, Hasan Hüseyin Karakuş, Fehmi Yılmaz, Yıldırım Merkit, Hasan Garip vb. gibi.

B Dünya görüşü olarak kararsızlık içinde kalanlar: Bunların kararsız kalmalarına cezaevindeki şiddetin dozu da etki etmektedir. Bu tipler kah itiraf yapıp, kah geri almaktaydılar. Hakim ideolojiyle, sol ideoloji arasında gidip gelmekteydiler. Bazen koğuşlardaki arkadaşlarıyla araları bozulduğu zaman hemen 38. koğuşa gidiyorlardı. İtirafı arkadaşlarının onlara iyi davranması için, bir tehdit gibi kullanabiliyorlardı. Çok zayıf kişilikleri vardı. Bizim koğuşta R.S. adında bir tutuklunun üç defa 38. koğuşa gidip geldiğine tanık oldum. Bu tip kişiler arayış içindedirler. Her zaman huzursuzdurlar. İtiraf ettikleri için ihanet duygusu altında ezilmekteydiler. Toplumda, arkadaşlardan koptukları için yalnızlık hissi ve toplumdan kopma hisse içindedirler. Öte yandan da itiraf yaptıkları için daha az ceza yiyecek oluşlarına, daha rahat hayat şartlarına ulaştıklarına sevinmekteydiler. Dayaktan ve işkence-den kurtulma zevkini yaşamaktaydılar. İki duygu arasında daima gidip gelmektedirler. Bu durumda olan bir itirafçı hayatına dahi son verebilirdi. Nitekim bir arkadaşın anlattığına göre bu durumdaki biri intihar etmişti. Cezaevinde koşullar iyileştiği zaman itirafı geri alır, zor koşullarda ise itirafçılarla birlikte hareket ederler. Bu tip itirafçılar büyük ölçüde cezalarında indirim olsun diye pişmanlık gösterirler. Bunlardan 5 nolu'dan Burhan Çeçen, Cemal Öner, Hayrettin Toka gibileri örnek verebiliriz.

Hayrettin Toka; ocak direnişinde bizim koğuşumuzdaydı. Direniş başlayıncaya kadar çok ateşli bir devrimci gibi görünüyordu. O sıralarda Mahkemeleri savunma aşamasına gelmişti. İçinde bulunduğu Siirt-Batman-PKK Grubu mahkemeye çıkmadan Toka 250-300 sayfalık siyasi savunma hazırlamıştı. Koğuştan çıkar çıkmaz idare hazırladığı savunmayı aldı. Ve onu itiraf a ikna etti. Cezasının idamdan müebbete inmesi için hazırladığı savunmayı yapmadı. Pişmanlık göstererek bazı arkadaşları üzerinde ifade verdi. Kısa sürede siyasi savunma yapacak kadar bir bilinç düzeyine erişmiş kişi, pişmanlık göstererek savunduğu davaya tavır alıyordu. Bu kadar kısa sürede ikinci bir kişilik edinmeye çalışıyordu. Cumhuriyet gazetesinin 31.8.1987 tarihinde onunla ilgili kısa röportajda yeni kişiliğini şöyle açıklıyordu:

"Bize muhbir denildi. Ama biz basit muhbir insan değiliz. Biz kendimizi vatanımıza kavuşturma gayreti içindeyiz. Muhbirlik kötü bir şeyse, bunu Türk milleti Türkiye Büyük Millet Meclisi kanun olarak çıkarmıştır. Bu kanun ile bizim topluma kazandırılmamız isteniyor ise, bize uzun süreli cezalar verilmemelidir. Kısa sürede buradan çıkarılmalıyız."

"Peki dışarı çıkmaktan korkmuyor musun? Seni örgüt militanları öldürmezler mi?"

"Şimdiye kadar 16 cana kıyıp 44 olaya karıştığını anlatan Toka, dışarı çıkmaktan korkmadığını belirterek "pek çok asker, polisle şehit oluyor, ben de farklı değilim" diyor. (Cumhuriyet, 31 Ağustos 1987, s. 7)

C. Cezaevinde uygulanan baskı ve işkenceye dayanamayarak itiraf edenler: Bunların hemen hepsi mahkemede, ceza evinde yazıp imzaladıkları dilekçelerini reddetmektedirler. Mahkemelerde itiraflarını geri almaktadırlar.

Cezaevinde ortam koşulları düzeldiğinden onlar da daha önceki konumlarına geri dönerler. Davalarına ihanet etmek gibi bir ni-yetleri yoktur. Dünya görüşlerini değiştirmemişlerdir. Sadece dayağa dayanıksızlıktan dolayı böyle bir zaafa düşmüşlerdir. Sadece dayaktan dolayı itiraf edenlere örnek: M.G., A.A., M.E.G., C.B., A.Y., M.C. R.S., B.A., R.B., cezaevinde imzaladıkları itiraf tutanağını mahkemede reddeden sanıklardan bazılarıydı. Bunlardan başka Recep Gönderici, Cemal Baraç, C.İ., İ.E., B.T., A.B., gibi. Bunlar ilk çıktıkları mahkemede ifadelerini geri almışlardır.

Aslında, daha polisteki kişinin itiraf a zorlanması başlar. Soruşturmada uygulanan işkenceler bu amaca yöneliktir. Her ne kadar irade dışı ifade imzalattırılıyorsa da bazı durumlarda polisin istemediği itiraflar atılabilmektedir. "Polis bildiğin herşeyi anlat biz herşeyi biliyoruz" dediği zaman, bazılarının anne-babasını dahi örgüt üyesi olarak gösterip getirdiği biliniyor. Bu tür çözülmeler işkenceden bir an evvel kurtulmayı amaçlıyorsa da birçok inançsızlık olaylarına da rastlanılmıyor değil.

Madem ki, işkenceci bir insan değildir. İşkence insanlık dışı bir uygulamadır. Öyleyse işkenceciye hiç bir şey söylememek gerekir, onu insan yerine koymamak gerekir. İşkencecinin tek amacı bazı bilgiler almak, ya da seni çözmek değil, sana eziyet etmektir. O halde senin söyleyeceğin şeyler sonucu değiştirmez.

12 Eylül sonrası, polis işkencelerindeki anlatımlar, inanç-

sızlığı ve ihaneti de artırmıştır başlamaktadır. Polis'te bazen hi kısmen de olsa "itiraf"ları

Bu anlamda "itiraf"ın özü poliste üst kademelerde yer alanların daalt basamaktakilerinin biribirileri üstünde ifade vermeye zorlayıcı bir etmen oluyor ve polisiye oyunlar yüzünden bazen birbirlerini yakalatabiliyor, bununda ötesinde, olmayan olayları da yüklenebiliyor veya yükleyebiliyorlar.

Poliste başlayan bu anlatımlar ve dağınıklık, yeniden kimlik arayışı çabası, keşmekeşlik, kimin ne olduğunun belli olmaması, bazılarında her şeyin bittiği izlenimini uyandırmaktadır. Bu durumlarda cezaevinin şartları ve en önemlisi de iletişimsizlik, dayatılan ideolojiyi kabul etme eğilimini artırıcı bir durumdur.

Zaten yakalanmak tek başına moral bozucu bir olay olabilmektedir. Bir de buna polisteki geniş çaplı çözülmeler eklenince kişinin bakış açısında geçici sarsılmalar meydana getirebilmektedir.

"İTİRAF" NEDENLERİ

Gerek poliste ve gerekse cezaevinde yapılan itirafların nedenlerini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. "İnsanların düşüncelerini belirleyen onların maddi yaşamlarıdır. Klasik ilkesinden hareketle dışardaki hayatı lüks olan bir kişinin çok uzun süreli dirençli olması beklenemez (bazı istisnalar hariç) yani kişinin yetişme tarzı ve sınıfı, birinci dereceden önemlidir.

2. İdeoloji: Köklü bir kültüre ve geniş bir dünya görüşüne sahip olmamak da ittiraf etmeyi kolaylaştırır. Dışarda savunduğu dünya görüşü köklü değilse, bazı kararsızlıklar ve şüpheler söz konusuysa, bu şüphe ve kararsızlıklar zayıf anlarında kişileri yakalar. Bilindiği gibi kendi kişiliğinin dayatmasıyla bir yolu seçmek ayrıdır, arkadaş grubundan etkilenerek ve sırf çevre edinme kiçin bir dünya görüşüne sarılmak ayrıdır. Birinci durumda kişi güçlü ve kararlı, diğerinde ise yalnız kaldığında ve arkadaşlarını çevresinde bulamadığında zayıf ve kararsız olur.

3. Baskılar ve işkenceler de itirafa zorlayıcı etkenlerdendir. Kişi inançsızca hayatını kurtarmak için bazı yalanları uydurur. Kendisine ve yandaşına ihanet eder. Çünkü onun için önce yaşamak önemlidir. Diğer değerler ise sonra gelir. Geçici de olsa

sürekli baskı ve işkenceler kişinin sağlıklı düşünmesini engelleyebilir. Uzun süreli baskı politikası bazılarında bu baskının daimi olacağı imajını doğurabilir. Bu durumda çare teslimiyetçilikte aranabiliyor. Veyahutta baskıların geçici olduğuna inanılır. Baskılar kalktıktan sonra itirafı geri alacağını önceden hesap edenler çıkabiliyor.

4. Koğuşun özel şartları da itirafta rol oynayabiliyor. Özellikle zayıf kişilikli olanlar itirafçıların çok oldukları koğuşlara düştüklerinde kendileri de onlara uyabilmektedirler. Ya kandırılmaktadırlar veya bir nevi tuzağa düşürülebilmektedirler.

5. Ailenin telkinleri: Görüşmelerde görüşçülerin tutukluya telkinleri de çok önemlidir. Zor şartlarda tek moral kaynağı görüşçüler ve dolayısıyla akrabalardır. Görüşme tutuklu için en önemli bir hayata bağlayıcı unsurdur. Eğer aile tarafından itiraf yapma yönünde telkinlerde bulunulursa bu durum tutukluyu etkiliyebilir ve onu itirafa zorlayabilir.

6. Ele geçen belge ve dokümanların çok olması, delillerin fazla olması, kişide "artık her şey açığa çıkmıştır. Hiçbir şeyi inkar edemem" düşüncesini doğurabilmektedir. Bu onun kendisini tamamen bırakmasına yol açabilir. Bu etken de itirafa zorlayıcı bir neden olabilir.

Bilim adamlarımızdan Doç. Yalçın Küçük, "İtirafçının itirafları I" adlı kitabında, türkiye şartlarının itirafçılığa elverişliliğini ele almaktadır:

"Türkiye tekelciliğin zembereği içindedir. Yalnız bu kadar değil, Türkiye'de bu zembereğin fırlamaya hazır olduğu duyuluyor. Türkiye'de eşitsiz gelişme gücünü çok duyuyorum.

Eşit gelişme durumunda, dönüşüm, karşıt güçlerin yaklaşık dengelerinde ortaya çıkıyor. Eşitsiz gelişme yasasında dönüşüm karşıt gücün olgunlaşmadığı bir durumda gerçekleşiyor. Yöneten zembereği tutuyor ve bunu duyuyor. Bu nedenle Türkiye'de kimlik transplantasyonu tarih sahnesine çıkarılabiliyor. (Kimlik transplantasyonu: Kimliğin yer değiştirmesi Y.N.) bu nedenle kimlik transplantasyonuna şaşırtıcı ölçüde az tepki geliyor."

Kimlik transplantasyonunu büyük ölçüde kimliğin gerçek yerine oturmamasında aramak gerekir. İki ana sınıf arasında (proleterya-burjuvazi) gidip gelen sınıf ve katmanların politik ve sosyal arenada çoğunlukta olmaları kararsız sınıfların belirgin bir şekilde topluma damgalarını vurmalarındandır. Bunun için kim-

lik transplantasyonu normal sayılabilmekte ve az tepki görebilmektedir

Bir itirafçı itirafı sonunda şöyle demişti:"... Ben bu nedenlerden ötürü pişmanlık yasası diye adlandırılan üçbinikiyüzonaltı sayılı yasadan yararlanmak ve yeni bir yaşam kurmak istiyorum. Bunu yaparken can güvenliğim konusunda bir sürü sorunun çıkacağını biliyorum, ama 3216 sayılı Yasada belirtilen "itiraflarda bulunan kişinin can güvenliği yeni bir kimlik de dahil olmak üzere her türlü güvenlik tedbiri ile sağlanır" ibaresine ve T.C.'nin bu konudaki yaklaşımının sağlıklılığına inanarak korkmuyorum. (A.G.E.S. 131)

Burada yeni bir kimlik isteği başlı başına bir korku işaretidir. Korkmuyorum demesi korktuğunu göstermektedir.

Y. Küçük devam ediyor: "İtirafçı işkenceci mi olacak? Bir süre için olabilir: Bu iş öyle çok büyük bir uzmanlık istemiyor. Acımasızlık ve kin gerekiyor: Böyleleri bulunuyor. İtirafçı Mitçi mi olacak? Çok zor. İlerici ve devrimcilerin içine girmekten korkuyor. Yaşı da geçiyor, araştırmacı-mitçi olabilir: Giderek gelen bilgileri değerlendirmek ve hükümete sola yönelik kısa ve uzun dönemli politikalar sunmak, istihbaratın kendisinden de önemli oluyor. Ancak bu belli bir soğukkanlılığı ve araştırıcı nesnelliği istiyor: İtirafçı kendi yaşamından, aşırı ölçüde endişelendiği için bu özelliklere uzak düşüyor.

İtiraf, itirafçıyı hapisten çıkarıyor.

Gönüllü işkenceci, gönüllü acımasız, gönüllü savcı bir kimlik kazanıyor.

İtiraf, itirafçıya ancak hiç bir zaman bir kimlik olamayacak bir kimlik kazandırıyor."

Doç. Küçük, itirafçıyı çok küçük yaşta kızılderililer içine düşmüş bir beyaz çocuğa benzetiyor. Kızılderili dilini konuşmaya çalışıyor ama beceremiyor. Kızılderililer arasında büyümeye başlayan bu beyaz çocuk hala ve arada bir solcu sözcükler kullanıyor.

"İtirafçı teknik ve biyolojik anlamda bir piçtir: Kişilik yolları kapalı görünüyor. En çok kendine bakan beyazlardan ürküyor. Onlardan ürkek bir hayvan türünden kaçıyor. Hemen kızılderili reislerden birinin, bunun adı "toprak yiyen soluk benizli geveze" olabilir, eteklerinin arkasına saklanıyor"

İtirafçı diyor ki: " 3216 sayılı Yasadan yararlanmak için ver-

dığım dilekçede de belirttiğim gibi o dönemler gelecek hakkında hiç bir garantinin ve devletin resmi güvencesinin olmaması başımdan geçen olumsuz olaylar, örgüt üyeleri tarafından saldırıya uğrayıp dövülmem, ölümle tehdit edilmem ve bunların üzerimde oluşturduğu psikolojik etkiler, benim terör örgütlerinden en kanlısı olan Dev-Yol örgütü ile olan mücadeledeki kararlılığımı zayıflattı. Ama bu durum asla benim düşüncelerimi değiştirmemiştir.»

Burada geçen mücadele kararlılığı tamlaması bir solcu dilidir. İtirafçı hapishaneden bu kadar korkuyor.

İtirafçıların hep kendilerini aşağılaması ve horlaması çok dikkat çekicidir. Kişilik eksikliklerinden dolayı yaşama biçimleri ve içinde büyüdükleri sosyal şartlardan yakınırlar.

"Kişiliğimin ve davranışlarımın yeni şekillenmeye başladığı yaşlarda ciddi ailevi sorunlarla karşı karşıya kaldım. Baba şevkatinden yoksun olarak büyüdüğüm bu dönem üvey babamla aramdaki çatışmalar ve evdeki huzursuzlukla geçti. Olumlu bir rehberlikten yoksun olarak büyüyen bir genç gibi. Ben de lise yaşantımın sonlarında kendi ayaklarımın üzerinde duramayan bağımsız kişiliği yeterince gelişmemiş bir duruma gelmiştim. Benim için gittikçe huzursuzlaşan aile ortamı anlaşılamamanın getirdiği gençliğin genel sorunları yüzünden, yetişme döneminin karakteristik özelliklerinden biri olan mutlak değerleri kabullenmemeye hazır olma, sorumluluk duygusunun yeterince yerleşmemiş olması gibi bazı özelliklere kendimi, büyüdüğümü kanıtlayabileceğimi sandığım bir ortam, örgüt ortamıyla karşılaşmam eklenince, kaçınılmaz diye bileceğim bir sonuca, terör ortamına sürüklendim. (İtirafçının İtirafları, Y. Küçük)

Burada itirafçının, özellikle kendisini perişan ve zavallı göstermeye çalıştığı belli. Gerçektende zavallı bir konumdadır. "Hem İsa'dan, hem Musa'dan" olması onu çaresiz kılmıştır.

İtirafçı hep kendini aşağılayacaktır. Sürü olduğunu yazmak durumunda kalıyor:

"Özellikle geçmişte ekonomik, siyasi ve sosyal bozukluğun had safhada olduğu, biz gençliğin iyi niyetle, ama yetersiz bilgilenmesi karşısında bizlere bu bozukluğun çaresi olarak gösterilen başka bir düzen isteğiyle karşımıza çıkanların ardına takıldık. Açıktır. ki, toplumun geliştirici ve motoru olan biz gençliğe o dönemdeki hükümetlerin el uzatmamış ve bir ölçüde devlet otoritesinin hisse-

dilmemesinin sonucu bu terör örgütlerinin içine sürüklendik."

Görünüyor ki, bundan daha yi bir biçimde sürü olduğnu kimse ifade edemez.

Yazar, beyaz bir çocuğun hatırlayamadığı bir zamanda kızılderililer içine düştüğünü ve yeniden beyaz olmasının mümkün olmadığını, ayrıca Kızılderili sınırları içinde yaşama durumunda olduğunu belirtiyor. İtirafçı beyaz izleri taşıyor ama kabile dillerinden birini öğreniyor.

"İtirafçı Halil Kaya, itiraflarının birinde: "Biliyorum, bu ifadem okunduğu an" hain, kendini kaybetmiş, dengesiz v.s." gibi suçlamalara hedef olacağız." diyor. Ürküyor, itiraf ediyor: "Öne çıkan sorunların nedenlerini anlayamadan çözümünü aramaya kalktık. On yıllar önce M. Kemal Atatürk tarafından tesbit edilen sorunların çözüm yolunun geçmiş iktidarlar tarafından kapatılması, ekonomik alanda yıllardır çekilen az gelişmişliğin sancısını, çarpık eğitim sistemimizle kültürel planda da kendini göstermesi, devlet kurumlarının işlevliğinin iktidarlar tarafından toplum yararına değilde kendi grupsal ve partizan çıkarları doğrultusunda kullanılması ve daha sayılacak onlarca nedenlerle görüleceği gibi hükümetlerin şahsında devletin prestij kaybına uğraması, gençliğin, hükümetlerin karakteriyle Devletin niteliğini bir birine karıştırması sonucunu doğurmuş ve Devletin en önemli kurumu olan Türk Ordusunun ilerici karakteri ve bu çarpık gidişe bir dur diyeceği hesaba katılmadan, daha doğrusu anlaşılmadan hükümetlere olan tepkimizin istismarı, bu tepkilerimizin devlete karşı olmasını getirmiştir."

İtirafçı bunları yeni öğrendiği için yerli yerinde söylemiyor. İtirafçının eylülist ideolojiyi tümüyle öğrenmesi mümkün değildir. Ancak yalvarmasına yetecek kadar biliyor."

İtirafçı kızılderili kampta yetişen bir beyaz çocuğu hatırlatıyor.

"... öğrenmeleri çok yavaştır. Ve kişilik kazanamıyorlar. Son derece taklitçidirler. Taklit yetenekleri sınırlıdır: Maymunlardan bile az görünüyor, fakat takliti çok seviyorlar ve taklit itirafçının iç güdüsü haline geliyor." (İtirafçının İtirafları, Yalçın Küçük, s. 136)

5 nolu cezaevinde baş itirafçı Şahin Dönmez'di. Dönmez, sorusturmalara katılıyor, yüzleştirmelere götürülüyor ve hatta bazen bizzat işkence yapıyordu. Yaptırılan itiraflar sonucunda bir çok kişi tahliye olmak üzere iken yeniden sorguya çekiliyorlardı.

Soruşturmada çözülmeyenleri cezaevinde çözdürtmeye çalışan Dönmez, belli ölçülerde başarılı da oluyordu. Örneğin: H.G. adındaki bir tutuklu soruşturmada 3 ay kalmasına rağmen polisçe çözdürülemedi. Fakat cezaevinde Şahin Dönmez'le yüzleştirilmesi sonucu, onun hakkında bazı bilgiler ortaya çıkarılabildi. Şahin Dönmez normal koğuşlarda tutulmuyordu, tutulamazdı da. Çünkü bütün tutukluların nefretini kazanmıştı. Mahkemelere gidiş-gelişlerde ona saldırılıyordu. Bu yüzden 38. koğuşta (özel itirafçı koğuşu) kalıyordu.

İkinci önemli itirafçı da Hasan Garip'ti. Garip, 14. koğuşta kalıyordu ama gerektiğinde idare tarafından istediği koğuşa götürülebilirdi. Özellikle ispiyoncuları yetiştirme işi ona verilmişti. Garip, ispiyoncu ve itirafçı yetiştirirken tutukluları gardiyanlara çeşitli bahanelerle dövdürtme taktiğini uyguluyordu.

İnsanlık dışı kurallar, işkenceler ve devlet politikası haline getirilen itirafçılık, tutukluları hayatlarından bezdirtmiş ve onlara yaşamı çekilemez hale getirmişti. Nihayet 21 Mart 1982 gecesi hücrede bulunan Mazlum Doğan, idarenin bu uygulamalarını protesto etmek amacıyla yaşamına son veriyordu. İntihar nedenini açıklayan bir dilekçeyi hücresine bırakıyordu. Mazlum, baskılara dayanaksızlığından değil, Türk ve Dünya kamuoyunda işkence insanlık dışı uygulamaları protesto etmek amacıyla kendisini feda etmiştir. Geride kalanlar insanca bir yaşama kavuşsunlar diye.

Cezaevi idaresi yazdığı dilekçeye el koyuyor, olayın herhangi bir şekilde ele alınmasını yasaklıyordu.

4 KİŞİNİN KENDİNİ YAKMASI

Bu ilk ölümlü protesto eyleminden sonra 17 Mayıs'ı 18 Mayısa bağlayan gece 33. koğuşta bulunan Ferhat Kuntay, Mahmut Zengin, Eşraf Anyık ve Necmi Öner baskıları protesto etmek amacıyla kendilerini yakıyorlardı. Olayı o günlerde aynı koğuşta olan Fesih Kaymaz adındaki bir arkadaştan dinleyelim: "Koğuşun duvarlarına yazı yazılması, resim yapılması için cezaevi idaresi bize boya ve tiner aldırtmıştı. Koğuş, marşların sözleri ve Atatürk'ün resimleri ile donatılmalıydı. Duvarda bir karış yer bırakılmamalıydı. Biz de diğer koğuşlar gibi kendi paramızla boya ve tiner almıştık , çok miktarda tiner koğuşta vardı.

Bu dört arkadaş bu eylemi kendi aralarında önceden karar-

laştırmışlardı.. Eylem günü olarak 17 Mayıs'ı 18'e bağlayan geceyi seçmişlerdi. 33. koğuşta büyük bir sarnıç (depo) vardı. Arkası ise kuytu bir boş köşe halinde kalmıştı. Eylem gecesi bu dört arkadaştan ikisi nöbetçiydi. Bu eylemi kendi nöbetlerine denk getirmişlerdi. Diğer iki arkadaşlarını da bu ikisi uyandırmıştı.

Bu dört arkadaş deponun arkasında; koğuşta o anda bulunan tineri üzerlerine dökerek kendilerini ateşe verince koğuş alevleri ve slogan sesleri ile uyandı. Dört arkadaşı el ele tutuşmuş alev ortasında iken gördüm. Birbirlerine sıkıca tutunmuş ve ısrarla kimsenin kendilerine yaklaşmamasını söylüyorlardı. Bu arada da slogan atıyorlardı. Alevler her yanlarını sarmıştı. Tiner fazlaydı ve ateşi çok gürdü. Olup bitenler gözümüzün önünde meydana gelmişti. İdare, fark edip onları hastaneye getirdiği zaman artık iş işten geçmişti. Dört arkadaş da hayatlarını feda etmişlerdi.

Bu olaydan sonra 33. koğuş üzerindeki baskılar artü. Koğuş sıra dayağından geçirildi. Hepimiz hücrelere atıldık."

Bu olayı TKP-ML/TİKKO davasından tutuklu bulunan Mehmet Özgül mahkemedeki savunmasında şöyle anlatıyordu: "Tarih 18 Mayıs 1982, yer Diyarbakır As. Cezaevi 33. koğuş. Olay: ... dört arkadaş hücreden kısa süre önce 33. koğuşa verilmişlerdi. Bu koğuş "E" blokta 3. kattaydı. 100 dolayında bir mevcudu vardı. İki bölümlü sayılabilecek, bir tarafı ranzalı, diğer kısmı genellikle eğitim için kullanılabilecek bir yapıdaydı. Arada duvar fyoktu. Ranzasız kısımda, dörder demir ayak üzerinde yükseltilmiş, kalorifer sularının dağıtıldığı iki tank vardı, demir ayaklarının arası iki metre kadardı. O dönemde tutukluların paralarıyla yağlı boya, tiner, fırça gibi malzemeler alınmakta ve bunlar koğuşlara verilip, koğuş duvarlarına, Türklerin tarihine, destanlarına ve Atatürk'e ilişkin resimler yapmaları istenmekteydi tutuklulardan.

Bu dört arkadaş, eylemlerini günler öncesinden kararlaştırmışlardı. Eylemlerinin amaçlarını haykıran bir bildiri hazırlamış ve bundan koğuşta çok sınırlı kişiyi haberdar etmişlerdi. Eylemleri için 18 Mayısı seçmişlerdi. O gece nöbete kendilerini yazdırmış, gece boyunca dördü uyanık kalmıştı koğuşta.

Kalorifer tankının demir ayakları arasındaki alana gazete, kağıt, mukava, döşek pamuklarını, bez parçalarını yığıyor, bunun üstüne boya tiner gibi yanıcı maddeleri döküyorlar ve yakıyorlar... Patlama sesi gibi bir sesin gelmesi üzerine koğuştakiler yataklarından fırlıyorlar. Vakit sabaha yakın. Dört arkadaş Ferhat

Kuntay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin ve Necmi Öner eylemlerini sloganlar atarak kısa cümlelerle anlatıyor ve kimsenin yaklaşmamasını istiyorlar. Etraflarında yanmakta olan bez, pamuk gibi maddeleri vücutlarının üzerine koyuyorlar."

Hem yanıyor, hem de bağırıyorlardı; 'artık Diyarbakır'da ölmek gerekiyor, yaşamak için gerekçelere sığınmanın zamanı değil...'

Bir başka tutuklu da olayı şöyle anlatıyordu:

"Ferhat Kuntay "biz bu cezaevindeki insanlar için kendimizi feda ediyoruz, cezaevine insanca yaşam koşulları gelsin diye kendimizi yakıyoruz, bu böyle bilinsin" diye kısa bir konuşma yapmış, üstündeki battaniye ve kendi yağları bitince çökmüş, dirseklerinin üzerinde emekleyerek biraz ilerde kalmış olan küçük ateş parçalarıyla kafasını tutuşturmuş."

Hangi zûlumlerin bıçağıydı yaşanan
Hangi isyanların elmas şafağı
Yine yaralı bir kuştu kimliğimiz
Bakardı bulutların ta üstünden
Yerin taa derinliklerine
Toprak bile uslanırken kanla sulanmaktan
Yine de basıla basıla canlara
Bir sürü bayrak dikilirdi burçlara

İlk sancısıydı sanki toprağın
Yanarak geçmişti bütün mevsimler
Şatolar yükselmişti etlerimizden
Kemiklerimizden kaleler
kimler basmamıştı o dağ yüreğe
Bakıp da yükselmemişti, kimler
Nice krallar, nice prensler
Nice sultanlar, nice beyler
Surlar, Saraylar, Katedraller,
Çankuleleri ve minareler
Ve daha niceler daha niceler.

A. Yücal

Ölümler, öldürülmeler bir birinin peşi sıra gelmeye başlamıştı. "Artık Diyarbakır da ölmek gerekiyor"du. 14 Temmuz 1982 tari-

hinde Kemal Pir, Mehmet Hayri Durmuş ve Akif Yılmaz ölüm orucunu başlattılar. Her türlü müdahaleye rağmen yemek yemeği reddediyor, ve istemlerini mahkemede şöyle açıklıyorlardı: "İşkencelerin ve baskıların son bulması, itiraf vahşetinden vazgeçilmesi, savunma haklarına getirilen kısıtlamaların kaldırılması, can güvenliğinin teminat altına alınması."

Kararlı bir şekilde bu istekler doğrultusunda sürdürdükleri ölüm orucunda Kemal Pir, Mehmet Hayri Durmuş ve Akif Yılmaz yemek yemeği reddederek bir biri ardına öldüler. Ancak Kemal Pir, ölümden önce yediği dayak yüzünden hayatını kaybetmişti. Hücresine girilerek dayak atılmıştı.

16 Eylül 1982 tarihinde Cezaevi idaresi "işkence yapılmayacağına" söz vererek eylemin bitmesini sağlamıştı. Bunun arkasından da bu amaçla Esat Oktay Yıldıran iç güvenlik amirliğinden alınıyor ve yerini Ali Osman Aydın'a bırakıyordu.

"İTİRAF" İÇİN EĞİTİM

Bizim yargılandığımız grup, Üst. Ali Osman Aydın döneminde cezaevine getirildi. 14. Koğuşa verildiğimizde cezaevinde olup bitenlerden haberimiz yoktu. Fakat yine de her şeye rağmen, her konuda dikkatli olunması gerektiğinin bilincindeydik. Koğuşta ilk iş, koğuş eğitim görevlisinin bize eğitimi öğretmesi ve koğuş sorumlusunun bizlere cezaevi kurallarını anlatması oldu. Ayrıca ezberlenmesi gereken marşları ezberlemeye başlamıştık: toplam 56 marş. Bunları en geç bir ay içinde ezberlemek zorunda bırakıldık. 14. Koğuşta o günlerde itirafçı olarak Hasan Garip, Cemal Öner vardı. Bunlar aynı zamanda koğuşta olup bitenleri idareye bildirme işini de yapıyorlardı. Bir yandan da koğuşta özellikle yeni gelenler üzerinde durarak onları "itiraf"a zorlamaya çalışıyor veya en azından muhbir olmaya zorluyorlardı.

Cezaevinde o günlerde yoğun olarak itiraf politikası uygulanıyordu. İdare, özel olarak 14. Koğuş üzerinde duruyordu. Kısa sürede bu çalışmasının ürününü aldı da. Gerek cezaevi kurallarının çok zor olması, gerekse dayak ve yoğun eğitim, zaten yeni gelenleri iyice bunaltmıştı. Bu yüzden "itirafçıların" zorlamasıyla yeni gelenlerden bazıları da onlara katıldı. Koğuşta dilekçeler yazarak idare vasıtasıyla savcılığa gönderdiler. Bu, şu şekilde yapılıyordu: Koğuştaki ispiyoncu ve "itirafçılar", önce yeni gelen-

lerle arkadaşlık kuruyor ve onları kafa-kola alıyorlardı. Bu arkadaşlık süreci içerisinde farkettirmeden onlardan bazı bilgiler elde ediyorlardı. Daha sonra bu bilgileri rapor ederek idareye bildiriyor ve onları "itiraf"a ikna etmeye çalışıyorlardı. Bunu yaparken de edindikleri bilgileri o kişiye karşı koz olarak kullanıyorlardı. Bu bilgilerle gerekli görürlerse sorguya çekiyorlardı. Ayrıca idare yanlısı olmayan tutukluların buradan sağ çıkmalarının mümkün olmadığını, hepsinin süreç içerisinde öldürülebileceği tehdidini savuruyorlardı. Bu şekilde aynı gruptan çıktığımız R. G. adlı tutukluya "itiraf " yaptırtılar. Onunla aynı koğuşta olduğumuz için durumunu aynı "itiraf" akşam bana anlattı. Bunun çok yanlış olduğunu söyledim ama ikna olmadı. Kararını vermişti. Sabah oldu R.G. itiraf için savcılığa çıktı. "İtirafında" bir kaç kişi üzerinde de ifade verdi.

Daha sonraki günlerde, cezaevinin şartları iyileştiğinde "itiraf"ını geri aldıysa da artık iş işten geçmişti. Mahkeme Heyeti ilk ifadeyi dikkate alarak hem kendisine hem de üzerlerinde ifade verdiği kişilere ceza verdi.

Bir gün cezaevinin merkez anfisinden suçunu yeni itiraf edenlerden Hasan Hüseyin Karakuş'un konuşması yayınlandı. Karakuş bütün tutuklulara seslenerek şöyle diyordu: "Ben PKK davasından yargılanan H. Hüseyin Karakuş'um, suçunu itiraf etmeyen bütün tutuklulara sesleniyorum: içinde bulunduğum örgütte şimdiye kadar aktif olarak görev yaptım. Örgütün bir çok eylemlerine katıldım. 12 Eylül öncesi ortamın keşmekeşliği yüzünden gerçek yolu bilmediğim için buna mecbur kaldım. Ancak şimdi hiç bir gücün T.C. ve Ordusunun üzerinde olamayacağını geç de olsa anlamış bulunuyorum. Yaptıklarımdan dolayı da büyük pişmanlık duyuyorum. Büyük bir vicdan hesaplaşması içine girerek nihayet doğru kararı verdiğime inanıyorum. Diğer örgüt arkadaşlarımın da zaman kaybetmeden Devletimize sığınmalarını ve kimlerin onları bu yola ittiklerini açıkça anlatmalarını öneriyorum. Devletimiz büyüktür." Hasan Hüseyin Karakuş'un "itiraf " etmesi ile dayaklar iyice arttı, buna karşılık eğitim de fazlalaştırıldı.

Bir süre sonra koğuşumuza yeni kişiler verildi. Artık 14. Koğuş "itiraf"çı yetiştiren bir üs gibi kullanılıyordu. Yeni gelen tutuklular "Giriş hücrelerinden" sonra, önce buraya alınıyor. Burada itirafa zorlanıyorlardı. Eğer "itiraf" ederlerse 38. Koğuşa (itirafçılar koğuşuna) gönderiliyorlardı. Eğer etmezlerse ya hücrelere ya da

başka koğuşlara dağıtılıyorlardı. Bu açıdan 14. Koğuş özel bir koğuştu. En iyi dayak atabilen gardiyanlar bu koğuşa veriliyordu.

Hemen yeni gelenlerle önce idare yanlısı tutuklular ilişkiye geçtiler. Bu tutuklulardan İGD davasından yargılanan A. Balçık üzerinde özellikle durdular. Bu kişiye eğitimde özellikle fazla dayak atılıyordu. Haftalarca bu böyle devam etti. Bir defasında gece yarısı dayak sesiyle uyandım. Koğuşun kapısı açılmış, bir kaç gardiyan A.B.'nin başına üşüşmüşler ona dayak atıyorlardı. A.B. yere düşmüştü. Bu olaydan sonra daha fazla dayanamadı, bir iki gün sonra savcılığa çağrıldı.

A.B. büyük bir eziklik içinde idare yanlısı olmuştu. Dayak zoruyla böyle davrandığı her halinden belliydi. Koğuştan alınıp 38. Koğuşa verildi. Balçık, dava sonuçlandığında beraat etmişti. Ama aleyhine ifade verdiği kişilerin ceza yemelerini kaçınılmaz kılmıştı.

14. Koğuşta bütün bu "itiraf"ları Hasan Garip sağlıyordu. Özel muamele gören Garip'in bir gün bile eğitim yaptığını görmedim. Koğuşta yemeğini özel olarak ayırtırıyordu. Ayrı tabaklarda ve karavana içindeki etler ona veriliyordu. İstediği saatte yatar, istediği saatte kalkardı. Koğuşun bütün sorumluluğu ona ait olup, durumları detaylı olarak rapor ederdi. Sık sık idareye gidip onlarla koğuş ve cezaevi sorunlarını tartışırdı. Bazen başka koğuşlarda da görevlendirilirdi. Ailesi ondan nefret ederdi. Aynı koğuşta kaldığım ikibuçuk aylık dönemde onun hiç ziyaretçisi gelmedi. Bir keresinde yalnız annesi görüşüne gelmişti. Ama görüşmek için değil, yüzüne tükürmek için.

Bir ara koğuşun ilaçlanması için salonda bekletildik. Koğuş gardiyanımız "Japon" lakaplıydı. Benim adımı okudu. Para veya elbise geldiğini zannetmiştim. Kapıda "Fare Kapanı" takma adıyla tanınan Atğm. bekliyordu. Beni 14. Koğuş'un kapısı önünde bulunan merdivenin altına götürdü. Bana:

- Nerelisin? diye sordu.
- Diyarbakırlıyım.
- Ne iş yapıyorsun?
- Öğrenciyim.
- Hiç Konya'ya gittin mi?
- Hayır.
- Yaz tatillerinde neredesin? diye sorulara devam etti. Köyde, tarlada çalışıyorum diye cevapladım. Fakat komutan üsteledi.

Doğru söyle Konya'ya gidip ameliyat olmadın mı?

- Hayır, ömrümde Konya'yı hiç görmedim, diye cevapladım. Komutan kükreyerek "doğru söyle yoksa parçalarım seni" diye tehdit etti. Daha sonra gardiyana işaret ederek "getir onları" diye emretti. İki kişi getirilip onlara teşhir edildim. Bir kaç gün sonra havalandırmada eğitim yapmaktayken "dikkat" çekildi. "Fare Kapanı" içeri girmişti. Yine beni çağırdı:

- İyice düşündün mü. Konya'ya gittiğini hala hatırlayamadın mı?

- Komutanım ben adımdan emin olduğum kadar Konya'ya gitmediğime de eminim" diye cevap verdim.

Komutan sinirlenmişti. "Seni doğrayacağım" dedi. Sesimi çıkarmadım.

Daha sonra meselenin Konya'ya gidip gitmeme meselesi olmadığını, dolaylı olarak "itiraf"a zorladıklarını anladım. Yapılan tehditler göz korkutmak içindi. Bir iki gün sonra birkaç kişiyle beraber cezaevi kimliği için fotoğraf çekmek amacıyla sinema salonuna götürüldük. Salonda sıraya girdikten sonra sıra ile fotoğrafımız çekilmeye başlandı. Sıra bana geldiğinde, gardiyan elimde tebeşirle önüme konulacak tahtanın üzerine yazı yazdığımı gördü. "Bu ne biçim yazı" diyerek bana yumruk attı, kendimi yerde bulmuştum. Tek yumrukla bir insanın düşebileceğine inanmazdım. Sağ üst çenede ikinci dişimin yarısı kırılmıştı.

Suçumu "itiraf" etmem için gardiyandan dayak yiyordum. Bahaneyi ise kendileri yaratıyordu. Havalandırmada eğitim yaptığımız bir gün Hasan Garip ve diğer "itiraf"çılar ayrılmış, koğuşun geri kalanı marş söylüyorduk. Kortej dönüp Garip'in önünden geçtiği zaman beni işaret ettiğini farkettim. Eğitim bittikten sonra andımızı okuduk. Sonra İstiklal Marşı'nı okumaya başladık. Marşın ortasında birinin sopa ile sırtıma dokunduğunu farkettim. Döndüğümde koğuş gardiyanı karşımdaydı. Koğuşun önüne beni çıkaran gardiyan "Haydarla" otuza yakın sopa vurdu, elimi havada tutacak takat kalmayınca "ayaklar 15 cm" emrini verdi. Falaka faslı 15 dakika sürmüştü. Koğuşa girdiğimizde Garip konuşuyordu: "Yahu niye doğru dürüst eğitim yapmıyorsunuz? Biraz dizinizi çekseniz ne olur, sanki!"

Baskılar iyice artmıştı. Eğitimde dayak yemediğimiz gün yoktu. O zamana kadar açlıktan karnımız sırtımıza değecekken aniden koğuşun yemeği artırıldı. Üç karavana dolusu yemek getirilmeye

başlandı, kişi başına her öğün için bir somun ekmek verildi. Herkese üç tabak dolusu yemek düşüyordu. Verilen yemeği ve ekmeği bitirmek mecburiydi. Her gün yemeğin dökülmemesi için tuvalet lağımı ve çöpler kontrol ediliyordu. Aylarca aç kaldıktan sonra verilen onca yemeği ve ekmeği bitirebilmek mümkün değildi. Mide aylarca (kimisinin yıllarca) boş kalmış ve iyice küçülüp bozulmuştu. Birden bire tıka basa doldurmak mideye intihar ettirmek demekti. Amaç belliydi: UZUN ERİMDE TUTUKLULARIN SİNDİRİM SİSTEMİNİ BOZMAK. Bunda başarılı olunduğunu iki yıl sonra koğuşlara alınan çok miktarda Dank ve Mukayin ilacı ispatlıyordu. Mide hastalıkları ve barsak iltihapları hemen herkeste şu veya bu derecelerde meydana gelmeye başlamıştı.

GÜNLÜK YAŞAM

Her gün kalk 5.30 du. Pazar günleri 6 idi. Koğuş kalktıktan sonra herkesin traş olması zorunluydu. (en az bir gün arayla) yediye doğru kahvaltı gelir, ama kahvaltı demeye bin şahit. Ya çorba diye yutturulan bir bulamaç, veya çay diye verilen sidik gibi bir suydu. Kahvaltıdan sonra "Sayım çalışması" adı altında saatlerce koğuşa çök-kalk yaptırılırdı. Hata laf edilmezdi sayımda. Yanlış sayı sayanın cezası hemen infaz edilirdi: "20-25 Haydar". Sayımda subay içeri girdiğinde koğuş sorumlusu "D Blok 14. Koğuş... Şu kadar kişiyle emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım." diye tekmil verirdi.

"Koğuşların pencereleri yazın kapatılıp, kışın açık tutuluyordu. Koğuşun içi havasızlıktan ve pislikten öylesine kokuyordu ki sayımlardan 10 dakika önce koğuş pencereleri açtırılıp, tutukluların parasıyla alınan spreyler sıktırılırdı. Böylece sayımcı komutanların burunlarının rahatsız olması önlenmiş olurdu. (A.G. Dergi)

Sayımdan sonra gardiyan "eğitime hazırlan" komutunu verdiğinde koğuş bir ağızdan "emret komutanım" diye karşılık verip üst elbiselerini çıkarırdı. Her tutuklu havalandırma eğitimi için kendisine bir eşofman almak zorundaydı.

Havalandırma eğitimi hem tutukluları asker gibi yetiştirmeyi amaçlıyor, hem de işkence aracı olarak kullanılıyordu. Tarihte belki de hiç bir ordunun yapamayacağı eğitimi havalandırmada yapıyorduk. 4-5 sıralı kortej şeklinde uygun adımla yaklaşık 700

metrekarelik bir alanın etrafında dönüyorduk. Dizlerimiz bu esnada göğsümüze değmeli, eller hafif sıkılmış yumruk şeklinde omuz hizasına gelinceye kadar yükseltilip öne uzatılmalıydı. Ayaklar sertçe yere vurulmalı ve bütün koğuştan tek ses çıkmalıydı. Bu yürüyüş şekliyde 56 marştan herhangi birine "başlama" komutu verildiği zaman bütün koğuş bir ağızdan bu marşı tempoya uygun olarak söylemeliydi. Marşlar genellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminden etkilenerek yazılmıştı. Sözleri hep fetih ve işgallerle ilgiliydi. Irkçı ve şöven bir zihniyetle yazılmışlardı. İnanın bazen o marşları söylediğimiz zaman Türkiye'nin dünyadaki bütün ülkeleri işgal etmeye başladığını zannediyordum. Dünyada Türklerden daha üstün, ileri hiç bir ulus yoktu. Örneğin bir marşın

"Dünya atımın nalları altında ezildi,

Kaç haçlı sefer göğsüme çarpınca kesildi." sözleri ilginçti.

Yine başka bir marşta:

"Yunanlılar yine azmış Ege'de

Çarpacak tokadı bu şanlı ordu" sözleri vardı.

Başka uluslara ve komşularımıza karşı kin ve nefret sözleriyle doluydu bu marşlar. Biz işkence ve baskının altında inim inim inlerken şu dizeler dayakla söylettiriliyordu:

"Bir özlem çizgisinde her düşünce uludur.

Bu yol insanlık yolu Atatürk'ün yoludur

Yurtta Sulh, cihanda Sulh ilkesiyle doludur.

Sevgide yeryüzüdür, güçte Anadoludur."

Bir diğer işkence yöntemi de buydu şuphesiz. İşlenen cinayetlerin yolu Atatürk'ün yolu oluyor ve "yeryüzünün sevgisiyle dolu" oluyordu. En katı Atatürkçünün dahi bu zulümun Atatürk adına yapıldığını gördükten sonra ondan nefret etmeye başlayacağından şüphe yoktu.

Gerek yürüyüş kolunda söylenen marşlarda bir yanlışlık yapılması, gerekse yürüyüş kararları sayılırken bir yanlışlık halinde, gardiyan: "dayak vaziyeti al" emrini verirdi. Herkes elini üst üste koyup dayak sırasını beklerdi. Ellere vurulan dayaktan sonra yat emri verilir ve "sürün" komutuyla havalandırma bir uçtan öbürüne katedilirdi. Sürünme nizami olmalıydı. Topukları kalkık olanların sırtlarına basılırdı. Bu saatlerce sürerdi. Çıplak vücutla mozaik taşları üzerinde sürünmekle vücudumuz kan içinde kalıyordu. Bazen sürünme seansı yeterli görülmüyor ve "ayaklar 15 cm yukarı" komutu veriliyordu. Sırtüstü yatıp ayakları bu kadar küçük bir açı ile yukarıda tutmak çok zor bir olaydı. Çoğu arkadaş

bu durumda baygınlık geçirirdi. Bazen de şınav çektirilirdi. Şınav çekmeler nizami olmalıydı. Göğüs yere değmeli, sırtın kalça kısmı bükülmemeliydi. Bütün koğuşa 15-20 şınav çektirildikten sonra bazıları yerden kalkamazlardı.

Her havalandırmaya çıkışta bütün koğuş önce Andımız, İstiklal Marşı'nın on kıtası ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ni okumak zorundaydı. Havalandırma eğitimi bitip koğuş içeri alınmadan önce de aynı marşlar koğuşça okunurdu. Bu eğitimde hata yapan biri, kendisi çıkıp gardiyana hata yaptığını söylemek zorundaydı. Hata yapan kendiliğinden çıkmazsa, koğuşun tümü sıra dayağından geçerdi.

Bazen de havalandırma eğitimi baştan sona yat-kalkla geçerdi. "Yat" emriyle herkes yere yıkılmalı, "kalk" komutuyla da bütün koğuş "dimdik" ayakta olmalıydı. Geç kalanlar için "haydar" konuşurdu. Eğitimde bayılanlar ve komalıklar diğerlerince koğuşa taşınırdı.

"50 yaşındaki Aziz Özbay işte böyle bir eğitimin kurbanı olmuştu. Özbay okur yazar değildi ve marşların hepsini eksiksiz ezberleyememişti. Bu yüzden her eğitimde sırtından sopa eksik olmuyordu. Bu dayakların sonucunda elden ayaktan kesilip yatağa düştü. Karnı şişti. Koğuş, arkadaşları doktor istediler. Doktor hastahaneye kaldırılması gerektiğini belirtti. Hastahaneye götürülmek üzere koğuştan alındı. Ancak kapının ağzında atılan yeni bir dayakla hastaneye gidemeden öldü." (a.g. dergi)

Eğitim krubanlarından M. Emin Akpınar ise Türkçe bilmiyordu. Marş ezberleyemiyor, tekmil veremiyordu. Bir yürüyüş esnasında öne çıkarılıp "Andımız"ı okuması istendi. Daha birkaç sözcük söylemişti ki, tıkandı. Eğitim çavuşu tekme tokat girişti. Karnından aldığı darbelerle yere düştü. Baygın, koğuşa taşındı. Koğuş başkanı doktor istedi. Doktor koğuşta serum taktı baygın yatan tutukluya. Sabah olduğunda hastahaneye kaldırıldı. Ama hastahanede öldü. Raporunda "eceliyle öldüğü" yazılıydı.

Özellikle koğuşlara yeni gelenler gerek marşları okurken, gerekse eğitimde çok dayak yiyorlardı. Koğuş karavanaları bunlara çıkarttırılır, çöp arabaları bunlara doldurtulurdu. Marşları ezberleyip ezberlemedikleri kontrol edilirdi. Marşların ezberlenmesinde özellikle yalnız okuryazarlar veya hiç Türkçe bilmeyenler zorluk çekerlerdi. Ve dayak yemekten kurtulamazlardı.

Koğuşumuza Yahya Sarı ve A. Celil Yılmaz isimli 2 yaşlı

verilmişti.Yahya Sarı bir iki kelime dışında Türkçe bilmiyordu. Gardiyan birgün A. Celil Yılmaz'ı çağırdı:

"Sarı'ya İstiklal Marşı'nı öğreteceksin." dedi. "Yarın sabaha kadar öğrenmiş olacak."

Yahya Dayı değil İstiklal Marşı'nı söylemek, "İstiklal Marşı" demesini bilmiyordu. Abdülcelil:

"Komutanım, Yahya Sarı öğrenemez" diye cevaplamaya çalıştı.

"Karışmam" dedi gardiyan.

"Emredersen, iki kıtasını mı yoksa hepsini mi?" diyecek oldu.

"Hepsini oğlum, hepsini. On kıtasını" diyen gardiyanın emri kesindi: "Sabaha kadar öğrenip bana tekmil verecek!."

Gardiyanın bunu demesiyle A. Celil dayının rengi soluğu atmıştı. Gardiyana yalvararak: "Komutanım Yahya'nın okuma yazması yok. Nasıl bir gecede İstiklal Marşı'nın 10 kıtasını ezberleteceğim?" diye boynunu büktü. Gardiyan: "Sen bilirsin. Ya öğretirsin, ya da 20 kaydar. Hangisini seçersen seç." dedi. Abdülcelil çaresiz, canından vazgeçmişcesine: "E... Komutanım sen hema diyorsun gel şimdi döveyim seni." diyerek dayak için avuçlarını uzattı. Tam o anda karşımızda bulunan 35. koğuştan marş sesleri geliyordu:

"Alnımızda parıldayan şeref (i) ve şan armasıl
Kahramanlar kahramanı yılmaz Türk Jandarması"(*)

(*) Jandarma Marşı

• • •

Bir ay sonra Yahya Sarı "Andımız"ı öğrenmeye biraz alışmıştı. Yavaş yavaş okuyabiliyordu. Gardiyan onu "Andımız"ı ezberleyip ezberlemediğini kontrol etmek için çağırmıştı. Hemen her çağrılışında dayak yiyen Yahya, korku ve endişe içinde mazgala yanaştı.

Gardiyan, Yahya'ya "Andımız"ı ezberleyip ezberlemediğini sordu. O ezberlediğini söyledi. Gardiyan:

"Öyleyse, oku" diye emretti.

Yahya Sarı "Andımız"ı haftalarca mırıldanmıştı koğuşta. Başladı okumaya ve marşın sonunda da:

"Açtığın yolda, kurduğun ülküde...

gösterdiğin amaçta, hiç durmadan
yürüyeceğime, and içerim" dedi.

Gardiyanın niyeti ona "Andımız"ı okutmak olarak görünmüyordu. Amacı başkaydı. Ama bahane bulamamıştı. Her seferin aksine bu kez yaşlı baştan sona "Andımız"ı eksiksiz okumuştu. Japon lakaplı gardiyan: "son bölümü yine oku" diye emretti. Yahya:

"... gösterdiğin amaçta, hiç durmadan yürüyeceğime
And içerim" diye tekrarladı.

Gardiyan: yürüyeceğime a. içerim."

Yahya dayı: "Hayır, komutanım, ayıptır. Yürüyeceğime and içerim."

Gardiyan: "Hayır oğlum yanlış söylüyorsun. a.içerim"

Dayı "And içerim" dedi bütün içtenliğiyle,

Gardiyan "A... içerim." dedi ve ekledi: "DAYAK VAZİYETİ AL"

Dayak atmak için bahane aranırsa çoktu. Koğuşta mazgalın karşısı daima boştu. Hiç kimse orada oturmuyordu. Mazgal açıldığı zaman gardiyan birini oturur veya sigara içerken görseydi vay haline. 15-25 sopadan aşağısı yoktu.

Koğuş içinde sabah saat 5.30'dan akşam saat 9'a kadar yatmak veya uzanmak kesinlikle yasaktı. Ağır hastalar dışında ranzaların üzerinde birinin uzandığı görülürse, o kişi komaya sokulana kadar dövülürdü: Çünkü bu bir kurala uymama davranışı sayılırdı. Koğuşun içindeki vaziyeti kontrol etmek için her koğuşta 5-8 gözetleme deliği bulunuyordu. Gece gündüz koğuştakiler bu gözetlemelerden kontrol ediliyorlardı. Gece yatarken, "nizami yatış" (sırtüstü uzanmışken eller göbek üstünde kenetlenmiş vaziyette) şeklini bozanlar sabahleyin gardiyana "tekmil" vermek zorundaydılar. Bu bir vukuat sayılırdı.

Koğuş içi eğitimde ya Atatürk'ün "Nutuk"u veya diğer tarih kitaplarından biri koğuş sorumlusu veya eğitim sorumlusu tarafından okunur, bütün koğuş söyleneni cümle cümle hep bir ağızdan tekrarlardı. Mesai saatleri boyunca bu devam ederdi. Bazen gardiyan "marşa başla" emrini verirdi. Bu durumda bütün koğuş sayım düzenine geçirilir,ayakta, uygun adımla bir ağızdan marş söylenirdi. Marş sorumlusu marşın bir kıtasını söyler, koğuş bağırarak söyleneni tekrarlardı.

• • •

"Gardiyan mazgalı açıp baktığı vakit, üçüncü kat ranzalar hariç her tarafı görebilirdi. Gündüzleri yatağa oturmak yasak olduğu için, zaten oraya kimse oturmazdı. Koğuşta konuşmak yasaktı. Gardiyanlar konuşan birilerini gördüler mi, hemen çağırırlar : :"Ne konuştunuz" diye sorarlardı. "Konuşanlar da bütün koğuşun dayak yemesini engellemek için bir şeyler söylerlerdi. Sonunda yine dayak yerlerdi." (2000'e Doğru, Sayı: 28, Sayfa: 15).

Koğuş içinde itirafçı veya ispiyoncu olanlar özel muamele görürlerdi. Koğuş içi ve dışı eğitime katılmazlar, istedikleri zaman yatar istedikleri zaman kalkarlardı. Yemeğin çoğu onlar için ayrılmış özel tabaklara konulurdu. Koğuşta istedikleri kişiyi azarlarlardı, koğuşun "dayıları" onlardı. Koğuş un"2. gardiyanı" onlardı. Tutukluların birbirleriyle konuşmalarını gardiyanlardan çok onlar engellerlerdi.

"... Uygulanan eğitim programıyla insanların birbirleriyle konuşması hatta düşünmesini bile önleme amaçlanmıştı. Öğleden önce 5, öğleden sonra 4-5 saat ya kitap okuyan bir arkadaşımızın sözlerini hep bir ağızdan tekrar eder, ya da el-kol sallayarak sayısı 60 olan marşları söylerdik. Bu süre içinde oturmak, ranzaya yaslanmak, esas duruşu bozmak yasaktı. Kahvaltı için 30 dakika, öğle yemeğinde bir saat, akşam yemeğinde 1-1,5 saat eğitim yapılmazdı ve tuvalete gitmek ancak bu saatlerde serbestti. Koğuşlarda kapısı olmayan tek bir tuvalet vardı. Aşağı yukarı bir kişinin bir günde tuvalete gitmek için 3 dakikalık süresi vardı. Düşünüldüğünde bir faciadır." ((a.g. dergi)

TUVALET SORUNU

Verilen yemeklerden dolayı çoğunlukla barsaklarımız bozulurdu. Herkesin barsakları, sidik kesesi ve idrar yolları sürekli basınç altında olurdu, ihtiyacını gideremediği için. Büyük tuvalete oturabilmek için 1-2 gün beklerdik. Koğuş sorumlusu tuvalete gitme listesi düzenlerdi. Zaman yetmediği için tuvalet işkencesi işkencelerin en büyüğüydü. Özellikle yaşlılar başta olmak üzere çok kişi küçük ve büyük abdestini altına kaçırırdı. Kalın barsakları zamanında boşalmadığı için zehirlenirdi. Yüzü ve vücudu mosmor olurdu. Yatağa girdikten sonra ise tuvalete gitmek yasaktı.

Yatağa girdikten sonra konuşmak da yasaktı. Böylece insanların birbirleriyle konuşması ve düşünmesi olanağı verilmezdi.

"Eğitim'in" amacı buydu. Tutukluları düşünmekten, konuşmaktan men etmek.

Yıllarca sürdürülen bu eğitim, insanların beyinlerini yıkamayı amaçlıyordu. Yıllarca birbirleriyle konuşturulmama, düşünmeyi tamamen önlemek için hiç boş kalacak zaman bırakmama, özünde tutukluların dışarıdaki yaşamlarını unutmalarını, tarihlerini unutmalarını ve sonuçta robotlaştırılmalarını amaçlıyordu. Çoğumuz en yakın akrabalarımızın ismini dahi hatırlayamaz olmuştuk. Bu durum kişileri anormalleştirmeyi beraberinde getiriyor, sonuçta çıldırmayı sağlıyordu.

KONUŞMA YASAĞI

"Koğuştaki insanlar arasında kardeşlik ve dayanışmanın sağlanmaması için çeşitli yöntemler uygulanıyordu:

a) Her şeyden evvel tüm gözetleme ve izlemelere rağmen koğuşlarda tutukluların birbirleriyle konuştukları, fikir alış verişi yaptıkları çok iyi biliniyordu. Özellikle politik açıdan yetkin, deneyimli, cesur insanlar, bulundukları koğuştakileri moralize etmek, yönlendirmek, kardeşlik ve dayanışma havası yaratmak için tüm işkenceleri göze alarak büyük bir sorumluluk duygusu içinde çaba sarfediyorlardı. Cezaevi yönetimi de bunun farkında ve bilincindeydi. Bu tür kişilere de herkesten çok baskı yapılır, işkence uygulanılırdı.

İşte koğuşlarda ne olup bittiğini tam öğrenebilmek için her koğuşta ispiyoncu yaratmak üzere cezaevi yönetimi büyük bir çalışma yapıyordu. Koğuşta bulunanlar içinde korkak, ürkek ve zayıf iradeliler zaman zaman idareye götürülerek kendilerine çeşitli vaatler yapılırdı. Süreç içinde hemen her koğuşta bu tip insanlar yaratılarak bir istihbarat ağı kuruldu. Gardiyanlar gerçek ispiyoncunun teşhis edilmemesi için koğuşun dikkatlerini başkalarının üzerine çekmeye gayret ediyorlardı. Ama koğuştaki küçük çaplı da olsa mevcut dayanışma ile şüphe çeken insanlara idareye aktarılacak bazı şeyler söyleyerek gerçek ispiyoncular bulunabiliyordu.

b) Tüm baskı ve engellemelere rağmen koğuşlardaki mevcut güven, kardeşlik ve dayanışmayı yıkmak için tutukluları birbirlerine düşürüyorlardı. Hata yapan birini bahane ederek tüm koğuş cezalandırılırdı. Bazı bilinçsiz şahıslar bu tuzağa düşer, arka-

daşlarına "senin yüzünden dayak yedik" derdi. Bir keresinde hata yapan bir arkadaşın yüzüne bütün koğuş tükürmeye zorlandı. Bu tür yöntemlerle insanlar arasında çelişkiler yaratılarak dayanışma engellenmek, birbirlerine düşürülmek isteniyordu. Hatta bazı dayanışma havasını devam ettiren koğuşlarda "infaz mangaları" oluşturulurdu. Bu tür koğuşlardaki bilinçli ve kararlı tutukluların mevcut dayanışmasını yok etmek için gene bunların içinden seçilenlere arkadaşları dövdürülüyordu. Amaç herkesi teslim almaktı." (Gün, sayı 7-8).

MAHKEMEYE GİDİŞ-DÖNÜŞ

Mahkemeye gidiş gelişlerde cezaevi yönetimi için özellikle önem verilen bir meseleydi. Mahkemelerde tutukluların serbestçe konuşmamaları cevaevin 'eki baskıları dile getirmemeleri için her türlü önlem alınmalıydı. Bu amaçla özellikle kişilerin gerek arabada ve gerekse cezaevi salonunda beklerken birbirleriyle konuşmaları kesinlikle yasaklanmıştı. Mahkemede cezaevinden bahsetmek dönüşte işkenceye alınmakla eş anlamlıydı.

Mahkeme günü saat beşte kalkılır ve her türlü hazırlık yapılırdı. Mahkemeye gidenler kahvaltıdan önce koğuştan alınmalıydılar. Koğuş kapısının önünde arama bahanesiyle don katına kadar soyundurulur ve didik didik aranırdık. Cezaevi kimliği dışında üzerimizde hiç bir şey bulunmamalıydı. Mahkemeye gidiş saatini beklemek amacıyla ana salonda iki sıra halinde duvar dibinde yönümüz duvara dönük ve başımız önümüzde saatlerce beklerdik. Bu esnada mahkemeye gideceklere uygun adımla hep bir ağızdan marş söyletilirdi. Kelepçeler eller arkada olacak şekilde takılırdı. Kelepçenin sıkması durumunda kesinlikle gevşetilmezdi. Mahkemeye gidiş saati geldiği zaman ismi okunan herkes baba adını söyleyerek cevap verirdi. Bu şekildeki yoklamada sesi çıkmayan veya yoklamayı izleyemeyen biri ya orada dayak yer veyahutta dönüşte koğuş gardiyanı tarafından "vukuatı vardır" diye dövülürdü. Et taşımada kullanılan arabaları andıran mahkeme arabalarına adeta istif edilircesine doldurulurduk. Bu kapalı kutunun sadece ön kısmında soba borusu kadar genişlikte bir açıklık vardı. Arabada yine başımız önümüzde; sağa sola bakmak yasaktı ve en ufak bir fısıldaşma "vukuat" sayılırdı. Mahkeme arabalarının genişliği yaklaşık 1,5 uzunluğu 3 metre idi. Bu ebatta-

ki bir yere bazen 40 kişi sığdırılırdık. Yeterli oksijen alamadığımız için bazıları baygınlık geçirirlerdi. Arabaya 2-3 gardiyan biner ve arabanın ortasında beklerlerdi. En ufak bir kıpırdanma dahi dayak atmaları için bir sebepti.

MAHKEME SALONUNA ALINIŞ

Mahkeme önünde tek sıra halinde iner ve başlar öne eğik, sağa sola bakmaksızın içeri alınırdık. Tuvaletten bozulma bir hücrede mahkeme sıramızı beklerdik. Kelepçeler mahkeme salonunda açıldığı vakit kelepçenin sıktığı bileklerimizde kanın top-lanması sonucu morarma meydana gelirdi.

Mahkeme başladığı zaman, hakimin karşısında nizami oturmak zorunluydu. Bu nizami oturuşta eller diz kapaklarının üzerinde olacak ve herkes kendi cephesine dik bakacaktı. Kaşıntı, burun silmek, yanındakiyle konuşmak, selamlaşmak, avukatlara veya dinleyicilere bakmak kesinlikle yasaktı. Çoğu zaman mahkemede hazır olarak cezaevinin bir yetkilisi bulundurulurdu. (Bir ast veya üsteğmen) Bunda amaç hangi tutuklu veya tutukluların cezaevindeki kurallardan ve uygulamalardan bahsettiğini tesbit etmekti. Cezaevi idaresi savunmalarda cezaevinden bahsetmeyi yasaklamıştı. Bazen cezaevi gardiyan veya subayları savcı, hakimin gözleri önünde tutuklulara dayak atarlardı. Yetkililer bunu görmezlikten geliyorlardı. Mahkemede cezaevindeki olaylar ölümler, sakatlanmalar anlatıldığı vakit hakimler "bunun idari sorun olduğunu" öne sürerek durumu cezaevi idaresinin insafına bırakırlardı.

Bizden önceki mahkemeye gidiş gelişler daha da korkunçtu:

"Önce İstiklal Marşı, Andımız ve Atatürk'ün gençliğe hitabesini okurduk. Sonra diz çöküp marş söylerdik, zincirli halimizle. Bundan sonra belediyelere et taşımakta kullanılan dört tarafı kapalı arabalara tıkıştırılırdık. Tutukluların bu arabalara verdikleri ad "cenaze arabası"ydı.

Arabanın sağında ve solunda 2 sıra halinde ayakta dururduk. Araba ani fren yaptığında düştün mü dayak yerdin. Askerler orta yerde dikilir "bana dokunan öldü derdi." H.A. anlatıyor ve aynı konuyu sürdürüyordu:

"Hakimin karşısına çıktığımızda dahi kısa künye okurduk. Heyetler genellikle bundan memnun gibiydiler. Sadece bir kere-

sinde hakimin biri artık tahammül edememiş ve kızgınlığını açıkça belli etmişti. Fakat cezaevi idaresi yine istediğini yaptırmaya devam etti."

Duruşmaya getirilirken tüm tutuklulara sıkıca tembih ediliyordu. Çok konuşulmayacak, evet-hayır gibi kısa cevaplar verilecekti. Mahkeme heyetinden konuşmak için izin istemek yasaktı. Hakim veya savcı söz verirse kısa künye okunacak ve "emret konutanım" dendikten sonra bir adım öne çıkılacaktı. Topuğunu iyi vurmayan dönüş listesine alınırdı.

Duruşma araları da bir baskı aracıydı. Gardiyanlar tutukluların başına dikilir, "neden kıpırdıyorsun", "sana kim ayağa kalk dedi?", "Tekmili niye cansız veriyorsun?" gibi gerekçelerle tutukluları coplarlardı. Tuvalete gitmek yasaktı. Herşeye katlanılıyordu ama tuvalet korkusu bir başka idi. Çoğumuz mahkeme gününden birgün önce su içmezdi ki bu konuda bir sıkıntıya girmesin. buna rağmen bir çok kişi kendini tutamazdı." diye anlatıyor M.Ş., S.G., A.A. ortak imzalı savunmalarında." (a.g. dergi)

CEZAEVİNE ALINMA

Mahkeme dönüşleri de bir başka işkence idi. Özellikle mahkemede cezaevinden bahsedenler veya savunmayı biraz detaylı yapanlar "ideolojik görüş belirtmekten" koğuşlarına değil, hücrelere götürülüp özel işkenceye tabi tutulurlardı. Yolda yanındakiyle konuşanlar veya nizami davranmayanlar ya daha yolda iken dövülürlerdi veya liste halinde isimleri yazılıp dönüşte koğuş gardiyanlarına bildirilirlerdi. Bu şekilde "vukuatı olanlar" koğuşa alınmadan önce koğuş kapısının önünde gardiyan tarafından "cezalandırılırdı." Genellikle mahkeme dönüşlerinde hemen her koğuşun kapısı önünde "haydar" sesleri gelirdi. Tempo halinde dalga dalga ana salonu yankılandırırdı. Tabii çığlık sesleri de karışarak.

Gün dergisinde bir tutuklu mahkemeye gidişleri ele alıyor:

"... Kahvaltı yapmadan dışarı çıkarılırdık. Ve don katına soyunurduk. Mendil, kağıt, kalem, hiçbir eşya bulanmamasına rağmen didik didik aranırdık. Bazen külotumuzu indirir "domalırdık". Jopla kıçımızda yazılı bir kağıdın olup olmadığı araştırılırdı. Koridorda "ikişerli kolda" sıraya geçer, marş söyleyerek "Bir Türk

dünyaya beldedir. Her Türk asker doğar.", "Ben Türk oğlu Türküm" yürüyüş karan sayarak yürürdük. Askerlikte hiç bir yerde söylenmeyen "Ben Türk oğlu Türküm" yürüyüş karan sadece Diyarbakır'da söyletilirdi. Dikkat çekicidir bu.

"Toplanma yerinde gözler kapalı, baş öne eğik ve duvara dönük halde eller arkada, kelepçeli olarak hazırolda bir iki saat beklerdik. Bu arada hep bir ağızdan "andımız" ve "İstiklal Marşı'nı" okur, yerimizde sayarak kasık hizasına kadar diz çekip marşlar söylerdik. 60 tane marş öğrenmiştik. Arabalar hazır olunca 10-12'şer kişilik gruplar halinde birbirimize ayrıca zincirlerle bağlanırdık. Belediyenin kesilmiş hayvan dağıtımında kullandığı her tarafı sacla kapatılmış normal olarak 10-15 kişinin girebileceği arabalara 40-50 hatta bazen 60 kişi bile doldurulurduk. İnsanların ne kadar elastiki olduğunu ilk defa bu kamyonlarda gördüm. Arabanın içinde yine gözler kapalı baş bir öndeki insanın ensesinde olmak üzere, hiç konuşmadan mahkemeye giderdik. Bazen içimizde bulunan askerler bir gruba "çök" emrini verirdi. Çökenlerin üzerine oturarak giderlerdi. Kamyona bir demir merdivenle iner, çıkardık. Bazen bağlı olduğumuz zincirde yeterli mesafe bulunmadığı için ve kimse de inip binmemize yardım etmediği için, ayağımız kayar birbirimizin üzerine düşerdik. Bazen kelepçelerimiz öyle sıkışırdı ki bileğimize kan oturur, ellerimiz mosmor olurdu. Kelepçelerimiz asla gevşetilmezdi.

Mahkeme başlamadan önce tuvaletten bozma bir yerde yine gözler kapalı, baş öne eğik, hazırolda beklerdik. Bazen "çök" emriyle üst üste, alt alta et yığını haline gelirdik. Nöbetçi askerler üstümüzde oturur. Bazen de postallarıyla kafamıza basarak üzerimizde dolaşırlardı." (Gün Dergisi , sayı 7-8)

Mahkemeye gidiş gelişlerde arabada rahatsızlanarak veya yolda gardiyanlardan dayak yiyerek ölen kişiler vardı. Bazıları da yaptıkları savunma nedeniyle ceza evine dönüşte ayrı bir statüye konup, özel kurallar çerçevesinde işkenceye tabi tutulurdu.

PKK sanıklarından Cemil Kılıç duruşmalarda baskıları protesto edenlerden biriydi. Atılan meydan dayağı sonucu komaya girdi. Doktor "bir şeyi yok, numara yapıyor" dedi. Cemal Kılıç 3 gün 3 gece inledi. Üçüncü gün inlemeler kesildi. Sedyeyle revire götürüldü. Bir daha geri gelmedi. -Ölmüştü."

Ramazan Ödemiş, Salih Ağaç, Kemal Aktaş, Fevzi Yetkin, arkadaşları Cemal Kılıç'ın ölümünü bir dilekçeyle anlattılar mahke-

mede. Soruşturma taleplerinin zapta geçirilmesinden başka bir şey yapılmadı. Hakimlerin gerekçesi hazırdı. "Cezaevleri mahkemelere bağlı değil"di. Cezaevi, cezaevi yöneticilerinin"di. (2000'e Doğru).

Yukarıda anlatılan, mahkemelerde gidiş gelişlerde uygulanan baskılar ile bir yandan özgürce savunma yapma hakkı kısıtlanmakta, öte yandan da cezaevinde yapılan gaddarlığın kamuoyundan gizlenmesi sağlanmaktaydı. Üstelik özel bir kararla da mahkemelerin bu duruma ses çıkarmamaları sağlanmaktaydı. Bu şekilde 1980"den 1983'ün Mart-Nisan aylarına kadar cezaevinde ölüm orucunda ölenler, yapılan direnişlerde dayakla öldürülenler, "Eğitim"lerde öldürülenler Türk ve dünya kamuoyundan saklanmış olacaktı. Dünyada eşi ve benzeri görülmemiş işkenceler saklanmış olacaktı. Vahşetten kimse haber alamayacaktı.

GÖRÜŞME:

Gidip gelmeler ve görüşme sırasında uyulması gereken kurallar mahkemedekilerden pek farklı değildi. Görüş listesi geldiği zaman görüşçüsü gelenler salonda ikişerli koldan dizilirdi. Uygun adımla ve yürüyüş kararları sayılarak ana salonda tek ses çıkacak şekilde, ayak tabanlarını sertçe yere vurarak yürünülürdü. "Dikkat Komutan sağda", komutları verilerek tören adımla yürürdük. Herkes önceden numarasını bildiği kabineye alınır "geriye dön" komutuyla sırtlar kabineye dönerdi. Düdük sesiyle başlatılan görüşmede ilk dakikalar görüşçülerin birbirlerini tanımalarıyla geçerdi. Tanımakta zorluk çekilmesinin nedeni, onca işkenceden sonra apayrı bir insan türünün ortaya çıkarılmasıydı. Dünyadaki diğer insanlardan ayrı bir türdük çünkü artık. İnsan türünün evrimi yeniden geriye doğru işlemeye başlamıştı adeta. Çoğunun kamburu çıkmış, genç yaşta ihtiyarlamıştık. Gözler çukura düşmüş ve fer kalmamıştı. Görüşme süresi 1-1.5 dakikaydı. Bu sürenin yarısı görüşçülerin birbirilerine bakıp tanımalarıyla geçerdi. Ana dille yani Kürtçe konuşmak şimdi de olduğu gibi yasak olduğu için anneler, nineler, bacılar sadece bakışmakla geçirirlerdi günlerce bekledikleri görüşmeyi. Bir keresinde annem gelmişti, bana bir süre baktı, ben de ona baktım. Tek kelime konuşamadı: Çareyi ağlamakta buldu.

Kabinlerde bekletilen askerler görüşmecilerin ve bizim gözümüzün içine bakarak, görüşme sonuna kadar konuşmalarımızı izlerlerdi. Böyle aralıksız bakmaları ve arada bir cezaevi bahsi edildiği zaman hemen ayağımıza basmaları nedeniyle ne konuşacağımızı bilemez, önceden hazırladığımız konuları da unuturduk. Görüşme "nasılsın, iyimisin?"lerle biterdi. Cezaevindeki uygulamalardan bahsetmemiz, dönüşte dayak yememizin nedeni olurdu. Bu kesinlikle yaşanmıştı. Bunca az süreye ve ailelerimizin Türkçe bilmedikleri bilindiği halde bizimle alay etmek ve hemen girişte moralimizin bozulması için giriş kapısına "TÜRKÇE KONUŞ, ÇOK KONUŞ" sözü yazdırılmıştı.

Düdük sesinin çalmasıyla görüşme kesilir, hemen geriye dönülüp salonda çift kol sıraya girilirdi. Uygun adımla ve dizler en iyi bir şekilde çekilip, özellikle "BEN TÜRK OĞLU TÜRKÜM" yürüyüş kararları saydırılırdı. Türkçe konuşamadığımız halde bu sözü söylemek bize ayrı bir eziyet veriyordu. Koğuşun kapısı önünde yine bahaneler bulunup yine "haydarlar" devreye sokulurdu. Görüşme sevinci başka türlü nasıl söndürülebilirdi?

Annem, annem yüzünün kırlarına çağırdı beni
Her acıyı denedim bu kentte, her acıyı
Girdiğim her sokakta buluştum hüznümle
Rıhtımlara astım kanlı resmimi kendi ellerimle
Sokaklara tükürmeye başladım ciğerlerimi

Annem, annem
Göğsünün uçurumlarına çağır beni
Kimseye söyleme ben yorgun ve yaralı
Sokaklara bırakıyorum çiçekleri ve acıyı

ah/acıyı ve çiçekleri
Artık taşıyamam beni tartan bu yüreği
Annem, annem
Denizlerin kasırgası yanaşmak üzere ayaklarıma
Kanlı denizlerini

H. Alemdar

TEMİZLİK

Temizlik diye bir olgu yoktu. Tutuklular 1983'ün başlarına kadar banyoya hiç götürülmemişlerdi. Koğuşlara verilen su, değil banyo veya temizlik yapmaya, içmemize zor yetiyordu. Bu nedenle hemen her koğuşta bit bulunuyordu. Aynı şekilde kirli elbiseleri yıkama olayı da yoktu. Bu nedenle koğuşta daima pis bir koku hakimdi. 1983 yılının şubat aylarında bir gün banyoya hazırlanmamız söylendi. Bayram vardı adeta koğuşta. Herkes soyunup sadece don ile kalmalıydı. Kısa sürede herkes soyunup bu hale geldi. Ana salonda yine çift sıra dizildik. "Rahat, hazırol" komutlarıyla ellerimizi çıplak kasıklarımıza vurarak "tek ses" çıkarmalıydık. Tam olarak tek ses çıkıncaya kadar bu prova yapıldıktan sonra, uygun adımla ve yürüyüş kararlarıyla banyoya girdik. Banyoda yeterli sayıda kurna yoktu, sular soğuktu. Daha soğuk suları başımıza yeni dökmüştük ki "boşalt" emri verildi. Kışın soğuğunda tir tir titreyerek koğuşa döndük. Nezle ya da grip olmak için koğuştan çıkarılmıştık. Amaç "soğuk alma" banyosuydu.

Şebab Kandemir bu faslı anlatıyor:

"Banyoya hazırlanın dendi mi tutuklular arasında bir panik başlardı. Yol boyunca koridorda sağlı sollu dizilmiş olan gardiyanlar ellerindeki hortum ve coplarla çıplak vücutlara vururlardı. Banyo soğuk su ile yapılırdı. Daha vücut ıslanmadan su kesilirdi. Gardiyan "neden yıkanmadın" diye dayak atardı. Bir çok koğuşta su olmadığından tutuklular biskül kutularıyla (parçalayarak) temizlenirdi. En büyük dertlerden biri de istisnasız herkeste bulunan bitti. Bütün cezaevindeki adı "tank"tı. Sabah kalkınca gardiyana göstermeden en kısa sürede "tank operasyonu" yapılırdı. Gardiyan görürse dayak atar ve bitleri tutukluların ağzına sokardı."

Bir gün bir tutuklunun üzerinde 300'ün üzerinde bit çıktığına tanık olan Şebap: "Tedbir olarak uyumadan önce kulaklarımıza ve burnumuza pamuk tıkardık." diyor.

Yatakların yüzeyi simsiyahtı, kirden. Zaten çarşaflar çok azdı. Olanlar da yıkanmadıkları için kirden kokuyorlardı. Battaniyelerin içi bit yumurtalarıyla dolduğu için bit yuvası gibiydiler. Bu yüzden bitleri bitirmek mümkün olamamaktaydı. Bitler çeşitli renkte oluyorlardı. Kırmızı olanlar çok kan emenlerdi.

Yine bir dergiye yazan bir tutuklu banyo faslını şöyle açıklamaktadır:

"1981, 1984 arasındaki üç yıl boyunca 2 defa banyoya götürüldük. Her ikisi de zemheri soğuğunda olmuştu. 1981 yılı boyunca yıkanmamıştık. Bir gün gardiyanımız hamama gitmek için don katına soyunmamızı isteyince tüm koğuşu bir sevinç kapladı. Herkes soyunup hemen beklemeye başladı. Biraz sonra birinci kat koridorunda dizildik. Blok çavuşu, blok onbaşısı ve 10 kadar gardiyan koridora geldi. Blok çavuşu "ileri bak" komutunu verdi. Emir yerine getirildi. "Tek ses çıkmadı" gerekçesiyle bu komut defalarca tekrarlandı. Sonra "rahat hazırol" emirleriyle tabanlarımızı aynı anda yere vurmadığımız ve yeterince yüksek ses çıkarmadığımız gerekçesiyle 10 dakika boyunca talim yaptık. Soğuk betondaki çıplak ayaklarımız, hem soğuktan, hem yere vurmaktan mosmor oldu. Soğuğa karşı savunmaya geçen derimizdeki tüm kıllar diken diken oldu. Dişlerimiz birbirine vurmaya başladı. Nihayet marş söyleyerek hamama doğru yürüyüşe geçtik. 70 kişilik bir insan grubu ile gittiğimiz hamamda 8-10 kurna vardı. Her kurnanın başında 10-12 kişi birikti. Herkes aceleyle başını sabunlamaya başladı. Sular soğuktu. Daha başımızı bile yıkamayı bitirmemiştik ki, banyoyu terketmemiz emri verildi. Aceleyle banyodan fırladık. Geride kalanlar ıslak vücutlarına jop ve kalas yediler. Yeniden koridorda sıraya dizildik. Aynı şekilde "ileri bak, olmadı, hazırol, tek ses çıksın" vs. diye 10 dakika ıslak ıslak salonda talim yaptık. Bu yüzden koğuşun hemen hemen yarısı grip ve anjin oldu. Günlerce yüksek ateşle eğitim yapmaya devam ettik.

Bir yıl sonra yine yanılmıyorsam şubat ayında yine aynı şekilde banyoya gittik. Bu sefer bizi banyoda ellerinde hortumlarla askerler karşıladı. Üzerimize tazyikli buz gibi su fışkırttılar. Koğuşa geri döndük. Başta blok çavuşu olmak üzere bir çok asker içeri girdi. İyi yürümediğimiz için bizi cezalandıracaklarını söylediler. "Ranza altı" komutuyla yere yatıp ranzaların altına girmeye çalıştık. Giremeyenler jop ve kalaslarla dövüldüler."

YEMEK KALİTESİ VE MİKTARI

Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz "eğitim'e" karşılık, verilen yemek normal insanın yaşaması için zorunlu olan miktarın çok altındaydı. Yemeklerin çoğunda kalori yok denecek kadar azdı. Herşeyden evvel temiz hazırlanmıyordu. Bamya ya da bakla

çıkmaya başladığı zaman bu yemek çeşidi aylarca devam ederdi. Prasa kamyonlarla depo edilmiş olacaktı ki, yaklaşık 4 ay boyunca yiyorduk. Yemeklerden çıkan etler yıllanmış olmalıydı. Az olması bir yana çıkan parçalar da kokuyordu. Yılbaşı ve bayram gibi özel günlerde kaliteli yemek veriliyordu. Onun dışındaki günlerde ise bu derecede kalitesiz yemek yapmak bir uzmanlık işi olmalıydı.

Her şeyden evvel idarenin bir "yemek politikası" vardı. Bazen yemeği kısar adeta cezaevi kitlesini açlıktan öldürür. Bazen de aniden yemeği artırıp bu yöntemle sindirim sisteminin bozulmasını sağlardı, bu bilinçli taktik olmalıydı. "Allahımıza hamd olsun, Ordu millet varolsun, vatan hainleri kahrolsun" şeklindeki yemek duasından sonra gardiyanın emri beklenirdi. "Zukkum olsun" cevabıyla ancak yemeğe başlanırdı.

Yemek idarenin elinde tutuklulara karşı kullanılan bir kozdu. Bunu tutuklulara karşı taarruza geçtiği zaman kullanırdı. Yeni baskı çeşitleri ve yeni kurallar kabul ettirilmeye başladığı zaman, yemek ya tamamen kesilir veya göstermelik olarak verilirdi.

Kişi başına görüşçülerce yatırılacak para miktarı sınırlıydı. (2000 lira). Bu sınır da bilinçli olarak konmuştu. Daha fazla yiyecek maddesi alınıp stok edilmesini önlemek içindi. Zaten belirli maddeler dışında kantine pek gıda maddesi getirilmezdi. Temel ihtiyaçlar yoktu. 3 yıl boyunca süt ve büsküvi dışında hiç bir şey yemedik diyebilirim. Büsküvi diş çürütmeye birebirdi. Bir de barsaklarda tenya ve askaritlerin üremesini sağlayan çiğ etten yapılan salam, sosis gibi maddeler... Kaldığım süre içinde limon, portakal, limon tuzu gibi C vitaminini içeren bir maddenin koğuşa alındığına tanık olmadım. C vitamininin eksikliğinden dolayı çoğunun diş etleri ve parmak etleri dökülmeye başlamıştı. Çeşitli dermatit hastalıklar hasıl olmuştu.

Bir direniş esnasında kantin eşyası tamamen yasaklanırdı. Aynı şey hücrelerde kalanlara da uygulanırdı. Bir tutuklu, bir defasında yazdıkları kantin eşyası yerine koğuşa yalnızca sabun ve deterjan verildiğini anlatıyor ve ekliyordu: "Bundan daha açıkça yapılan bir soygun olamazdı." Kantinde satılan eşya fiyatları normalin çok üzerindeydi.

Bazen yemek verilmediği zaman, moral bozmak gayesiyle dua okutulup "afiyet" çekilirdi.

"Üç yıl boyunca aç yaşadığımızı söyleyebilirim. Sabahları

yanılmıyorsam yarım kilo ağırlığındaki askeri somunun çeyreği kadar ekmek ile ne olduğu belli olmayan sıcakyağlı bir su verilirdi. Bazen 70 kişiye yarım kg civarında peynir, yahut 1 kg civarında zeytin verilirdi. Öğle ve akşam yemeklerinde de yine çeyrek, bazen yarım somun verilirdi; çoğunlukla makarna, bulgur pilavı, nohut, fasulye, mercimek gibi klasik asker yemeği verilirdi. Öğle ve akşam yemeklerinde de yine çeyrek bazen yarım somun verilirdi. Umumiyetle 4 kişiye bir tabak yemek düşerdi. Yemeklere bazen ilaveten salata veya aşure gibi şeyler de verilirdi. Kesinlikle hiçbir insan hiçbir öğün doyarak sofradan kalkamazdı.

Sulu yemeklerde bazen birer parça et de bulunuyordu. Yıllarca aç ve yeterli vitamin-protein almamış, bu yüzden bir deri bir kemik kalmış, aç insanlar için bu et parçası "hayattır". Dört kişilik grupların kimilerindeki her kaşık bu et parçasına saldırırken başka bir grupta ise bu et tabakta kalır, herkes ister ki arkadaşı yesin. Bu manzara insanı düşündürür. Felsefe yapmaya iter. Kısacası insanın yüceliği ile zayıflığı, özveri ile bencilliği, olumlu olumsuz tipleriyle sergilendiği bir tablodur bu. Ve her gün bu tablo binlerce kez seyredilir. Keza insanların susuzluktan kavrulduğu bir zamanda kendi hakkını daha kötü durumdaki bir arkadaşa içiren insanın karşısında, ölecek birine en son anda bir yudum su içirmek için küçük bir bidonda saklanan suyu çalıp içen insanlar da vardır." (a.g.e.)

SU SORUNU

Suyun akması ayrı bir sorundu. Bazı blokların alt katlarındaki koğuşlarının suyu akardı. Özellikle idare blokunun ve yemekhanenin bulunduğu blokta (E blokta) su bazen akardı. Ama diğer blokların 2. ve 3. katlarındaki koğuşlarda hiç, akan koğuşlarda da ancak bulaşık yıkamaya yeterdi. Alt katlardakiyle üst kattaki koğuşlar bidonlarla ancak suyu bölüşebilirlerdi. Açlık neyse ya eğitimlerden sonra susuzluğa dayanmak farklı bir işkenceye dayanma gücünü gerektirirdi. Koğuştakilere hem içmesi, hem temizlenmesi için kişi başına ancak birer bardak su verilebilirdi. Yıllarca süren bu ortamda çok nadir durumlarda terlerdik. Kanda su kalmamıştı artık. Bulaşıkları defalarca aynı suyla yıkama durumundaydık. Tabaklar detarjanlı ve yağlı kalırdı hep. Defalarca bulaşığın yıkandığı suyun içi bütün bakteri çeşitleriyle doluyken,

tabaklar aynı suya tekrar tekrar batırılırdı.

Akşama kadar 3 kişi olarak kaldığımız hücreye hiç su verilmemişti. Akşamleyin ise hepimize bir tas su düşecek kadar verilmişti. Her birimize, yarım bardak su düşecek şekilde dağıtmıştık. Arkadaşın biri payına düşen yarım bardak suyunu alıp, hücrenin ortasına geçti. Yere oturup bir süre uzun zamandır görmediği suya bakıp hasret giderdikten sonra sudan bir yudum alıp ağzının içinde o yana bu yana gezdirdi. Bir süre bu hareketi yapınca, durumu merak edip sordum: "Ne yapıyorsun?"

"– Biliyorsun suyun iki işlevi vardır; biri ağzın temizlenmesi, diğeri içmek içindir. Şimdiye kadar birinci işlevini yerine getiriyordum..."

• • •

"3 yıl boyunca 70 kişilik koğuşumuza günde 3-5 plastik bidon su veriliyordu..."

"... İdare bizim blokun vanasını kapatmıştı. 3 yıl boyunca su hiç akmadı..." diyerek tutuklunun biri kendi koğuşundaki durumu anlatırken, başka bir tutuklu durumu şu şekilde özetliyordu: "... Diyarbakır'ın gölgede 42-43 dereceyi bulan kavurucu sıcaklığında bu suyla yaşamak bir mucizeydi. Bazen susuzluğa dayanamayıp yere düşenler oluyordu. Susuzluktan kavrulmasına rağmen bunlara bir bardak suyunu verenler de oluyordu. Böyle bir özverinin ne kadar zor bir şey olduğunu anlatmak gerçekten güçtür." (a.g. dergi)

• • •

AVUKATLAR

Bütün bu baskılardan şüphesiz ki ayrı kalamazlardı. "Komünistleri" ve "bölücüleri" savundukları gerekçesiyle bir çok avukat mahkemelik olmuştu. Bunlardan bir çoğunun hakkında "Savunmalarında komünizm ve bölücülük propagandası" yaptıkları gerekçesiyle davalar açılıyordu. Avukatların müvekkilleriyle görüşmeleri engelleniyor veya yapılan görüşmeler yapmacıklıktan öteye geçmiyordu. Yapılan anlık görüşmelerde ise cezaevindeki uygulamalardan sözetmek kesinlikle yasaktı. Ancak bir dizi işkenceyi ve baskıyı göze almakla mümkün olabilirdi. Avukat-

ların savunmalarında "ölçüyü" kaçırmamaları gerekirdi. Aksi takdirde sonları tutuklularınkinden pek farklı olmayacaktı. Nitekim PKK davasına giren Avukat Erdinç Uzunoğlu böyle bir savunma yapmanın kurbanlarındandı. Sorgulamaya alınıp, aylarca tutuklu kaldı. Yine Av. Fethi Gümüş bu iddiayla gözaltına alınanlardandı.

TKP davasında 25 sayfalık savunma hazırlayıp, davaya giren 5 avukat imzalamışlardı. Bu savunmada "mahkemeye hakaret" etmekten Av. Mustafa Özer ve diğer 4 arkadaşı hakkında dava açıldı. Gerekçe "mahkemelerin işkence uygulamalarına yeşil ışık yaktığını" belirtmeleriydi. Bununla ilgili olarak M. Özer'e 1 yıl hapis cezası verildi. Bu durum, o dönemde cezaevinde uygulanan vahşete paralel olarak, SKYNT mahkemelerinin de savunma hakkını nasıl engelliediklerini gösteriyordu.

Mustafa Özer siyasi yargılanmalarda savunma hakkının kısıtlılığını şöyle anlatıyordu:

"12 Eylül'den sonra özellikle siyasi yargılanmalarda, savunma büyük ölçüde kısıtlandı. Formaliteden öteye bir anlamı kalmaz oldu. Özellikle Diyarbakır'da bu kesinlikle böyle oldu. Yargıda, savunma diye bir olgu kalmadı. 8 yıldan beri Diyarbakır sıkıyönetim mahkemelerinde dava takip ediyoruz. Özellikle 1981-84 yılları arasında savunmanın güçlüklerini anlatmak, haftaları hatta ayları alır. Öyle olaylarla karşılaştım ki, sanıkların yüzü gözü şiş, kan, revan içinde yargı önüne çıkarıldı..."

"Olağanüstü dönemlerde, siyasi nitelikteki dava avukatlığını hele hele Diyarbakır gibi bir yerde üstlenmek alabildiğine zor bir görevdi..."

En basit örneğinin, savunma yapabilmenin ilk şartının sanıkla avukat arasındaki sağlıklı diyalog olduğunu da belirten Özer, bu diyaloğun kurulamadığı zaman zaten savunmanın baştan itibaren eksik kalacağını söylüyordu.

"Bizim 3 yıllık bir dönemde müvekkillerimizle görüşme süremiz gerçekte 15 saniye, en çok 30 saniye ile sınırlıydı. Bu süre içinde avukatın sanıktan alabileceği bilgilerin ne olabileceği açıktı (2000'e Doğru Dergisi, Sayı: 34).

HEDEF

5 Nolu'da uygulanan bunca baskı ve işkencenin amacı neydi?

Nasıl bir sonuca varılmak isteniyordu? Hedeflenen amaç gerçekleşti mi? İstenilen sonuca varıldı mı? sorularını kendimize sormamız gerekir.

Her şeyden evvel cezaevinde olup bitenleri yeni yönetimin dışardaki politikalarından ayırmak mümkündeğildi. Nasıl ki, 12 Eylül öncesi şartların sözüm ona anarşi ortamının oluşturulmasının suçlusu olarak gösterilen kesimin üzerinde bir diktatörlük uygulandıysa, aynı şekilde bunun baş sorumlusu olarak gösterilip, cezaevlerine doldurulan 200 binden fazla kişi üzerinde de bu diktatörlüğün iki katının uygulanacağı beklenirdi. Hatta bu, işkence şeklinde değil, yok etme şeklinde de olabilirdi. Cezaevi uygulamalarını, yönetimin anlayışının bir uzantısı, bir parçası olarak görmek gerekir. Bu onlar için dışardaki halk kitleleri üzerinde uygulanacak politikalardan çok, çok daha önemli bir politika olmalıydı. Çünkü yönetim muhalifliğinin kalbi cezaevlerinde atmaktaydı. Toplumun bir çok yöneticileri buralarda tutulmaktaydı. Bu az bir potansiyel de değildi. Bu potansiyelin eritilmesi yönetim için en zorunlu bir amaçtı. Hatta yapısını sağlamlaştırmanın biricik şartı.

Bunun için cezaevlerinde uygulanacak kuralları belirlerken diğer ülkelerdeki cezaevlerinde uygulanan politikalardan deneyimler çıkarılmıştı. İran'ın Evin Cezaevi, İrlanda'nın Belfast Cezaevi uygulamaları örnek olarak alınmıştı. ABD'nin diğer geri kalmış ülkelerde siyasi tutuklulara uyguladıkları politik taktikler özellikle örnek alınmıştı.

Bunun için şu noktalara dikkat edilecektir: Siyasilerin kaldığı cezaevlerinde politik yoğunlaşma olduğu için buralarda politik insanlar yetiştirilmesine izin verilmemeliydi. Cezaevi onlar için bir okul gibi kullanılıp daha faal olmaları önlenmeliydi.

İkinci önemli husus buralarda tutulan bilinçli kitlenin birliğe dayanışmaya, kaynaşmaya ve kardeşliğe yol açacak kollektif mücadele bilincinin gelişmesine mümkün olduğu kadar engel olunmasıydı.

Üçüncü husus cezaevinde yatan tek tek her insanın üstün bir moralle, yılgınlığa kararsızlığa düşmeden ve inancını koruyarak cezaevinde yatmasına izin verilmeyecekti. Yoksa yapılan darbenin hiç bir anlamı kalmayacak bu tutuklular dışarı çıktıkları zaman eskisinden daha faal ve yetişmiş olarak onların karşısına dikileceklerdi.

12 Eylül'ün teknik uzmanları bu konuları tek tek, uzun uzun üzerinde düşünerek incelemişlerdi. Ne yapılması gerektiğine geçmişten dersler çıkararak, bu derslerin nasıl pratiğe uygulanacağını hesaplayarak karar vermişlerdi. Uygulanacak kuralların bütün ayrıntıları da dahil önceden hepsi tesbit edilmişti. Yukarıda uygulaması anlatılan böyle bir plan şunları amaçlamalıydı:

1. TECRİT: Dayanışma, görüş alış verişleri ve tutuklular arasındaki her türlü konuşmalar moralize olmalarını sağlar ve birlik davranmalarını, birlikte eyleme geçme tehlikesini beraberinde getirdiği için başta, aynı koğuşta olsalar bile, tutukluların bir birlerinden tecrit edilmeleri sağlanmaya çalışıldı.

a) Başta örgütlerin lider kadroları ve faal unsurları koğuşlara verilmiyordu. 37 (sonradan 36. Koğuş) Koğuş ve 35. Koğuş gibi hücrelerde tutuluyorlardı. Bundan amaç, cezaevi devrimci kitlesini lidersiz ve yöneticisiz bırakmaktı.

b) Koğuşların pencereleri yaz-kış kapalı tutulması nedeniyle bir koğuştan diğerine bakmalar, işaretleşmeler önlenmeye çalışıldı. Koğuş camları dahi bu amaçla, yağlı boya ile örtüldü.

c) Koğuşlarda tutukluların kendi aralarındaki konuşmaları (koğuş içi konuşmalar dahil) yasaklandı.

d) Koğuşlar arası ilişkiyi önlemek için mahkeme, hastane, görüşmeye gidip gelmelerde salonda, başka koğuştakilere bakmak bile yasaklandı.

e) Tutukluların aileleri ile dayanışmaya girmelerini önlemek için görülerde serbestçe konuşma önlendi. Her kelime asker denetiminde ancak söylenebilirdi.

f) Mahkeme salonunda yine bu amaçla sıkı bir disiplin uygulanarak tutukluların avukat, basın ve aileleri ile konuşmaları, bakışmaları, selam vermeleri dahi önlendi.

Tecrit politikasıyla her tutuklu kendi dünyasına kapanacak, olup bitenden habersiz olacak ve bu şekilde uygulanan baskı ve işkencelerle demoralize edilip yıpratılacaktı. Böylece uygulanan her türlü baskıya boyun eğme sağlanacaktı.

Yine tecrit politikasıyla cezaevine ancak istedikleri gazeteler, dergiler, kitaplar yine istedikleri zaman sokulacak ve çoğu dergi ve kitabın girişini yasaklayarak tutuklunun dış dünya ile bağlantısı kesilecekti. Bunlardan başka mahkemeye gidişlerde arabaya inip binmelerde bile sağa-sola bakmak yani dış dünyayı görmek bile yasaklanacak ve bu şekilde tutuklunun cezaevi dışında hiç bir şeyi,

hiç bir yeri hayal bile edememesi sağlanarak tutukluların dışarının rüyasını dahi görmeleri önlenmeye çalışılacaktı. Bu tecrit politikasıyla "gaflet dönemi" diye adlandırdığımız kurallar döneminde hangi koğuşta kimin öldüğü, sakat kaldığı veya öldürüldüğü uzun süre saklanabildi. Mahkemelerde cezaevlerinden bahsetmenin yasaklanmasıyla yine uzun süre cezaevi bir kapalı kutu gibi dış dünyadan izole edilebildi. Olup bitenler "gaflet dönemi" sona erdikten sonra su yüzüne çıktı. Bu yöntemle uzun bir süre geniş katılımlı direnişler önlendi, -yapılanlar da dar katılımlı diğer tutuklulara iletilemeden- güdük kaldı.

2- STATÜSÜZLÜK: İktidar siyasi tutuklulara ne pahasına olursa olsun "siyasi tutuklu" gibi muamele etmeyecekti. Siyasi tutuklu statüsüne sahip olmaları onların batı ülkelerindeki siyasi tutuklulara tanınan haklardan faydalanmalarını zorunlu hale getirecekti. Bu da askeri yönetimin işine gelmezdi. Bu durumda istediği baskı yöntemlerini uygulayamayacaktı.

Aynı şekilde buradaki tutuklular "adi tutuklu" muamelesi de görmeyeceklerdi. "Adi tutuklu"' dediğimiz statüye konulmaları durumunda onlara tanınan haklardan faydalanmaları gerekecek ve sivil cezaevlerine verilmeleri zorunlu olacaktı... Bu durumda da onların üzerinde etkinlik sağlamak zorlaşacaktı.

Sözüm ona "asker statüsü" verilmişti. "Askeri Okul Öğrencileri"ydik. Ama bu statüde de tam değildik. Çünkü, asker değildik. Ve bize uygulanan baskı ve işkencelerin acemi erlere bindebiri dahi uygulanmıyordu. Hiçbir gaddar komutan bile emrindeki erlerine hergün ana avrat düz gitmez ve onlara fare yedirip, lağım suyu içirtemezdi. Bu nedenle er statüsünde de değildik. Çünkü, ilkokul mezunu basit bir ere "komutanım" dememiz zorunluydu. Dünyanın hangi ülkesinde "Askeri Okul Öğrencisine" cop sokulup, başı foseptik çukuruna batırılmıştır? Belki Türkiye'de olabilirdi. İşte bize bu "statü" layık görülmüştü. Statüsüzlük statümüz vardı.

3- BEYİN YIKAMA: Cezaevi kuralları içinde uygulanan eğitim programları beyin yıkama ve hafızayı yitirtmeye yönelikti. Dışardaki hayat tamamen unutturulmaya çalışılıyordu. Bunda tamamen haksız değillerdi, çünkü hayatın olduğunu düşünmek bile yapılan işkencenin bilincine varmaya yetiyordu. Bunun için tutuklunun hiç boş günü, saati, dakikası, hatta saniyesi bile kalmamalıydı. Altmışa yakın ırkçılık ve yobazlık kokan marş, bu

yüzden ezberlettirilip, daima söylettiriliyordu. Koğuşlarda Atatürk, Padişahlar ve savaşlarla ilgili kitaplar hep bu amaçla okutulup zorla dinlettiriliyordu. Beynin hücrelerinin hep bu kitapların sözleriyle doldurulması sağlanmaya çalışılıyordu. T.C. Tarihi ve özellikle Osmanlı Tarihi "haydar" zoruyla ezberlettirilmesi hep bu amaçlaydı.

Anfilerde "itirafçı"ların konuşmaları, cezaevinin yöneticilerinin söylevleri hatta dini söylevlerin cuma günleri anfilerde yayınlattırılıp, tutukluların zorla bunları dinlemeye mecbur edilmeleri buna yönelikti. Fikir alışverişi yeni şeylerin üretilmesine yol açacağı için konuşmanın tamamen yasaklanması beyin yıkamak içindi.

Bu politikada başarılı olunmadığını hiç kimse söyleyemez. Belirli ölçülerde başarılı oldular. Bir çok "itirafçı" bu politikayla yetiştirildi. İki koğuş dolusu itirafçı, bu şekilde halkına yabancı anababasına düşman hale getirildi.

Bir çok tutuklu "beyin yıkama" politikasıyla akıl hastası oldu. Saralı olanların sayısı az değildi. Beyin hücreleri, dolayısıyla sinir sistemi tamamen tahrip edilmeye çalışıldı. Çoğu kişinin hafızası tamamen silindi. Ana-babasını dahi tanıyamaz hale geldiler. Dışarısı diye bir şey yoktu onlar için.

4- İTİRAFÇILIK: Bu politikayla tutukluların bir birlerine düşman hale getirilmesi hedeflenmişti. İspiyonculuk, yaygınlaştırılarak tutuklular arasında güvensizlik tohumları ekildi. Herkes birbirinden şüphelenir duruma getirildi. En önemlisi, itirafçılar eliyle devrimci ideolojilerin iflas ettiği imajı yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Kemalizm yeniden diriltilmeye ve Eylülizm kabul ettirilmeye çalışıldı. Yılgınlık ve inançsızlık yaygın bir hal aldı. İtiraflarla mahkemelerde bir çok kişinin haksız yere ağır cezalara çarptırılmaları sağlandı.

5- FİZİKİ YIPRATMA VE YOK ETME: Uzun sürede burada yaşayan hükümlü ve tutukluların tedricen yıpratılarak fiziki olarak çürütülmeleri amaçlanmıştı. Uygulanan toplu dayaklar ve sistemli kurallar gerçekte toplu katliama ve yok etmeye yönelikti. Çünkü uygulanan eğitim programları kasıtlı olarak zorlaştırılan hayat şartları vücudun çeşitli kısımlarını işlevsiz kılmaya yönelikti. Şöyle ki:

a) Örneğin uzun süreli, havasız bırakmayla kalp daha fazla çalışmak zorunda kaldığı için büyümekteydi. Bu amaçla koğuş

pencereleri açtırılmamakta ve koğuşlar onca mevcutlarına rağmen havasız bırakılmaktaydılar. Bunun yıllarca sürdüğünü düşünürsek, silahla öldürme katliamından daha zor bir şeydi.

b) Karavanada çıkarılan kötü ve kalorisiz yemekler vücudun normal enerji ihtiyacını karşılayamamakta, sadece ölmeyecek ölçülere yetmekteydi. Bu şekilde vücut kendi enerjisini harcamakta, özellikle ağır eğitimle vücudun kendi proteinlerini kullanması sağlanmaktaydı. Uzun süreli uygulandığını düşünürsek bu, vücudun çökertilmesi demekti.

"Belli bir süre koğuştakilerin renginde enteresan değişiklikler oluyordu. Tenimiz sarı, mor, siyah renklere bürünüyordu. Kalbimiz sıkışıyor, başımız dönüyordu. Buna bir de susuzluğu ve ayakta hazrolda bağıra, bağıra marş söylemeyi ekleyin, şimdi düşünün bunun adı nedir? İşkence mi? Hayır. Bu yeterli bir tanımlama değil, bence bu insan öldürmektir.

Bu koşullarda karın boşluğuna kadar diz çekerek ve bağırarak marş söylüyorduk. Vücudumuzda yeterli bulunmamasına rağmen, her halde yağ ve etlerimiz eriyerek dışarıya ter atıyordu. Tenimizdeki kir tabakası adeta yanıyordu. İnsanlar birer ısı kaynağı gibiydi. Yanınıza biraz yaklaşan bir insanın çıkardığı enerji sizin teninizi yakıyordu. Buhar betonarme binaların tavanında yoğunlaşarak damlalar halinde aşağıya düşüyordu. Koğuşu dayanılmaz ve iğrenç bir koku sarıyordu. Domuz ağılı bile bu koğuşlardan iyidir." (a.g.e.)

c) Ellere ve ayaklara vurulan dayaklar bu organların sakatlanmasına yol açılması içindi. İleride bunlarda arazlar meydana gelmesi, liflerinin kopması, kısacası işlevsiz kılınmaları sözkonusuydu. Nitekim dayaklar döneminden kalma, çoğumuzun ayaklarında (yıllarca yere sertçe vurulması nedeniyle) abseler çıkmaya başlamıştı. Uzun süre yediği dayaklar neticesinde bazılarının el lifleri kopuyordu. Örneğin tutuklulardan Rıza Altun'un el lifleri yediği kalas ve jopların tesiriyle bu hale getirilmişti. Belki inanılması zordur ama üst katlarda bulunan bazı koğuşların döşemesindeki mozaik, sayımlarda yıllarca bütün koğuşun bir anda diz çekip ayak vurması sonucu kırılmıştı.

d) Dayak atılırken özellikle kafaya vurulan darbeler beyini zedelemek amacına yönelikti. Başın belirli bölgelerine vurulan yumruklar bu amaçlaydı. Bazen jopla bile direkt kafaya vurulabiliyordu.

e) Tuvalet yasağıyla, biriken üre böbreklerin bozulmasına, kalın barsağın sürekli basınç altında kalmasıyla zehirlenmelere yol açıyordu.

Aynı şekilde uygulanan "yemek politikası" ve dengesiz beslenme hemen hemen herkesin midesini bozmuştu. Ülser, gastrit gibi mide hastalıkları yaygınlaşmıştı. Midesi sağlam kalmış tek kişi bulunamazdı.

f) Yetersiz beslenmeyle vücudun zaten hastalıklara karşı direnci kalmıyordu. Buna ilaveten son derece sağlıksız şartlar bir çok salgın hastalıkların ve basteriyel, virütik enfeksiyonların yaygınlaşmasına neden olmaktaydı. Her türlü mikroorganizmanın yatağı burasıydı.

Nitekim üç yılın sonunda verem hastalığı yaygınlaşmış ve veremlilerden bir koğuş oluşturulmuştu. Aslında idare veremin yaygınlaşmasına engel olmuyordu denilebilir. Veremliler koğuşu bir ara sağlam koğuşlara dağıtıldı. Bu hastalığın diğerlerine de bulaşması sözkonusuydu. 100'e yakın tüberkülöz hastası vardı.

SAĞLIK

Çok çeşitli hastalıklar yaygınlaşıyordu. Sürekli ışıkların açık olması sonucunda gözler bozuldu. Doktorlara göre "sürekli yakın duvarlara bakışımızdan"dı. Oysa yeterli besin alamıyorduk. Vücudun diğer organları olduğu kadar gözlerdeki rahatsızlıklar ve körlük esas bu nedenleydi.

"Herkes bir deri bir kemik kaldı. Gözlerin feri söndü, çukura battı. Ayakta durmaktan dolayı varisler çıktı. Oksijensizlikten dolayı kalp büyüdü. Tüm damarlar esnekliğini kaybetti. Eksik beslenmeden dişetleri çürüdü. Ağızda diş kalmadı. Sürekli basınç altında olmadan dolayı insanların böbrek, idrar kesesi ve idrar yolları deformasyona uğradı."

Bütün bu hastalık ve yıpratılmalara karşılık ciddi hiç bir tedavi yapılmıyordu. İnsanlar ölüme terk ediliyorlardı. Revire götürülmeler, hastaneye götürülmeler göstermelikti. Klasik ilaçlar (asprin, panaljin, novaljin) dahi yeterli ölçülerde verilmiyordu. İlaçlar koğuşların içine bırakılmıyordu, dışarıda dolaplarda tutuluyordu. Bu durumda geceleri ani rahatsızlıklarda varolan ilaçlardan faydalanmak mümkün olmuyordu.

Denetimlerde eksikliği görülmesin diye göstermelik olarak

özel sağlık kartları verilmişti.

Koğuşta kimin hasta olup, sağlam olduğuna karar veren doktor değil gardiyandı. Hasta sayılmanın ölçütü yemek yiyemez hale gelmekti.

"Ölüm olaylarının büyük çoğunluğu doğrudan işkence ve dayaktan meydana geliyordu. Ancak yaşam koşullarının ortadan kaldırılmasıyla sağlığı bozulup "eceliyle" ölünler de vardı. Tutuklular hastaneye kaldırılmayı da istemezlerdi. Çünkü orada daha da beter uygulamalar gündemdeydi. Orada da hapishane gardiyanları görevliydi. Aynı acımasız uygulamalar orada da gerçekleştiriliyor-du. Bu yüzden hastalar bir an evvel hastaneden geri dönmek için hep "iyi" olduklarını söylüyorlardı. Hastaların tuvalete gitmekten su içmeye kadar bütün ihtiyaçları gardiyanların iznine bırakılmıştı. Tutuklu sakat olsa bile, yüksek sesle ve esas duruşta tekmil vermek zorundaydı. Yatış sürekli ve "nizamî"ydi. Dolaşmak yasaktı. Hastanın yaralanmasının gerçek nedenini doktorlara anlatması da yasaktı." (a.g.e. dergi)

TKP Davasından yargılanan N.D. adındaki bir tutuklu doktora çıkmıştı. Revire varmadan neresinden rahatsız olduğu sorulmuştu. Dişlerinden rahatsız olduğunu belirtince gardiyandan rahatsız olan dişinin bulunduğu taraftan destekli bir yumruk yemiş, ağrıyan dişi ağzına dökülmüştü. Dişini doktor değil gardiyan çekmeyi uygun görmüştü.

H.Ç. isimli hasta tutuklu bronşitti. Bronşit olduğu için geç iyileştiği gerekçesiyle gardiyan tarafından dövülmüştü.

Şebap Kandemir: "Bizim koğuşta ismi belli olmayan yaygın bir hastalık vardı. Koltuk altlarında yaralar beliriyor, sürekli irin akıyordu. Doktorlar bunun havasızlıktan olduğunu söylerlerdi." demektedir. Şebap, veremliler için ise şöyle demektedir. "Veremlilerin sayısı iyice artınca ayrı bir koğuşa aldılar. Aralarında ben de vardım. Cezaevi müdürü bize iyi bakılacağını söyledi. Ama tam tersi oldu. Gardiyanlara göre üst rütbelilerin söylediklerinin tam tersini yapmak gerekiyordu. Önce suyu ve yemeği azalttılar. Tuvalet kokusundan duramaz hale geldik. Talimlerde sürüyordu. Bizim koğuştan M.A. çok hastaydı. Hastaneye kaldırıldı. Fakat kısa bir süre sonra döndü. Daha da zayıflamıştı. Alnında morluklar vardı. "Hastanede de dayak var; benim alnımda sigara söndürdüler." dedi. Bu koğuşa ilk getirildiğimizde bize "bu hastalığa yakalanmamızın cezaevi ile bir ilgisi yoktur." yazılı

kağıtlar imzalattılar. Yemekler konusunda ise şöyle bir tutanak imzalamıştık. "Yemekler bize fazla gelmektedir. Fazlasını çöpe döküyoruz. "Bazen hasta olmayan kişileri de hastalığı kapmaları için bizim koğuşa veriyorlardı. Sonunda koğuştaki hasta sayısı o kadar arttı ki baktılar olmayacak, koğuşu dağıtıp herkesi eski yerlerine yolladılar." demektedir.

Bidonlarda verilen çaylar çayın kaynar halde plastik bidonu eritmesi sonucu çaya kanserojen maddelerin girmesine ve bu maddelerin vücutta birikmelerine yol açıyordu.

1983 yılının sonlarına gelindiğinde uygulamaların korkunç sonuçları görülmeye başlamıştı. Cezaevi kitlesinin % 90'a yakın kısmı çeşitli yerlerinden hastalanmışlardı. Hastanelere kitleler halinde sevkediliyorlardı. "Yavaş yavaş öldürme politikası sonuç vermişti. Sağlam adam bırakılmamıştı."

Direniş ve ölüm oruçlarında bir çok bilinçli insan öldü. Mahkemesiz "yargılanma'ydı bu. Cezaevi idaresi hakim, gardiyanlar ise "idam mangalarıydı"lar. "İdam cezaları "dayakla" infaz ediliyordu. Bu şekilde "eğitim zayiatı" olanlar az değildi.

6- YILDIRMA VE KORKUYU HAKİM KILMA TAKTİĞİ: Uygulamaların temel amaçlarından birisi de, suçlu suçsuz ayırımı yapmadan kitleyi yıldırma ve korkutarak sindirme amacını taşıyordu. Uygulamaların amacı gerçekten suç işleyen insanların islah edilmesinden çok uzak olduğu buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılmış olmalıdır. Yıllarca dayak yiyip, işkenceden dolayı sakat kaldıktan sonra, çok sayıda beraat edenlerin bulunması uygulanan politikanın kendilerince suçlu saydıkları kişilerin ıslahı değil, büyük bir halk kitlesinin korkutularak sindirilmesi ve sonraki yaşamlarında hakim ideolojiye karşı en ufak bir hakkını dahi arayamaz hale getirilmesi amacıyla yapıldığını gösteriyordu. Suçlusu, suçsuzuyla yok edilmek istenenin bir halk olduğuna, bunca vahşetten sonra, kesinlikle inanmıştık.

T. C. CUMHURBAŞKANI ADAYI

1983 yılının mart ayında 14. Koğuş dağıtılmış burada yalnız "itiraf"çılar ve ispiyoncular bırakılmıştı. Bu koğuş bundan sonra yeni gelenler için ""itiraf"a zorlanma yeri" olarak kullanılacaktı. Bu koğuşa alınıp da "itiraf" yapmayanlar hücrelere verilecek, "itiraf" yapanlar ise "itiraf"çı koğuşlarına. Koğuşun büyük bir

çoğunluğu "itiraf"çılardan oluşturulmuştu. Burada "itiraf"a ikna edilemeyenler işkenceye alınıyorlardı.

Yeni gelenlere önce bu "itiraf"çılar yanaşıyor ve onlarla samimi olmaya çalışıyorlardı. "Geçmişte kendilerinin de bazı eylemleri yaptıklarını, örgütlerde faal olarak çalıştıklarını, fakat şimdi bu yanlış yolun farkına vardıklarını, artık gerçeği anladılarını, bu tür işlerden bir şey çıkmadığını" anlatmaya çalışıyorlardı. Bu propagandalarına idare yanlısı olmayan koğuşlardaki işkenceleri de abartarak ekliyorlardı. Ve göz korkutmak için her türlü yalana baş vuruyorlardı.

Bir kaç kişiyle beraber "itiraf" yapmadan bu koğuşta kalanlardandık.

Bir gün B.Ç. adındaki "itiraf"çı ""itiraf" yaparsan senin için iyidir, hem çabuk tahliye olursun hem de cezaevinde kaldığın süre içinde rahat edersin. İtiraf yapmazsan hücrelere atılır yıllarca oralarda ezilirsin" diyerek sözde beni "itiraf" ettirmeye çalışıyordu. Ona ""itiraf" edebilmek için önce suçlu olmak gerektiğini" belirttim. "Suçlu olup olmamaya da mahkemeler karar verebilirdi" deyip, hücreye atılmaya hazırım" diye belirttim. İtirafçılar bu konuş-madan sonra, hemen durumumu bir raporla idareye bildirdiler. Tabi cezaevi idaresi de karar vermişti: "Koğuştan alınacak..."tım.

1983 yılının mart ayının 9. günü 6 tutuklu ile birlikte koğuştan alınıp hücrelere gönderildik. Koğuş kapısının önünde didik didik arandıktan sonra ellerimize joplarla vuruldu. 37. koğuşun (hücrelerin) kapısı önünde tekrar arandık. Don katına kadar soyundurulup dayak atıldı. Bu dayak hücrelere "hoşgeldin" dayağıydı. 3. kat 9. hücreye konulduk. Burasa "giriş hücreleri" olarak da kullanılan hücrelerdi. (Giriş hücrelerinin durumuna daha evvel değinildiği için bir daha ele alınmayacaktır. Y.n.)

1983 yılının mart ayında cezaevi idaresi Üstğm. Ali Osman Aydın'ın yönetimindeydi. Aydın yeni bir dayak dönemi başlatmıştı. Daha çok "eğitim" yaptırılıyor, her koğuşta özellikle "ispiyonculuk" yaygınlaştırılıyordu. Pişmanlığa karşı çıkıp direnenler ise 37. Koğuşta toplattırılıyorlardı. Tam anlamıyla bir saldırıya geçilmişti. Bir çok tutuklu bu dönemde sakat bırakıldı. Hücrelere atılmalar mahkemenin haberi olmadan yapılıyor ve hiç bir hukuki gerekçesi gösterilmiyordu. Gerekçeyi cezaevi idaresi "Koğuşta huzursuzluk yaratmak, ikilik çıkarmak, eğitim yapma-

mak, kurallara karşı gelmek" olarak gösteriyordu.

37. koğuştakilerin sayısı 100'e kadar yükseldi. O dönemde hücrelerin gardiyanları (işkencecileri) Mayk, Taytıs, Japon takma adlı gardiyanlardı.

Diyarbakır eski belediye başkanı Mehdi Zana, Avukat Ruşen Aslan ve diğer bir çok tanınmış kişi burada tutulmaktaydı.

Bir ara bütün 37. Koğuş "haydar seslerıyle" irkilmişti. Vakit gecenin 11 sularıydı. Sopa seslerine feryat da eklenmiş ve gardiyanın öfkeli sesi: "O..... çocuğu, neredeyse T.C.'ye cumhurbaşkanı seçilecektin. Anasını sı.....mi bir komünüstten Cumhurbaşkanı mı olur?" Dayak sesleri ve ağlama birbirine karışıyordu. Getirilen kişi 3. katın "kör" hücresine kondu. Ağlama ve feryatlar devam ediyordu. Gardiyan acımasızca dayak atmıştı. Bu feryatlar saat 1'e kadar sürmüştü. Diyarbakır eski belediye başkanı Mehdi Zana seslendi: "Nurettin, Nurettin..." Ama karşı taraftan cevap verilmiyordu. Getirilen Mardin Eski Milletvekili Nurettin Yılmaz'dı. Gardiyandan korkunç bir dayak yemiş olmalıydı. Dayak sonucunda konuşamaz hale getirilmişti. O gece saat 1-1.5'a kadar inlemesini dinledik. Tutuklulardan seslenenlere cevap vermiyordu. Ertesi günü onu birinci kat, 1. hücreye aldılar. Her 37'nin kapısı açıldığında erlere: "Dikkat birinci kat, birinci hücre, bir kişiyle emir ve görüşlerinize hazırdır, komutanım" diye tekmil veriyordu.

Getirildiğinin ancak 2.-3. günleri bizimle konuşabildi. Barış Derneği Davası nedeniyle giyabi tutuklaması olduğu için getirilmişti:

Nurettin Yılmaz daha sonra burada geçirdiği günlere şöyle bir yorum getirecekti:

"Türkiye'nin başka bir cezaevinde böyle bir işkence sisteminin uygulandığını zannetmiyorum. Diyarbakır'da gerek bana gerek bütün tutuklulara yapılan işkenceleri eksiksiz bir ifadeyle anlatabilmek mümkün değil. Havalandırmayı alın, temmuz ayının o kızgın sıcağında, havalandırma insanların, çıplak vücudla süründürülmesi demekti Diyarbakır'da. İnsanlar havalandırmaya çıkmakla yeni bir işkencenin korkusu ve tedirginliğini yaşamaya başlardı. Çünkü orada havalandırma insanların dövülmesi içindi. Havalandırma yürüyüş, yürüyüş de dayak demekti. Bunu anlatmak mümkün değil.

Sabahtan akşama kadar yemek yiyişte, oturuşta, tuvalete gidişte, yani her an kapı çalındığında veya açıldığında, gardiyan gel-

diğinde, bilinir ki işkence yapılacak. Herkesi bir korku, kaygı sarıverir... " (2000'e Doğru).

Koğuşlarda diğer tutuklulara uygulanan işkencelerin daha fazlası N. Yılmaz'a uygulanıyordu. Eski Parlamenterler Nurettin Yılmaz, Ahmet Türk, Celal Paydaş ve Mustafa Kılıç kaldıkları koğuşların "hazır mangal"larıydılar. Gardiyanlar tabakları yıkatma, koridor temizletme ve ağır işlerin çoğunda önce bunları çağırıyorlardı. Bunlar görüşmeye süründürülerek götürülürlerdi.

"İşkencede eşitlik vardı. Diyarbakır cezaevinin genel uygulamalarından biri insanların kişilikleriyle oynamak, rencide etmek, daha doğrusu yok etmekti. "Hele o milletvekili, Cumhurbaşkanı adayı kimmiş?" diyerek bu durumu bir hakaret aracı olarak kullanırlardı. Aynı uygulamaları Celal Paydaş, Ahmet Türk ve Mustafa Kılıç da yaşadı. "diye işkenceleri uzun uzun anlatan Yılmaz, gazetelere bu demeci verdiğ'den birkaç ay sonra, kendisine o işkenceleri yapan, 12 Eylül rejiminin devamı olan ANAP'tan milletvekili oluyor ve olup biteni unutmuş görünüyordu. Bugün sermayenin partisinden milletvekili olan Yılmaz, gördüğü bunca işkence ve insanlık dışı muameleyi ne çabuk unuttu?" İnsanların kişiliklerini rencide eden, daha doğrusu yok eden" yönetimin uzantısı olan partiden milletvekili olduktan sonra acaba hala işkencelerden bahsedecek midir? Yoksa o da "uslanan solcu" sınıfına mı girdi?

37. Koğuşta öğle paydosunda "eğitime" ara verilmişti. Tutuklular zulalarında sakladıkları sigaralarını tüttürmüş, gizlice içiyorlardı. Ateş bulundurmak yasak olmasına rağmen bir hücrede bulunan bir tek kibrit çöpü 40 hücrenin hepsine ateş yetiştirmeye yetiyordu. Hücreler arası bu ateş alışverişinde yakalanıldığı zaman en az 20 sopa yenileceği gözönünde tutulursa bu büyük fedakarlığın anlamı ortaya çıkar.

Hücrelerin tümü bir anda sigaralarını tüttürürken, aniden blok çavuşu içeri girdi. "O... O... Tam bir kahveye döndermişsiniz bir de çay getirelim mi?" diye alay etti. Ama bunun farkına varamayan bir arkadaş "İsteriz, komutanım getirin" diye bağırdı. Bu cevapla çavuş çılgına dönmüştü. "İyi o zaman şimdi görürsünüz çayı" diye kükreyerek dışarı çıktı. Biz çayı beklerken, ellerinde haydarlarla 4 gardiyan içeri girdi. Hücreler tek tek boşaltılıp herkes bayıltılıncaya kadar dayak atıldı. Her hücreden inlemeler yükseliyordu. Tam o sırada C bloktan marş sesleri geliyordu:

"Milletçe yolundayız, bize inan Atatürk
Atamızın yolunda milletçe, mutluluğa ulaşmak güzeldir."

Dayak seansı ve acı en çok bir saat sürmüştü. Moral yüksekliğini kendilerine ilke edinenler, yaptıkları espirilerle hemen havayı düzeltmişlerdi. Az sonra yine kahkahalar yükseliyordu, yine fıkralar anlatılıyordu, yine şiirler söyleniyordu:

"Haberin var mı? Taş duvar, demir kapı, kör pencere
Yastığım, ranzam, zincirim, haberin var mı?
Görüşmecim yeşil soğan getirmiş karanfil kokuyor cigaram,
Dağlarına, bahar gelmiş memleketimin."

ÇOCUK GÖRÜŞMESİ

37. koğuşta bir ara bizi görüşe çıkarmaya başladılar. Ama bir şartla "görüşmede hücrede olduğumuzdan" kesinlikle bahsetmeyecektik.

İsimlerimiz okundu. Hücrelerin alt katındaki geniş salonda toplandık. Yoklama yapıldı. Önümüzdeki bir tutuklu adını söylerken tam telaffuz edemedi. Belki de sesi az çıkmıştı."Japon" lakaplı gardiyan "haydarla" bütün kuvvetiyle sırtına vurdu. Hücresine sürüklediler onu. Sonra kendisine ne olduğunu öğrenemedik.

1983 yılının 23 Nisan'ında cezaevi tarihinde ilk defa çocuklar içeri alındılar. Büyük salona getirildiğimiz zaman bir grup çocuğun etrafını gardiyanlar sarmış, bizi bekliyorlardı. Çocuklar bizi görür görmez kaçışmaya, kimisi ağlamaya başladı. Kendi görüşçülerini tanıyamamıştılar. Görüşmecileri de onları. Birden bire karşılarında kafaları kel, zayıf, soluk benizli, yaratıkları görünce çocuklar ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Özellikle uzun süredir içeride yatan tutuklular ise, hafıza yitiminden dolayı kendi çocuklarını tanıyamamışlardı. Her zamanki gibi duvarın dibinde bekletildik. Yönümüz duvara dönüktü. Komutan emir verdi: "Geriye dön." Döndük. Biz çocuklara bakıyorduk çocuklar da bize. Arkasından bir emir daha verilmişti. "Çocuk sevmek serbest". Verilen emire ilk defa uymadık. Daha doğrusu "uyamadık". Biz yine durmaya devam ettik. Her şey emirle olabilirdi ama sevmek, asla. Gardiyan o ana kadar her şeyi emirle yaptırabilmişti. Gardiyanın o anda çocuk sevdirmeyi gerçekleştiremeyişine hem şaşırmış, hem

de ilk defa bir emri uygulayamadığı için onun o haline sevinmiştim.

Çocuklarla bir süre birbirimize baktıktan sonra nihayet adım adım birbirimize yaklaştık. Aralarında küçük bacım Hafize'yi fark etmiştim. Kızcağız korku dolu gözlerle sağa sola ve askerlere bakıyordu. Nihayet beni tanımıştı. Onu kucağıma aldıp, Kürtçe "iyi olduğumuzu hiç suçumuz yokken "itiraf"a zorlanmak için hücreye atıldığımızı" söyledim. Hafize durmadan bana "Kürtçe konuşma" diyordu. Ona kapıda hep bunu telkin etmişlerdi. Başka bir şey söyleyemiyordu. Tirtir titriyordu korkudan. Tek cümle Türkçe biliyordu: "Kürtçe konuşma.

2-3 çocuk topluluktan ayrılmıştı. Bir astsubay bunlardan birinin kolunu tutup, bir tutuklunun yanına getirdi. Sinirlenmiş bağırıyordu: "Niye sevmi orsun? Al kucağına bunu! "Çocuk ise ağlıyor ve oraya buraya k cmaya çalışıyordu.

O günü, 37. Koğuşta kalan başka bir tutuklu şöyle anlatıyor: "Görüşün yapılacağı salona doğru uygun adımla yürümeye başladık. Başımızda gardiyanlar bulunuyordu. Karşıda bir sürü çocuk gördük. Çocukların göğüslerine soyadları yazılı kağıtlar asılmıştı. Kimse çocuğunu tanıyamadı önce. Çocuklar bizim uygun adım geldiğimizi görünce, gözlerinde büyük bir korku ve dehşet ifadesiyle geri çekildiler. Onlar için biz saçları sıfır numara kesilmiş tek tip elbise giymiş, garip sesler çıkararak yürüyen, korkulacak insanlardık. Hiç birisi babasını tanıyamadı."

Çocuklar da korkularından esas duruşa geçmişlerdi. Neden sonra gardiyanın düdüğü ve komutu duyuldu: "Çocuk sevmek serbest!"

Aynı hücrelerde bir akşam üstüydü. Mesai bitmiş, mahkemeciler yeni getirilmişlerdi. O gün PKK-Hilvan Grubu'nun davası vardı. Bu gruptan çıkan A.D. adındaki tutuklu çok önemli bir olayı açıklayacağını belirterek herkesin dinlemesini istedi. A.D. söze şöyle başladı:

"Bugün bizim grupla birlikte mahkemeye çıktım. Bizim gruptan yargılanan Mahmut Güvenç, mahkeme heyetinden söz hakkı isteyip ayağa kalktı. Pantolonunu açarak külotu arasına sakladığı yazıları çıkarıp mahkeme heyetine hitaben okumaya başladı. Yazısında 1980'lerden bu yana cezaevinde uygulanan işkencelerden ve bu işkenceler sonucu ölenlerden bahsetti. Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran zamanında yapılan sorgulamaları, dayak sonucu meydana gelen ölümleri uzun uzun anlattı. Uygulanan in-

sanlıkdışı ve çağdışı kuralların katılığını ve uygulanma biçimini anlattığı yazısında, cezaevinde eceliyle ölmüş gibi gösterilen onlarca kişinin kimisinin eğitimde, atılan dayaklar sonucu; kimisinin de ağır eğitim programının vücudun üzerinde olumsuz sonuçların-dan ve kötü hayat şartlarından meydana geldiğini belirtti." diye hücredeki tutuklulara bilgi verdi.

Bu haberle bütün hücreleri derin bir sessizlik kapladı. 5 nolu tarihinde ilk defa bazı gerçekler açıklanıyordu. Bu büyük bir olaydı o gün için. Bir yandan şaşırmış, bir yandan da olup bitenlerden mahkeme ve kamuoyu haberdar edildiği için sevinmeye başlamıştık. O ana kadar Cezaevi idaresinin titizlikle uyguladığı "Mahkemelerde cezaevinden bahsedilime" yasağı artık fiilen kaldırılmıştı. Hepimiz bu olaydan sonra cezaevinin politika değişikliği yapacağı bekleyişi içindeydik. Ya baskılar daha da katmerli olacak veya azaltılıp kamuoyuna şirin görünmeye çalışılacaktı.

Yeni siyasi partilerin kurulması hazırlıklarına başlanmıştı. Mayıs ayının ilk günleriydi. Üstğm. A. Osman Aydın salona çıkıp, herkesin eşyasını hazırlamasını istedi. Hücreler koğuşlara dağıtılıyordu.

Biraz sonra eşyalarımız ellerimizde büyük ana salonda sıraya dizilmiştik. Üsteğmen salonun ortasında bir uçtan diğerine tur atıyor ve elleri arkasında şunları söylüyordu: "Sizi koğuşlara veriyorum. Hepiniz koğuşlarda yaramazlıklar yaptınız. Cezaevi idaresine karşı faaliyetler içinde olduğunuz tesbit edildiği için buraya verilmiştiniz. Koğuşlar da yine benim koyduğum kurallara karşı gelirseniz, yine geldiğiniz yere dönersiniz" diyerek tehditler yağdırıyordu. 55-60 kişi vardık. İçimizde Mehdi Zana da vardı. Yediği dayaklar sonucu disk kaymasından dolayı topallıyordu. Üstğm. A. O. Aydın, Zana'yı çağırarak:

"Bak Mehdi, seni yine eski koğuşuna veriyorum. Yaramazlık yok. Eğer bir şikayet gelirse gideceğin yeri biliyorsun." diye böbürleniyordu.

43 kişi ayırtılıp 30. Koğuşa verildik. Burası normal bir koğuş değildi. Yüzbaşı zamanında sorgulama ve işkence yeri olarak kullanılmış alalade bir odaydı. Tuvalet tertibatı yoktu. Tuvaleti bezlerden ve bir tarafı da sonradan örülen bir duvarla koğuştan ayrılmıştı. Suyu 25. Koğuştan getirilen bir boruyla ulaştırılmış ve vanası o koğuşta bulunmaktaydı. Ancak vanayı onlar açtığı za-

man bize su gelebilirdi. Mevcudumuz kalabalık olduğu için ranza yetmiyordu. Ranzaları birleştirerek 3 kişi 2 yatakta yatıyordu. 30. koğuş idarenin gözünde "vukuatlı" koğuştu. Çünkü hücrelerden gelenlerden oluşmuştu. En çok eğitim yapıp, en çok dayağı yiyen bu koğuşa mümkün olduğu kadar az yemek veriliyordu.

Kasım 1982 de yakalanmıştım. O günkü tarih ise Mayıs 1983'tü. Hücreler ve "geçiş koğuşun"dan sonra 6 ay geçtikten sonra normal bir koğuşa verilmeyi hak ediyorduk.

30. Koğuşa alınır alınmaz Üstğm. A. Osman Aydın bana ve K.K. adındaki bir tutukluya koğuş sorumluluğu için emretti. Diğer emirlerde olduğu gibi bu emri de yerine getirmek zorundaydık. Kurallara karşı gelinemezdi. Koğuşun gardiyanlığına "Lazo" takma adlı Gardiyan getirildi.

Yazın temmuz sıcağı, ikindiden öğle. Havalandırmaya eğitim için çıkarılmıştık. Gardiyan, şu anda adını hatırlayamadığım, bir marşı okumamızı emretti. Koğuş hep bir ağızdan marşı söylemeye koyuldu. Çıkan ses gardiyanın hoşuna gitmemiş olacaktı ki "yat" komutundan sonra "sürün" emrini verdi. Kızgın mozaik taşları üzerinde gah sırtüstü gah yüzüstü havalandırmada bir uçtan diğerine sürünüyorduk. Biz böyle sürünürken havalandırma askerlerle doldurulmuştu. Bu askerler geride kalanların sırtlarına, topuklarına botlarla basıyorlardı. Sürünme seansı bir süre devam etti. Bir ara "kalk" emriyle birlikte "dayak vaziyeti al" denildi. Zaten koğuş sürünmeden dolayı halsizdi. Herkes ellerini üst üste bırakıp bekledi. Havalandırmaya 2 üsteğmen ve bir astegmen de girmişti. Onların denetiminde korkunç bir dayak atıldı o gün. Bu toplu dayak sonucunda Azmi Kaleli ve Ömer Ağın fenalaştılar ve iki tutuklu da bayıldı. Bunlardan başka iki kişi daha yerden kalkamadı. Bunlardan Azmi Kaleli uzun süre bu olayın ve yediği darbelerin etkisinde kaldı. Revire yatırıldı.

30. Koğuşa o gün atılan bu dayak çevre koğuşlarca duyulmuştu. Cezaevinin tümünde büyük bir etki yaratmıştı.

Haziran ayı içinde, yargılandığım grubun mahkemesi açılmıştı. 53 sanıklı davada bir tek eylem bile yoktu. Herkes sadece örgüt üyeliğinden yargılanıyordu. Sanıkların yarısı tutuksuzdu.

TKEP grubunun mahkemesinin açılmasıyla dayaklar daha da artmıştı. Mahkemeye hemen her gidiş dönüşlerde dayaklar hiç bir neden gösterilmeden atılıyordu. Bu gruptan yargılanan A.R. K. adındaki tutuklu ile S.A. adındaki tutuklu her mahkeme

dönüşlerinde E bloğun merdivenlerinde süründürülüyorlardı.

Mahkeme sırası bana geldiği gün poliste bana uygulanan işkenceleri 11 sayfalık bir dilekçeyle mahkeme karşısında okudum. Dilekçemde işkenceyi detaylarıyla anlatmaya çalışmıştım. Cezaevine getirildiğimde büyük salonda 30. koğuşun kapısına kadar süründürülerek götürüldüm. Bu esnada gardiyan kalasla sırtıma vuruyordu. Koğuş kapısında ise, ellerime 30'a yakın kalas vuruldu. Dayağın nedeninin mahkemede "fazla ileri gittiğim"den kaynaklandığını anlamıştım.

Ağustos ayı içinde cezaevi yönetimi değişti. Üstğm. A. Osman Aydın iç güvenlik amirliğinden alınarak yerine yüzbaşı Abdullah Kahraman getirildi. Üsteğmen ise dış bölükte, tutukluları mahkemeye götürüp getirmede görevlendirildi. Abdullah Kahramanın yardımcısı ise "Kello" lakabıyla tanınan üsteğmendi. Kısa boylu, başı kel ve hafif sarıydı.

Cezaevinde 3 yıl boyunca aralıksız sürdürülen baskı ve işkence politikası artık sonuç vermeye başlamıştı. Artık fazla dayak atılmasına gerek yoktu. Çünkü cezaevi kitlesi yaşanan kötü yaşam koşullarından dolayı ölümle burun buruna gelmişti. "Özel durumlar" hariç artık fazla kaba dayak atılmıyordu. Buna karşılık ağır "eğitim" hala sürüyordu. Hemen her eğitimde rahatsızlanıp düşenler vardı. Koğuşlarda yakalandığı kalıcı hastalık veya geçirdiği sakatlık sonucu artık "Eğitim" yapamayacak hale gelmiş bir çok insan vardı. Askeri hastanede tutuklulara ayırtılan koğuşlar tıklım tıklımdı. Hemen her gün bir araba dolusu tutuklu hastaneye sevk ediliyordu. Bu koşulların sürmesi durumunda cezaevi kitlesi en fazla bir yıl daha dayanabilirdi. Bu kıyım tehlikesini gözlerimizle görüyorduk. Yaşam süremiz belli olmuştu artık. Bu göz göre göre bir kitle katliamını andırıyordu.

Cezaevinin yönetimi değiştiği halde, cezaevinin yaşam koşullarında hiç bir gözle görülür değişiklik yoktu. Eski cezaevi yönetmeliği aynen uygulanıyordu. İçerde marş, dışarda yürüyüşlü marş, eskisi gibi devam ediyordu. Bu şartlarda "eceliyle" ölüm olayları da artmaya başlamıştı.

"Eğitim ve kurallar" devam ederse sağ kalanların akıbetinin bunlardan farklı olamayacağı artık belli olmuştu. Yapılan iğrenç işkence yöntemleri insanlık onurunu ayaklar altına alıyor, insanları kişiliksizleştirmeye götürüyordu. Bu sorun bir iki kişinin sorunu değil, bir kitlenin sorunuydu.

Neredeyse fiziğin etkiye karşı tepki kuralına inanmamaya

başlamıştık. Bu cezaevinde fizik bilimi işlemiyor olabilirdi? Belki de olağanüstü olaylarla dolu olan bu cezaevinde, diyalektiğin kanunu olan "nicel birikimlerin nitel değişikliklere yol açması" burada sözkonusu olmayacaktır.

Ama hayır. Nicel birikimlerin mutlaka nitel patlamalara ve değişikliğe yol açacağı kuralı burada da işleyecekti. "Şiddetin, her eski toplumun gebesi, her yeni toplumun ebesi" olduğu gerçeği bu cezaevinde de görülecekti. Çünkü nihayet ceza evleri de toplumun bir parçasıydı. Burayı da insanlar yönetiyor ve insanlar yönetiliyorlardı. Doğada ve toplumda geçerli olan yasaların burada da geçerli olacağı muhakkaktı. Ama ne var ki, nicel birikimlerin olgunlaşma süreci uzun olabilirdi. Yani palazlanmanın erginlik dönemine erişmesi olayı uzun zaman alabilirdi.

Bir birikim yavaş yavaş oluşuyordu. Bir öfke... Yapılan baskılara zıt ama eşit derecede... Şimdiye kadar benzeri görülmeyen bir öfke... İnsanlık onuru bu çirkefliğe dur demeliydi. Öldürülmelere dur denilmeliydi.

DİYARBAKIR'DA DİRENİŞ GERÇEĞİ

Yer altındaki nehirler akmak ve coşmak için 1983 eylülünü bekleyecekti.

1 Eylül'den birkaç gün önce PKK-Suruç grubu mahkemeye çıkmıştı. Bu grup mahkemeye giderken kendi aralarında 1 Eylül gününü ölüm orucuyla direnişe başlama günü olarak kararlaştırmıştı. Bu eyleme diğer tutukluları da katmaya çalışacak ve isteklerini birer dilekçeyle idareye bildireceklerdi. Daha sonraları öğrendiğimiz bu isteklerden bazıları şunlardı:

- Cezaevinde marşlı-yürüyüşlü eğitim tamamen kaldırılmalı. Cezaevinde normal yaşama geçilmeliydi.
- Sağlığa zararlı yemekler verilmemeli, koğuşlara yeterli su temin edilip yemekler insanların doyabileceği kadar verilmeliydi.
- Her türlü dayak, işkence ve küfürler yasaklanmalı, hakaretlere son verilmeliydi.
- Görüş süreleri normal seviyelere çıkarılmalı, Türkçe bilmeyenler ana dilleriyle konuşmalıydılar.
- Mahkemelerde savunmaya konulan kısıtlamalar kaldırılmalıydı.

Kısacası biraz olsun cezaevine "insanca yaşam" koşulları geti-

rilmeliydi.

Koğuşumuzda H.S. adında bir tutuklu PKK-Suruç grubundan yargılanıyordu. O da grupla birlikte 1 Eylül'de başlayacak ölüm orucuna katılmaya karar vermişti. Direnişten bir iki gün önce koğuş gardiyanımız olan "Lazo" onu çağırdı:

"Ölüm orucuna sen de girecek misin?" diye sordu. H.S.:

"Evet" dedi. Gardiyan bizim hayretler dolu bakışlarımız arasında yalvararak konuşmaya başlamıştı:

"Ben tezkereciyim. Bir haftaya kadar ancak burada olurum. Yalvarırım ben ayrıldıktansonra başla." dedi. Ama H.S. kararlıydı:

"Hayır, olmaz. Karar almışız."

Günlerden 1 Eylül 1983, her zamanki gibi sabah kahvaltısına oturulmuştu. Koğuşumuzda bulunan H.S., R.S., N.E., M.K. adındaki tutuklular koğuşu dinlemeye davet ederek şöyle konuştular:

"Bu gün bizler 4 arkadaş Suruç grubunun aldığı karar doğrultusunda ölüm orucuna başlıyoruz. Cezaevinde insanca yaşam koşulları sağlanıncaya yani cezaevi idaresi isteklerimizi kabul edinceye kadar ölüm orucunu sürdürmeye kararlıyız."

1 Eylül direnişi işte böyle başlamıştı. Ama daha tam olarak cezaevine yayılması zaman alacaktı. İlkin sessizce ölüm orucuna girilerek başlatılmıştı. Bu olayla birlikte koğuştaki diğer tutuklular da yavaş yavaş gardiyanların emirlerine uymamaya başladılar. Git gide kitleyi bir cesaretlenme sarıyordu.

Günlerden 5 Eylül 1983... Sabah sayımından sonra gardiyan içeride "kitap çalışması yapmamızı" emretmişti. Koğuşa varolan kitapları dağıtmıştık. Birden bire bütün koğuş 3. katta karşımızda bulunan 27. koğuşun pencerelerinin tamamen açılmasını farkederek irkilmişti. Pencerelerdeki bir kaç tutuklu şöyle bağırıyorlardı. "Yeter... Yeter... artık tahammülümüz kalmadı... Zülum boğaza kadar geldi. Yeter... Anamıza avradımıza, sülalemize küfür edilmesine yeter. Kıçımıza jop sokulmasına yeter artık... Falakalara yatırılmaya yeter... Yetsin her gün fare yediğimiz... Lağım sularının içirilmesine yeter. Asker gibi her Allah'ın günü diz çekmeye yeter artık...

Bu günden sonra onların koyduğu kuralların hiç birine uymayacağız. Kendi kurallarımızı bundan böyle kendimiz koyacağız. Artık lağım sularını içmek istemiyoruz. Havalandırmalarda akşama kadar diz çekip, kızgın güneş altında Göktürk, Moğol

marşlarını söylemek istemiyoruz. Artık insanca yaşamak istiyoruz. İdarenin hiç bir kuralına artık uymayacağımız bilinsin..

Arkadaşların 1 eylül günü başlattıkları ölüm orucunu destekliyoruz. Bunu cezaevine yayarak direnişe dönüştüreceğiz. Bu amaçla biz de bugün ölüm orucuna başladık. İsteklerimiz, arkadaşların istekleri doğrultusundadır." diyor ve ekliyorlardı: "İŞKENCEYE VE ZULME SON, İNSANCA YAŞAMAK"

Az sonra 27. koğuşun tümü "işkenceye zulme son, insanca yaşamak" sloganlarını atıyordu. Bu koro kısa sürede bütün cezaevine yayılıyordu.

Bir ara 27. koğuştan bir tutuklu şöyle bağırıyordu: "30. Koğuş... 30. Koğuş neden susuyorsunuz? Bizi destekleyiniz bize katılınız." Koğuşumuza seslenıyordu. Koğuşumuzun çoğu şu cevabı verdi: "Sizi destekliyoruz. Yanınızday..." Ve her işkenceye zulme son sloganıyla biz de bir ağızdan aynısını tekrarlamaya başladık. Artık aynı sözleri değil bir koğuş, bir çok koğuş aynı anda tekrarlamaya başlamıştı. Dalga dalga yayılan "İnsanca yaşamak" haykırışları 25. koğuşu ve daha sonra 32., 34. ve 24. koğuşları ayağa kaldırmaya yetmişti. Aynı havalandırmaya bakan bu koğuşların bütün pencereleri sonuna kadar açılmış ve bütün bu kitle bir ağızdan "Kahrolsun İşkence" diye bağırıyordu.

Direniş tam anlamıyla başlamıştı. Yıllarca iliklerimize kadar işleyen zülume karşı oluşan birikim patlamak için o günü beklemişti. Artık pencerelerimiz açık olarak temiz hava alabilecektik. "Dayak vaziyeti al." denildiği zaman, boynumuzu büküp "emredersiniz komutanım" demeyip ellerimizi üst üste bırakmayacaktık. Artık fare yedirilmeyecek, sigara yedirilmeyecek ve lağım suları içirilmeyecekti. Hun-Türk, Göktürk marşları eşliğinde havalandırmalarda asker gibi yürütülmeyecektik artık. Kısacası insanca yaşayabilecektik bundan sonra.

Kısa süre sonra slogan sesleri idareye ulaşmıştı. E bloğun çavuşu kapı mazgalını açıp "marşa başla" komutunu verdi. Koğuştan ona ne cevap veren oldu, ne de marş söyleyen. Az sonra gardiyan "lazo" gelip, "eğitime başla" dedi. Bir ağızdan "eğitim yapmıyoruz" dedik. Israr etmeden geri gitti. Cezaevi idaresi olup bitenin farkına çabuk varmıştı ama elinden ne gelirdi? EYLEM BÜYÜKTÜ.

Aynı gün öğleye doğru koğuşumuzda 7 tutuklu daha ölüm orucuna başladılar. Şu şekilde birer dilekçe yazarak durumlarını ida-

reye bildirdiler:

7. KOR. SKYNT. KOMUTANLIĞI 2 NO'LU ASKERİ CEZA VE TUTUKLEVİ MÜDÜRLÜĞÜNE

DİYARBAKIR

1.9.1983 tarihinde cezaevinde ölüm orucuna başlayan arkadaşların istekleri doğrultusunda, hiç bir baskı altında kalmadan, kendi isteğimle ölüm orucuna başlıyorum. Bilgilerinize arz ederim. Tarih.

ADI VE SOYADI
İmza

7. Kor. SKYNT. 2 No'lu özel
askeri ceza ve tutukevi
E blok 30. koğuş
DİYARBAKIR

30. koğuşta toplam 11 kişi girmişti ölüm orucuna. 1 Eylülde 60 kişiyle başlayan ölüm orucu, genelde kurallara uymama şeklinde, bazı koğuşlarda ise açlık grevi şeklinde sürdürülüyordu. 5 Eylül'de 2. ölüm orucu postası ve daha sonraki aşamalarda 3. ölüm orucu postasıyla ölüm orucuna girenlerin sayısı 200'ü bulmuştu. Artık ölüm orucuna girenlere ayrı koğuşlar belirlenmişti.

Direniş süresince, hatta aylarca cezaevi "işkenceye zulme son, insanca yaşamak, insanlık onuru işkenceyi yenecek" sloganlarıyla inledi.

Direnişin ilk günlerinde cezaevi idaresi tutukluları ikna etme yolunu denedi. İç güvenlik amiri Yüzbaşı Abdullah Kahraman koğuşları tek tek dolaşarak şöyle diyordu: "Ben yeni idareyi devraldım. Zaten eğitimde ve kurallarda bazı değişikliklere gitmeyi düşünüyordum. Neden benim yapacağım değişiklikleri beklemediniz?

... Siz ölseniz kimin umurunda? Bildiğiniz gibi biz geri kalmış bir ülkeyiz. Burada siz ölseniz de dışarıda hiç bir tepki uyandırmaz. Kimse duymaz bile. Avrupa'da BOBY SANDS öldüğü zaman dünya ayağa kalkıyor. Ama biz de yüzlerce kişi ölse kendi kamuoyumuz ancak duyar. Bizde insanların değeri yoktur. Hem siz değil miydiniz, "bu yönetim bizim ölmemizi istiyor" diyen? O halde ne-

den bile bile kendinizi ölüme terkediyosunuz?" diyen Kahraman bilgiçlik taslamadan da durmuyordu; "Siz üç beş kitap okumakla kendinizi ne sanıyorsunuz? Benim bu koğuş büyüklüğünde kitaplığım var." Yüzbaşı bizi ikna etmek için, şartlarımızı kabul etmenin dışında, ne gerekiyorsa yapıyordu, her türlü yalan, ikiyüzlülük mübahtı onun için. Koğuşa gelip aramıza oturuyor ve bizimle sohbet ediyordu. Sık sık şunu tekrarlıyordu: "Sizin istediklerinizi zaten ben de uygulamaya başlayacaktım."

Bu subayın dediği Nasrettin Hoca'nın fıkrasını bize hatırlatıyordu: Eşekten düşen hoca etraftakilerin alaylı kahkahaları arasında yerde yatıyordu. Sonra başını kaldırıp etrafındakilere:

"Düşmeseydim zaten inecektim" diyordu ama cezaevi idaresi direnişle bir daha kalkmamak üzere düşeceğini bilmiyordu.

• • •

Ölüm orucunun 30. gününde oruçtaki tutuklular artık ayağa kalkamıyor, kollarının altına girilmeden tuvalete gidemiyorlardı. Tuvalet ihtiyaçları da zaten iyice azalmıştı.

Ölüm orucunda ölmek hiç bir ölüm biçimine benzemez. Acısı bir başkadır. Organizma yavaş yavaş işleyişini yitiriyor. Kalp atışları ve soluk yavaş yavaş azalıyor. Böbrekler, gözler ve yavaş yavaş kulaklar iş görmez oluyor. Açlık hissi ilk günlerde duyuluyor ama daha sonraları mide büzüldüğü için açlık da hissedilmiyor. Ondan sonra uykusuzluk başlar, gece hiç uyunamaz, ağız tadı diye bir şey kalmaz. Ağız içi tamamen kurur. Düşünme faaliyeti azalır. Hafıza kaybı başlar. Bazılarında "felç" olayı görülür.

Hafıza kaybı olsada hiç şüphesiz eylemin sonuna kadar bir şey unutulmaz: Ölüm orucuna başlama nedeni ve kararlılığı.

Ölüm orucu eylemi yaygınlaşarak sürerken Yzb. Abdullah Kahraman ölüm orucuna ilk başlayanlardan Muzaffer Ayata, Mustafa Karasu, Rıza altun ve Celalettin Delibaş'ı yanına alarak koğuşları gezdiriyordu. Amacı "direnişin taşkınlık yapılmadan ve aşırılığa meydan vermeden sürdürülmesi"ydi. Gerçekte ise bu 4 tutuklu liderinin koğuşları tek tek gezmelerinin sağlanması idareden alınmış bir tavizdi. Bu 4 kişi tutuklulara eylemin amacını açıklıyor ve nasıl hareket edileceği konusunda bilgiler vererek önderlik ediyorlardı. Bu durum direnişteki tutuklular için büyük

bir moral kaynağı oldu. Artık cezaevi kitlesi bir bütündü. Varılan noktadan geriye dönmek yoktu. Bu 4 kişinin niteliklerine gelince:

MUZAFFER AYATA: 5 Nolu'da ilk başlatılan direnişlerin başını çekenlerdendi. Kemal Pir ile birlikte ilk direnişlere katılmıştı. İdamla yargılanıyordu. İnançlı bir Devrimci olan bu şahıs, başlatılan her ölüm orucuna önce kendisi katılacak kadar fedakardı. Bu yönüyle kendisini kitleye kabul ettirmişti.

MUSTAFA KARASU: Daha evvel ölüm orucuna katılmış, bu ölüm orucundan kolu hafifçe sakatlık geçirmişti. Kararlı ve dürüst bir devrimcidir. Ölüm orucuna ilk girenlerden olup çok fedakar bir insandı.

RIZA ALTUN: Göz altında ve işkencede aylarca kalmış, ellerine vurulan dayaklar sonucu el lifleri kopmuş durumdadır. 1981 yılında yapılan ilk ölüm orucuna girenlerdendi.

CELALETTİN DELİBAŞ: Teorik düzeyi yüksek bir insan, kararlı bir devrimcidir. Bir çok olaydan dolayı hakkında idam cezası verilmiş durumda. Cezaevinde başlatılan ölüm orucuna katılanlardan olup tavizsiz tutumuyla tanınırdı.

Direniş boyunca hiç bir tutukluyu koğuştan dışarıya her ne suretle olursa olsun vermemeye kararlıydık. Mahkemeye gitmiyor ve görüşmeye çıkmıyorduk. İdare herhangi birimizi koğuştan çıkarmaya çalıştığı zaman hep beraber karşı koyuyorduk. Bu şekilde davranarak tutuklular örnek bir dayanışma gösterdiler. Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz içindik. İdarenin toplu koğuş basma ihtimali karşısında hemen her koğuştan bir kaç kişi kendini yakmaya hazırdı. Bazı koğuşlar topluca açlık grevine başlamışlardı. Cezaevi kitlesinin geçmişte gördüğü baskı ve işkencelere karşı kini büyüktü. Bir daha aynı koşulları yaşayacağına seve seve ölmeyi yeğleyecek durumdaydık. Direniş boyunca iyi bir haberleşme ağı da kurulmuştu. Çeşitli dillerde konuşularak haberleşme sağlanıyordu. İlk günlerde direnişi baskı yoluyla kırmaya çalışan cezaevi idaresi komando birliklerini yardıma çağırdı. Fakat koğuşlararası sıkı dayanışma ve kararlı tutum, idareyi ılımlı davranmaya zorladı. O güne kadar yanında esas duruşta beklediğimiz, onunla konuşmaktan korktuğumuz ve her gün bize ana-avrat küfreden gardiyan kuzu gibi ve koğuşa yemek getirdiği zaman başını önüne eğerek koğuştakilerin yüzüne bakamaz olmuştu. Bukalemun bile bu kadar kısa sürede renk değiştiremezdi. Direnişten bir saat önce aslan gibi kükreyen gar-

diyan, şimdi kuzu gibi mülayimdi. Bu da insanoğlunun o güne kadar keşfedilemeyen bir başka özelliği olmalıydı. Yine o güne kadar devrimcilere jop sokulmasına emir veren subayların şimdi ise devrimcileri yanlarına alarak koğuş-koğuş gezdirip, onların kitlelere direniş için ajite çekmelerine yardımcı olmaları da bir başka ilgi çekici durumdu. Gözümüzde birer ejderha gibi görünen işkenceci gardiyanlar hizmetçi gibi bize yemek taşımak zorunda kalmışlardı.

Cezaevi idaresi direnişi bastırmak için baskı, tehdit yollarını denediyse de başarılı olamadı. Tek çare koğuşları tek tek boşaltıp tutukluları koğuş kitlesinden ayırarak birer birer sorguya çekmekti. Koğuşlar birer birer boşaltılıp, sinema salonuna götürüldüler. Büyük ana salonda ise bir masa kuruldu. Masada görevli olan subay bir komando yüzbaşısıydı. Masanın önünden geçen herkese tek tek direnip direnmedikleri soruldu. Direnenler, tehditlerle vazgeçirilmeye çalışıldı. Bu şekilde bir elemeyle direnenler ayrı koğuşlara, direnmeyenler ayrı koğuşlara alındı. Direnmeyenler sadece iki koğuşu dolduracak kadardı. Bunlardan biri zaten başından beri "itiraf"çı koğuşu olan 38. koğuş, diğeri ise direnişte direnmeyenlerden oluşan 13. koğuştu. Geriye kalan koğuşlar ise büyük bir çoğunlukla direnme yolunu seçtiler.

Cezaevi idaresi bu direniş sonucunda büyük ölçüde, tutukluların isteklerini kabul etti. Ölüm orucuna girenler hemen tedavi altına alındılar. Büyük bir insan zayiatı önlenmişti. Artık suyumuz akıyor, yemeğimiz bize yetecek kadar veriliyordu. Havalandırmada marşlı yürüyüşlü eğitim yoktu artık. Havalandırmaya havalandırma için çıkılıyordu. Gardiyanların dayağı ve hakareti ortadan kaldırılmıştı. Herşeyden önemlisi de mahkeme salonlarında geçmişteki idarecilerin çirkeflikleri, işkenceleri ve gaddarlıkları ele alınabiliyordu.

Bu durum ancak 3 ay sürmüştü. 83 yılının son ayında adalet bakanlığı bütün tutuklu ve hükümlülere tektip elbise giymeleri zorunluluğu getirdi. 5 No.luya da o sıralarda tektip elbise getirilmişti.

Zaten eylül direnişinde verdiği tavizler nedeniyle cezaevi idaresi diğer Kolordu yetkilileri nezdinde zor durumda kalmıştı. Tutukluların kendi mücadeleleri ile kazandıkları haklar idareyi rahatsız ediyordu. Bu direnişten sonra yöneticiler özellikle tutuklular arasında oluşan sıkı diyalog ve dayanışmadan dolayı epeyce

rahatsız oluyorlardı.

Baskılar tedricen yine artırılmaya başlandı. Tektip elbise giydirmek ise, yalnızca bir bahaneydi. Cezaevi idaresi eski kuralları ve eğitim politikasını geri getirmeye hazırlanıyordu. Bu amaçla mahkemeye gidenleri hücrelere alıyor, dayak atıyor ve tehdit ediyorlardı. Görüşmeye gidişlerde gardiyanlar etrafımızı sarıyor bir bahane ile sağdan ve soldan bize sataşmaya başlıyorlardı. Bazen "Kürtçe konuşulduğu" gerekçesiyle hiç görüştürülmüyorduk.

İdare bize tektip elbise giydirmeye kararlıydı. Bunun için ortam hazırlıyordu. Mahkemeye gidiş dönüşlerde tutukluların birbiriyle konuşmaları yasaklandı. Aralık ayında PKK-Batman grubu mahkemeye çıktı. Bu gruptan sadece birkaç kişi koğuşlarına geri dönebildiler: geriye kalanları ise hücrelere atıldılar. Bundan sonra her mahkeme, hastane ve hatta görüşe gidenlere bu fırsatla zorla tektip elbise giydirildi. İdarenin bu kararından sonra tutuklular da hücrelere atılmamak ve baskı görmemek için mahkeme, hastane ve görüşe çıkmamaya karar verdiler.

Özellikle Siirt-Batman PKK grubuna yukarıda anlattığımız şekilde davranıldıktan sonra tutuklular yeniden direnmek zorunda kalmışlardı. -Getirilmek istenen baskı çeşitlerine, eğitim programlarına karşı yeniden direniş kararı alındı. Başta 35. koğuş olmak üzere tutuklular yeniden ölüm orucuna başladılar.

İkinci direniş, Ocak ayında başladı. Ölüm orucuna katılım geniş oldu. Bazı koğuşlar direnişi açlık grevine girerek desteklediler. Bununla birlikte Eylül direnişi gibi bir birlik ve dayanışma sağlanamadı. Bazı tutuklular, idarenin öne sürdüğü yalnız tek tip elbise ise bunun kabul edilmesi gerektiğini belirtilerek derhal demir-yolu işçilerinin iş elbiselerine benzeyen çulu sırtlarına geçirdiler. İdare bu parçalanmayı ve dağınıklığı da fırsat bilerek direnişe başlanmasından hemen önce koğuşları tek tek basarak tutuklulara zorla veya ikna ederek tektip elbise giydirmeye başladı. Bununla birlikte bazı eski kuralları da geri getirmeye ve uygulamaya çalışıyordu. Tutukluların büyük çoğunluğu esas amacın tektip elbise giydirilmesi olmayıp, Yzb. Esat Oktay Yıldıran döneminde uygulanan kuralların geri getirilmesi olduğunu fark edince tektip elbise gitmeyi reddettiler. İdare de koğuşları tek tek basıp, zorla tektip elbise giydirmeye başladı.

İdarenin amacı yavaş yavaş açıklık kazanmaya başlamıştı: Geçmişte aldığı yenilgi, yöneticileri saldırganlaştırmıştı.

Başvuracağı yöntem çok daha sert olacaktı. Bazı yöneticilerin dediğine bakılırsa "kan isteniyordu" . Cezaevi idaresi, daha başlamadan Ocak direnişini bastırma yolunu seçti. Ölüm orucunun ilk günlerinde koğuşlara baskınlar düzenlenmesi için hazırlıklar yapıldı. Bunun için cezaevine ek güç olarak komando birliği getirildi. Cezaevinin çatısına koğuş baskınları sırasında slogan ve bağırma seslerinin çevre halkı tarafından duyulmaması için büyük voltajlı hoparlörler yerleştirildi. Direniş ve baskınlar boyunca bu hoparlörlerden marşlar söylenerek yayın yapılacaktı. Bu esnada da koğuşlar basılıp tutuklular sinema salonuna götürülerek işkenceyle tektip elbise giydirilecekti.

Direnen koğuşlar, koğuş kapılarını baskınlara engel olmak için dolap, ranza vb. gibi şeylerle kapattılar. Hiç bir şekilde dışarıya adam verilmeyecek ve dışarıdan yemek, su, gibi şeyler alınmayacaktı. Bu direniş esnasında çok az sayıda koğuş yemek alıyordu; geriye kalanlar ise muhtemel koğuş baskınına karşı, bir nevi, zorunlu açlık grevine girdiler. Koğuşlardaki kantin malzemesi ise sadece birkaç güne yetecek kadar vardı.

Cezaevi idaresi, sırayla bütün koğuşlara zorla girmeye başladı. "C" bloktan başlamak üzere koğuşlara komando desteğinde "Viyana Kuşatması" adını verdiği baskınlar yapmaya başladı. Tam bu esnada da, çatıdaki hoparlörlerden sağır edici bir müzikle Hasan Mutlucan'ın kahramanlık türküleri çalınıyordu. Amaç mahalle halkının olup bitenleri duymasını engellemekti. Baskın anında kapıları açmak için kaynak kullanılıyordu. Kaynağın alevi kapı arkasına yığdırılan döşek ve tahta ranzaları yakarak bazı koğuşlarda yangına neden oluyordu. Gözetleme deliklerinden tazyikli su fışkırtılarak veya bazı koğuşlarda yapıldığı gibi göz yaşartıcı bomba atılarak tutuklular etkisiz duruma getirilmeye çalışılıyordu.

İçeri girildikten sonra ise ölüm orucu ve açlık grevine girenler de dahil, herkese rastgele dayak atılıyordu. Koğuştakiler yerden sürüklenerek sinema salonuna götürülüyorlardı. Salonda ise elbise giydirmek için ayrıca işkence yapılıyordu.

Koğuş baskınları için belli bir süre yoktu, gündüz olabildiği gibi gecenin herhangi bir saatinde de yapılabiliyordu. Baskın yapılan her koğuştan mutlaka ölü ya da yaralı çıkıyordu. Zaten baskınların başlamasıyla birlikte ölüm haberleri de gelmeye başlamıştı. Bunu önlemek için tutukluların ellerinde hiçbir

şeyleri yoktu. Tek bir silahları vardı. O da kendi canları idi. Bu nedenle, bu durumla birlikte intihar olayları da artmaya başlamış, hemen her koğuştan bir kaç kişi kendini yakmaya hazırlanmıştı.

Artık kimse uyuyamıyordu. Katliam korkusu yaşanıyordu. Ölüm orucuna katılım geniş olmasına rağmen hiç bir etkisi görülmüyor ve baskınlar sırasında işkenceye ilk hedef olan ölüm orucundakiler oluyordu.

Ocak ayının ortaları. Yer: 2 No.lu Ask. Cezaevi. Koğuş basmalar tüm hızıyla sürüyordu. Gece yarısı haber geldi. Cemal Arat, baskın sırasında ölmüştü. "C" bloktaki bütün koğuşlar baskına uğruyorlardı. Aradan birkaç gün geçti. Baskın sırası "D" bloktaydı. Bu blokta bulunan 24. Koğuş, yine gece yarısı baskına uğramıştı. Baskın sırasında Necmettin Büyükkaya'nın atılan dayak sonucu öldüğü haberini aldık. Vakit gece yarısı idi. Bunu Orhan Keskin'in ölümü izledi. Artık gerçekten "istenen kan" dökülüyordu.

Bu dönemde cezaevi iç güvenlik amiri Yzb. Abdullah Kahraman, yardımcısı ise "kello" diye adlandırılan sarışın ve kel Üstğm. idi. Eski iç güvenlik amiri Üstğm. Ali Osman Aydın da bu baskılara bizzat yönetici olarak katılıyordu.

Her baskın anında koğuşça slogan atıyorduk. Sloganlar "İşkenceye, Zulme Son - Kahrolsun İşkence - İnsanca Yaşamak - İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek" olarak tesbit edilmişti. Ama seslerimiz cezaevinin dışına taşmıyordu. Çünkü aynı anda hoparlörlerden yüksek voltajla marş söyleniyordu. Bu baskınlarda bazı koğuşlar yakılıyordu. Bazı koğuşlar da ise tutuklular baskından önce kendilerini yakmaya başlamışlardı. "C" bloktan baskınlar sırasında ölüm haberleri geliyordu. Cezaevine eski uygulamalar geleceğine ölümü daha iyi görenler az değildi. Bunlardan biri de Yılmaz Demir'di. Onu Remzi Aytürk izlemişti. Dünyada eşi ve benzeri görülmeyen işkenceler başlatılmıştı. Tutuklular ise buna karşılık, tepki olarak canlarına kıyıyorlardı.

Toplumun genel çıkarı için kendini feda etme şerefinin en büyüğüne, kahramanlığın en büyüğüne ve fedakarlığın en büyüğüne bu cezaevindekiler sahip olmuştu.

Baskınlar sırasında "C" blok 8. koğuş ateşe verilmişti. Aynı şekilde 20. koğuş da, askerler tam koğuşa girecekleri sırada tutuklularca yakılmıştı. Bunca intiharlara ve koğuş yakılmalarına rağmen koğuş baskınları sırasıyla devam ediyordu. Can güvenliği kalmamış, bütün tutukluları bir endişe ve tedirginlik kaplamıştı.

Buna ek olarak da askerler gece yarısı koğuş uykuda iken, koğuş kilidini tıkırdatarak, koğuşa baskın yapılacağı korkusunu yayıyorlardı. Bundan tedirgin olarak hemen hemen bütün koğuş, uyanıyor ve beraber sloganlar atıyordu.

Bütün koğuşlara olduğu gibi 23. koğuşa da baskın yapılmıştı. Bu koğuşun tutuklularından Hüseyin Yüce 18 Ocak 1984 günü Gardiyanların koğuşa yaptıkları saldırı sırasında kafasından bir darbe alarak şuurunu yitirdi. Hastahaneye kaldırıldığında durumu giderek ağırlaştı. 1984 Mayısında tedavisini engelleyen cezaevi yönetimini protesto etmek için kendisini astı. Bu olay sonucu omurilliği koptuğundan hastahaneye kaldırıldı. Hastanede 5 gün bitkisel hayatta kaldıktan sonra öldü.

Ocak direnişi esnasında çoğu zaman koğuşlara yemek verilmiyordu. Kantin eşyasının da koğuş içinde az olduğunu bildikleri için idare bilerek bizi aç bırakıyordu. Yemek de direniş esnasında idarenin elinde bir silah gibiydi. Bu direniş esnasında "D" blok 14. koğuşa 6 gün boyunca hiç yemek verilmedi. Nihayet baskın sırası bizim koğuşa gelmişti. Bir gün önceden her türlü hazırlığı yaptılar. Su hortumları salonlara döşendi. Su fışkırtmak için gözetleme delikleri açıldı. Fakat o gün baskını bizim koğuşa değil, bir üst koğuş olan 15. koğuşa yaptılar.

Daha sonraki günlerde, daha fazla ölümlere yer vermemek için tektip elbise giyiminin kabul edilmesi kararı 35. koğuş tarafından bütün koğuşlara iletildi. Artık koğuşlara baskın yapılmasına meydan vermemek için koğuşların kapıları tutuklularca açıldı. Sinema salonuna gitmeyi kabul edecektik ama tektip elbise giymeyi kabul etmeyecektik. Tam bu sıralar koğuşumuzda bulunan G.D., F.B., İ.D. ve Cemal Miran ölüm orucuna başlamışlardı. Bunlardan Cemal Miran ölüm orucu sonucunda felç geçirerek, devamlı bir konuşma güçlüğü çekerek sakatlandı.

Sinema salonuna biz gitmeyi kabul etmiştik ama askerler hala işkenceden vazgeçmemişlerdi. Koğuş baskınlarında olduğu gibi işkence sinema salonunda devam ediyordu. Tektip elbise giymeyi kabul etmeyenler komando askerlerince orada işkenceye alınıyorlardı. Bizim koğuşumuz sinema salonundan geri döndüğünde tutuklulardan 25 kişi yatalak olmuştu. Bunlardan Yaşar Buluş, komalıktı. Karnına postallarla basmışlar ve sırtına "Haydarlar"la vurmuşlardı. Vücudunda siyah lekeler oluşmuştu. Bir süre sonra vücudu şişmeye başladı. Sedyeyle hastahaneye

götürmek üzere koğuştan çıkardık.

Yaşar'ı idare kapısına kadar sedyeyle götürürken büyük ana salondaki manzara tek kelimeyle korkunçtu. Bir savaş alanını andırıyordu. Kimi koğuşlarda dumanlar yükseliyor, kimi koğuşların önünde yaralılar inliyordu. Büyük salonda ilerlerken sağlı ve sollu olarak duvar dibinde bir çok adam yerde yatıyordu. Sağ veya ölü olduklarını anlamak mümkün değildi. Kimi tutuklular da bizim gibi yaralı taşıyordu. Yaşar'ı götürdüğümüz idare kapısında sedye üzerinde en az 15 hasta, ya da yaralı hastahaneye gidecekleri sırayı bekliyorlardı. Bunların çoğu şuurlarını kaybetmişlerdi. Gördüğüm bu manzara tüyler ürpertici'ydi. Kendimiz bile koğuşa dönebileceğimizden endişelenmeye başlamıştık, yerler kan içindeydi.

Koğuş baskınlarının bütün cezaevinde tamamlanması bir ayı almıştı. Bunca işkenceye karşılık cezaevi idaresi tek tip elbiseyi giydirme dışında tutuklulara hiç bir şeyi (kurallı) kabul ettirememişti. Yalnız bazı koğuşlarda günde 40 dakikalık havalandırma yürüyüşü ve "dağ başını duman almış" marşı okutuluyordu. Daha sonra bu uygulama da kaldırıldı.

Direnişin tamamen kırılmasını engelleyen ölüm orucu olmuştu. Ölüm orucu 49 gün devam etmişti. 49. günde tutuklularla idare arasında anlaşma sağlandı. Anlaşmaya göre: cezaevine bir eylül direnişinde kazanılan haklardan sonra yeni uygulama getirilmeyecekti. Eğitim yapılmayacak ve marş söylenmeyecekti. Asgari düzeyde yaşam şartları sağlanacaktı. Ölüm orucuna gidenler hemen hastanede tedavi altına alınacaklardı. Yaralılar da iyileştirilecekti. Buna karşılık tutuklular tek tip elbiseyi giyeceklerdi.

MAHKEMESİ SONUÇLANAN İKİ ÖNEMLİ İŞKENCEYLE ÖLÜM OLAYI

1. **Bedii Tan'ın öldürülmesi olayı:** Olay 1982 yılı ağustos ayı içinde "E" Blok 33. koğuşta meydana gelmişti. Koğuş gardiyanı "Gestapo" takma adıyla tanınan ve daha sonraları adı Adnan Gündüz olarak tesbit edilen kişiydi. Dönemin iç güvenlik amiri Yzb. Esat Oktay Yıldıran'dı. Her zaman olduğu gibi yine bütün koğuşa toplu işkence yapılmıştı. Bu toplu işkencede koğuşun içi su ile doldurularak koğuştaki bütün tutuklular suyun içinde günlerce

yatırılarak bekletilmişti. Tabi ki bu işkenceden zayıf bünyeli ve yaşlı tutuklular en fazla etkilenenlerdi. İşte Bedii Tan'da bu yaşlı tutuklulardan biriydi. Olayı aynı koğuşta yatan Selim Dindar'dan dinleyelim:

"Ben cezaevinde 'E' blok 33. koğuştaydım. Koğuş eğitim sorumlusuydum. Bizim blokta yatan bütün mahkum ve tutuklular koğuşa su dökülerek, su içinde yatmaya mecbur bırakılıyorduk. Bedii Tan'da bizimle beraber aynı koğuşta yatıyordu. Gestapo lakabıyla tanınan gardiyan bir defasında kendisini kalasla dövdü. Bir defasında makatına cop sokt... Gestapo lakaplı kemer burunlu, ismini bilmediğim gardiyan Bedii Tan'ı ayağa kaldırmamızı söyledi. Bedii Tan'ın kollarından tutup kaldırdık. Bırakın dedi, bırakınca yüzü koyun kapaklandı. Çok hasta bir durumdaydı. Bu anlattığım hadiseden önce, Gestapo lakaplı gardiyan, Bedii Tan'ın göğsüne tekme ile vurmuştu. Bu vuruştan sonra kendine gelemedi. Hastaneye kaldırdılar. Hastanede ölmüş olduğunu duydum."

Bedii Tan'ın ölümü ile ilgili dava 19.3.1986 günü açıldı. Huzura çağrılıp yemini yaptırıldıktan sonra Selim Dindar yukarıdaki gibi ifade veriyordu.

Yine aynı günlerde 33. koğuşta kalmış olan tutuklu Ekrem Dağ, Bedii Tan'ın ölmeden önce gördüğü işkencelerle ilgili durumunu şöyle anlatıyor: "Gestapo diye tarif edilen koğuşumuzun gardiyanı 3 gece üst üste bütün koğuşu suyun içerisinde yüz üstü yatırdı. Aynı gardiyan Bedii Tan'ı ranzasında yatar gördüğü için vücudunun göğüs tarafına tekmelerle vurdu."

Olaya bizzat tanık olan tutuklular durumu, açılan duruşmada böyle özetlerken aynı günlerde 33. koğuşta tutuklu olarak kalan İbrahim Cin yine benzer şeyleri söylüyordu:

"Hücrede 30 kişi, bilahare Bedii Tan ve Felat Cemiloğlu'nun da içinde bulunduğ 40 kişilik bir grup koğuşumuza geldi. Sürekli olarak hem koğuş içinde, hem de havalandırmada yat-kalk-sürün yaptırılmakta, yaşlılar lağım içine atılmakta, Bedii Tan ve Felat Cemiloğlu da bu arada lağıma batırılmakta ve sürekli dövülmekte idi."

Daha sonra koğuşa bidonlarla su boşaltıldıktan sonra tutuklular günlerce bu suyun içinde tutuluyorlar. İbrahim Cin'in anlattığına göre bu işkenceden en çok etkilenen Bedii Tan ve Felat Cemiloğlu oluyorlardı. Eğitim yapmadıkları bahanesiyle bu iki şahıs havalandırmada Gestapo tarafından kalaslarla

dövülüyorlardı. 9.7.1982 tarihinden itibaren Bedii Tan'ın ağız ve makatından sürekli olarak kan geldiğine tanık olan İbrahim Cin, Tan'ın sayıma bu yüzden kalkamadığı için bir gün akşam sayımında yine Gestapo tarafından dövüldüğünü ve bu nedenle durumunun iyice ağırlaştığını anlatıyordu.

"Tutuklulardan koğuş sorumlusu Ekrem Dağ, Fahri Tunç ve Selim Dindar, Bedii Tan'ın durumunun ağır olduğunu, hastahaneye kaldırılması gerektiğini koğuş gardiyanı Adnan Gündüz'e ilettiler. 13.7.1982'de iyice ağırlaşan Bedii Tan, öğleden sonra gardiyanın emriyle iki tutuklu arasında koğuş kapısına kadar götürüldü. İlaç verileceği söylenmişti. Kapıya gelindiğinde, yine gardiyanın emriyle koltuğundaki iki tutuklu Bedii Tan'ı bırakmak zorunda kalıyordu. Hasta olan Tan, olduğu yere kapaklanıyordu. Gardiyan, yerdeki tutukluya "kalk" talimatı vermekle meşguldu. Bedii Tan kalkamıyordu. Biz alıp ranzanın arkasına yatırdık, şişmeye başladı. O sırada Yzb. Esat Oktay Yıldıran ve ismini bilmediğim şişman Atğm. gelerek Bedii Tan'ı götürdüler. Akşamleyin öldüğünü duyduk."

31.10.1983 günü hakim Kıdemli Yzb. Oktay Yüksel tarafından savcılık odasında ifadesine başvurulan Diyarbakır Cezaevi tutuklularından İbrahim Cin, olayı yukarıda anlattığı şekilde özetliyordu. (2000'e doğru sayı 34, sayfa 11,12).

Olaydan sonra davacı olan Bedii Tan'ın yakınları olan babası Yusuf Tan ile oğlu Altan Tan, olaydan ancak 7 ay sonra otopsi raporunu alıyorlardı.

Otopsi raporunda ölümün "eceliyle" olmadığı anlaşılıyor. Tan ailesinin ısrarlı başvuruları üzerine dava açılıyor, ne var ki, ölümden sonra cezaevinin kitabın bundan önceki bölümlerinde anlatılan malum şartları nedeniyle yüzyedi tutukluya zorla "normal bir ölüm olayı" olduğu belirtilen bir ifade imzalattırılıyordu. Dava açıldıktan sonra ise zorla imza atan bu tutuklular ifadelerini reddediyorlardı. Olay sırasında korktukları için savcıya olayı olduğu gibi anlatamadıklarından yakınıyorlardı.

İlk olarak 31.10.1983 tarihinde tanıklar İbrahim Cin, Selim Dindar, Ekrem Dağ ve Zeynelabidin Han'ın ifadelerine başvuruluyordu.

Savcı: Hakim Kıdemli Yzb. Oktay Yüksel

Olay günü: 13.7.1982

Yer: 2 No.lu Askeri Ceza ve Tutukevi "E" Blok 33. koğuş. Diyar-

bakır

Olayda sorumlu olarak görülen sanıklar:

Er Adnan Gündüz (Gestapo, Y.N.)

Onb. Ali Koyun

Maktul: Bedii Tan

Tanıklar: Ekrem Dağ, Selim Dindar, İbrahim Cin ve Z. Abidin Han.

Tanıkların verdiği ifadeleri daha sonra suç duyurusu kabul eden Askeri Savcı M. Zeki Gürücü "kasti aşan adam öldürme" suçundan gardiyanlardan Onb. Ali Koyun ve Er. Adnan Gündüz hakkında şöyle bir iddianame düzenliyordu:

"... olay tarihinde sanık Ali Koyun'un cezaevi "E" blok 33. koğuşun blok onbaşısı olarak görev yaptığı... olay tarihinde 33. nolu koğuşta tutuklu olarak bulunan Bedii Tan'ın öldüğü, bir kısım tanıklar tarafından sanık Adnan Gündüz'ün Bedii Tan'a müessir fiilde bulunurken, Ali Koyun'un da yanlarında olduğu ve durumu müdahale etmediği yine bir kısım tanık beyanlarında belirtilmiştir."

"1985 yılının Eylülünde başlayan duruşmalara, Bedii Tan'ın oğlu Altan Tan ve İstanbul Barosu avukatlarından Av. Abdulvahap Gözen müdahil olarak devam ederken; tutuklulardan İbrahim Cin, Ekrem Dağ, Selim Dindar ve Z. Abidin Han tanık olarak çağrıldılar.

Uzun bir yargılama süresi sonucunda aynı mahkeme heyeti 29 Temmuz 1987 tarihinde Bedii Tan'ın öldürülme olayı sanıklarından Onb. Ali Koyun hakkında beraat, Er gardiyan Adnan Gündüz hakkında ise 6 yıl 8 ay hapis şeklinde kararını açıklıyordu." (a.g. dergi)

İŞKENCECİ GARDİYAN'IN PSİKOLOJİSİ

5 nolu'da işkenceyi fiilen uygulayanlar şüphesiz gardiyanlardı. Subayların verecekleri emir ancak bunlar eliyle uygulanabilirdi. Gardiyanlar bu nedenle işkencenin en önemli unsurlarıydılar. Gerçi emir kulu olduklarına şüphe yoktu, ama Komutanı "şu tutukluya 10 kalas vur" dediği zaman yanı başında durmazdı. Gardiyan 5 kalasta vurabilir, 20 kalasta vurabilirdi. Kalas sayısı gardiyana göre değişebilirdi. İşkencenin dozajı onun kişiliğine, dolayısıyla insafına bağlı olarak değişebilirdi. "Emir Komuta zincirindedir

suç. Bunlar sadece piyondur, masum, zavallı cahil insanlardır." yargısı çok yanlıştır. Emir komuta zincirinden emir geldiği şüphesizdi. Cahil oldukları da kesindi. Fakat zavallı ve masum hiç değillerdi. Çünkü Türk Ordusu'ndaki her er, bu işkenceleri uygulayamazdı. Yapısı buna el vermezdi. Cezaevindeki bu gardiyanlar ise özel yetiştirilmişlerdi. Baskı, işkence ve öldürme olaylarında en az emri veren kadar fiilen emri yerine getirenin de yüzde elilik bir suçu olmalıydı.

O dönemde gardiyan olan ve Bedii Tan'ın öldürülme olayında suçlu görülüp, 6 yıl 8 ay hapse mahkum edilen er Adnan Gündüz durumu şöyle anlatıyor: "... Asker ne söylenirse onu yapar, ben erdim orda. Emir kuluyduk. Siz de askere gitseniz, siz de ersiniz, emir kulusunuz. Ne emir verilirse onu yaparsınız... Tanımadığım insanlardı. Ben oraya askere gittim, geldim. O kadar dert, çile, hastalık yani mahvoldum." Elleri tir tir titreyerek anlatıyor ve anlatırken büyük bir heyecan içinde muhabire nasıl bulunduğuna şaşırdığını söylüyordu.

"Bakın ayakta duramıyorum. O kadar şeyin içine soktular ki bizi, mahvoldu hayatım. Hani ben adamları tanımıyorum. Gittik askere geldik ne dedilerse onu yaptık. Maşa olarak kullandılar diyeyim, ne diyeyim?" diye kestirip atıyor ve olayın bütün sorumluluğundan kolayca sıyrılarak suçu tamamen üst rütbelilere yükleme yolunu tutuyordu. Dürüst olmaktan uzak bir şekilde olayın gerçek kökenine inmekten kaçınıyor ve konuyu hemen kapatma çabası içinde görünüyordu.

"... Kesinlikle abartmışlar..." diyor. Yani olayı reddetme yolunu deniyor. Daha sonra kabul etme çabasıyla "hani şimdi orda onların karşısında eğiten ve yöneten ben değilim ki. Sizin karşınızda ben görünüyorum. Ama benim hiçbir şeyle alakam yok... Siz bunu üst yetkililere soracaksınız. Benim üstümde çavuş var, mesala Atğm. var yüzbaşıya soracaksınız." Gestapo yıllarca emrinde çalıştığı Yüzbaşısını böyle olaylarda olduğu gibi, sıkıştığı zaman hemen ihbar edebiliyor ve tutarsızlık içinde oraya buraya yalpalıyordu.

Bedii Tan'ı hatırlamadığını söylüyordu. Haklıdır. Nasıl hatırlayabilirdi ki, onca öldürdüğü Bedii Tan'lar arasında...

"Orada bir gün askerdeyken bana şöyle haberi geldi: "senin koğuşunda Bedii Tan diye biri hastanede vefat etmiş" dediler. Ben emir kuluyum genel olarak istenileni yaptım emir işte. Emir ku-

luyuz."

Genel olarak istenileni yapmıştı Gestapo. Her kelimesinde emir kuluydu ve hep işin içinden sıyrılma çabasındaydı. Onun içinde her kelimesinin başında Denize düşenin yılana sarıldığı gibi", "emir kuluyduk" sözüne sarılıyordu.

Ben askere gitmeden önce insanları çok seviyordum. Hiç bir zaman insanlar üstünde baskı kurmayı sevmem. Bir askerliktir, olmuştur. EMİR KULUYUZ. YAPMIŞIZ. (a.b.ç.) ben başka daha ne söyleyeyim."

Askere gitmeden önce Gestapo insanları çok seviyormuş, ya gittikten sonra? O zaman nefret etmeye mi başlamış? Orada kişiliğinin tamamen değiştiğini artık insanları sevmediğini açık bir şekilde itiraf ediyordu.

"Zaten biz orada korku içindeydik. Her zaman titrer, her zaman korkardık. Buraya geldim Ben, bir senede kendime geldim. Biz orada robot gibi bir şeydik dedikten sonra resminin çekilmesine çok sinirleniyor ve tir tir titremeye devam ediyordu.

Bedii Tan olayı böylece su yüzüne çıkıp açıklığa kavuştuktan sonra kişinin aklına ister istemez şu soru geliyor: Ya diğer binlerce sakat kalanlar, onlarca öldürülenlerin hakkı ne olacak? Onları sakat bırakan veya öldüren Gestapolar nerede?

Tanık İbrahim Cin'in anlattığına bakılırsa: "Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, koğuşumuza gelerek Gestapo olarak bilinen (1982 Mayısının son haftasıyla 1982 Ağustosunun ilk haftası, arasında, 33. Koğuşa bakan) Gardiyana "Eti Senin kemiği benim" diyen, dönemin iç güvenlik amiri Yzb. Esat Oktay Yıldıran hakkında halen hiçbir soruşturmanın açılmamış olması yüzkızartıcı bir durumdur.

2. **Ali Sarıbal'ın (Resmi Tutanaklarla) Öldürülmesi Olayı:** Diyarbakır'da ölen ve öldürülen elliye yakın tutukludan bir tanesi de Ali Sarıbal'dı. Ali Sarıbal'ın öldürülmesi olayı, itirafçılık ve ispiyonculuğun cezaevinde yaygınlaştırıldığı döneme denk gelmişti. Öldürülmesinin bir nedeni işkencecilere karşı kararlı tutumu ise diğer bir nedeni de ihbarcılığa karşı tavrı olmuştur. Zaten öldürülmesine neden olan da koğuşundaki ispiyoncuların onu sürekli ihbar ederek görevlileri ona saldırtmaları olmuştu.

Katillerinin yargılanmaları cezaevinin en zor şartlarında olduğu halde (1982) altışar yıl sekizer ay hapis cezalarına çarptırılmaları, bu cezaevinde işkence uygulamalarının ve bu uy-

gulamaların öldürülme derecesine vardırıldığının resmi makamlarca kabul edildiğinin en önemli bir başka kanıtı oluyordu.

Öldürüldüğü dönemde, iki nolu özel askeri cezaevi ve tutukevinin iç güvenlik amiri Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran'dı. Yardımcısı üsteğmen Ali Osman Aydın'dı. Olayı fiilen işleyen erler ceza yerken ona işkence edilmesi için bizzat emir veren idareciler hakkında bu güne kadar hiçbir adli işlem yapılmamıştır.. Yukarıdaki adını saydığımız şahıslar halen orduda (belki de daha yüksek rütbelerle) görev yapmaktadırlar.

Olayı yaşayan ve o günlerde aynı koğuşta bulunan G.H. anlatıyor: "Olay gününden üç gün kadar önce, havalandırmada yürüyüş yapılıyor, marşlar söyleniyor, eğitimdeyiz. Bu eğitim sırasında havalandırmaya giren bir asker 4 kişinin adını okudu: A.E., Ali Sarıbal, V.T. ve H.Ç. içlerinden en yaşlısı olan 38-39 yaşlarındaki H.Ç. idi. Ali Sarıbal 25, C.İ. ve A.E. ise 19-20 yaşlarında idiler. Bunları çağırdılar. Kenara çıktıklarında "siz koğuşta rahat durmuyormuşsunuz. Propagandaya devam ediyormuşsunuz, doğru mu bunlar? diye sorguya çekmişler. O dönemde her koğuşun bir sorumlusu vardı. Ali Sarıbal da bir dönem koğuş sorumluluğu yapmış, biz koğuşa geldiğimizde de o koğuş sorumlusuydu. O zamanda Ali Sarıbal'ı alıp bir gün sorguya götürmüşlerdi. Ama olayın olduğu dönemde koğuş sorumlusu Hasan Bora, yardımcısı ise Nevzat Gültekin idi. Daha sonra öğrendiğimize göre bu dört kişiyi idareye şikayet etmiş, koğuşta rahat durmuyorlar diye. O gün isimleri idareye bildirilen bu kişileri havalandırmada sorguya çekip yeniden yanımıza göndermişlerdi."

Bu olaydan bir iki gün sonra koğuşa ellerinde kalaslarıyla askerler doluyor ve koğuşu sayım düzenine geçiriyorlar.

Aralarında "Kara Bela" diye bilinen çavuş konuşma yapıp sorunu anlatıyor. Ona göre koğuşta olup bitenler, kendilerine ulaştırılmıştı. Yine aynı 4 kişi çağrılıyor bunlardan A.E., o gün mahkemede olduğu için 3 kişi çıkıyorlar. Koğuş ortasında bu üç kişiye koğuşa giren gardiyanlar kalaslar ile saldırıyorlar. Bu olayı gözleriyle görenlerin hiç biri müdahale edemiyor, koğuş içinde M.A. isimli tutuklu ise gördükleri karşısında dayanamayarak bayılıyor. G.H.'nın anlattığına göre daha sonra dövülenlerden C.T. yere düşüyor.

"Henüz ayakta olan Ali Sarıbal ve H.Ç.'yı da alıp kapı dışına

çıkardılar. Ama kapının açılmasıyla kapanması bir oldu. H.Ç.'yi baygın olarak koğuşa attılar. Aralarında bayılmayan Ali Sarıbal'dı." diye sürdüyor G.H. 4-5 kişi bayılanları yataklarına taşıdıktan sonra üstlerini çıkarıp, beyaz nokta kalmamış vücutlarına lasonil merhemle sürmeye ve sütü kaşıkla ağızlarına götürüp zorla içirmeye çalışıyorlar.

"Bir iki saat geçti sanırım, kapı açıldı. Yeniden bu kez Ali Sarıbal'ı getirdiler. Getirildiğinde yine ayaktaydı. Bayılmamıştı ve şuuru yerindeydi. Nedir? diye sorunca yine aynı gerekçelerle dövdüklerini söyledi. Bu arada ana koridordaki dövmeye, başka erler de katılmış Ali Sarıbal askerlerin yemekhanelerinde kullanılan oturma ve dayanma yerleri fiberglas olan sandalyelerden bir tanesinin bu dövme sırasında kırıldığını söylemişti. Ve o arada iç güvenlik amiri yüzbaşının yanına götürüldüğünü, onunla konuştuğunu, onlara kendi hakkında söylenenlerin yanlış olduğunu ve yüzbaşının da buna ikna olduğunu da söylemişti. Bir kaç cümlelik konuşmasından bunları çıkarmıştık. Onu da yatağına yatırıp, lasonil sürdük vücuduna. Sürekli su vermedik. İç kanama geçirebilirdi. Tam ne zamandı anımsayamıyorum. Ama kendinden geçti. Bir ara kendine gelince, tuvalete gitmek istediğini söyledi..."

"... Kısa aralıklarla kendinden geçip, yeniden kendine gelmiyordu."

Koğuşta iki üç kişi sürekli başında bekliyorlardı. Gece yarısında Ali Sarıbal'ın durumunun iyice kötüye gittiğini anlatan G.H. kapıya vurarak, gardiyanı, herşeyi de göze alarak çağırdıklarını ve gardiyana tutuklunun durumunun kötülüğünü anlattıklarını söylüyordu.

"... Bir süre sonra kapı açıldı, yeniden gardiyan "getirin" dedi. Kollarına girerek kapıya kadar götürdük "tamam burada kalsın" dediler, kapı kapandı. Bekleyiş içindeyiz ki kapı açıldı: Sarıbal'ı getirdiler. Ağrı kesici iğne yaptıklarını söylediler. Yeniden yatağına taşıdık başını dizimin üzerine koydum, yanaklarını iki elimin arasına alarak konuşmaya çalıştım. "Nasılsın Alim" dedim. "İyiyim" dedi. O koşullarda insana iyiyim dedirten nedenin ne olduğunu düşünemiyorum bile... Bunu hiç bir zaman da çözemedim."

"O 'iyiyim' yanıtından sonra hiç konuşmadı. Baygın bir şekilde kaldı. Sabahleyin yine durumunun kötü olduğunu bildirdik. Alıp götürdüler ve bir daha hiç aramıza gelmedi... Ne kadar sonra

öldüğünü bilmiyorum. Bize söylemediler ama anlamıştık öldüğünü.

... Bir kez kimlik için yaka kartı çalışması yapılıyordu. Koğuşlarda tek tek yazım yapılıyordu. İki Üsteğmen ve askerler geldi koğuşa. O üsteğmenlerden birinin tutuklulara ne küfür ettiğini, ne de kötü muamele ettiğini görmedik hiç. Sıra Ali Sarıbal'a gelince o elindeki listede, işte o üsteğmen suratını astı "offf" dedi, bir sigara yaktı ve "tamam", "sonraki gelsin" dedi.

Bu her yanı
gençlik ve kültür düşmanı
Tefrancı başları
Güzelim, bilmiyorlar mı ki
Devrimciler,
Peşlerine düşen bir kaç ağzı
salyalı ite,
Ve idamlı, zindanlı tehdide
Dönüp de bakmaz.
Ve Atasının yadigarını
Yani alnının hak terini
Emperyalist sömürüye bırakmaz.

(İhsanî'nin Mektubundan)

CEZAEVİ TUTANAĞI

P. Çvş. Mehmet Kaya, P. Onb. Hüseyin Birol Şen, P. Onb. Kazım İnal, Er Ali Sağ, P. Onb. Ahmet Şahin, P. Er Demir Nohut, P. Onb. Fevzi Bağnaçık, Ütğm. Ali Osman aydın, P. Kdm. Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran (iç emniyet bölük komutanı) tarafından tutulan zabıtta olay şöyle ifade ediliyordu:

"Ceza ve tutukevinde kurulmuş olan istihbarat teşkilatı sayesinde Diyarbakır Özel Ceza ve Tutukevi, Atatürk vecibelerine bağlı olarak en iyi hale getirilmiş bulunmaktadır.

3. koğuşta halen tutuklu bulunan istihbarat elemanlarımız olan Nevzat Gültekin ve Adil Çelik koğuşlarında bulunan TKP/ML-TİKKO partizan'ın mensubu Ali Sarıbal'ın koğuş içerisinde örgütü namına çalışmasını istihbarat etmişlerdir. Yanlış bir duruma meydan verilmemesi için Çvş. Mehmet Kaya tarafından Ali Sarıbal koğuştan dışarı çağrılmış kendisine o anda isyan ve

yangın çıkartıp ayaklanma yaptıracağını, aynı koğuşta bulunan elemanlar vasıtasıyla (isim verilmeden) yapıp yapmadığı sorulduğu anda, alınan ifadelerden anlaşılacağı üzere çeşitli sloganlar (Yaşasın TKP/ML, oligarşinin uşağı olan sizlerden, bilhassa yüzbaşından hesap sorulacaktır.) atıp blok çavuşuna saldırarak yumruk ve tekmeyle ağız ve sağ dizinin kapağını yaralamış (daha evvel bir grup tutuklu isyan edip gardiyan olarak görev yapan P. Er Ahmet Aydın'ı sakatlayacak derecede hastanelik etmişti.) blok çavuşu ilgili a), b), c)'ye uygun olarak kendi emniyet mangasında görevli olan personelin hayatını tehlikede görünce, nevsi müdafaa yaparak kendisini korumuştur. Tutuklu, gece fenalaşınca cezaevi doktoru ilk müdahaleyi yapmış, ertesi gün de tutuklu hastaneye sevk edilmiştir."

19 Kasım 1981 günü iş olaya ilişkin bir başka tutanak tutuldu.

"19 Kasım 1981 günü Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Diyarbakır Askeri Hasthanesi'nde, sıkıyönetim cezaevinde tutuklu bulunan bir şahsın öldüğü şeklinde bir ihbar üzerine ölen şahısla ilgili olarak muayene ve otopsi yapmak üzere sıkıyönetim komutanlığı yrd. Ask. Savcısı Hakim Önyzb. Basri Öngenç, Hakim Kdm. Yz. Yrd. T. Cavit Aydoğan ve tutanakta Mehmet Ali Akıllı hazır bulundukları halde saat 11.30'da askeri hastaneye gelindi. Ölen şahsın cesedinin hastane morguna kaldırıldığı anlaşıldı." (Cezaevi-Cezaevi, N. Özkan, s. 155)

Aynı raporda ceset üzerindeki otopsi raporu açıklanmakta ceset üzerindeki lezyonlar derecelendiğinde:

"Birinci derecede böbrek ve vücut dışına zehirli madde atılanıama neticesinde zehirlenme."

"İkinci derecede travmaya bağlı olarak teşekkül eden akciğer lezyonuna bağlı hipoksi (oksijen açlığı)

"üçüncü derecede tahminen bir buçuk - iki ay evvel geçirmiş, olduğu kafa travmasına bağlı olarak teşekkül eden subtural higroma neticesi beyin içi basıncın artması, zayıf bir ihtimal olarak ölümü tevril eder." diye ölüm ihmali son nedene bağlanmaktadır.

Ali Sarıbal'ın ölümünden sonra ailesi davacı olacak ve Diyarbakır Skynt. Komutanlığı As. Savcılığı hazırladığı 3.8.1982 tarihli iddianameyle cezaevi görevlileri Mehmet Kaya, Ali Kazım İnal, Ahmet Şahin, Hüseyin Birol Şen, Ali Sak, Demir Nohut ve Fevzi Bağrıaçık hakkında "katil kastıyla olmayan müessir fiil neticesinde ölüme sebebiyet"ten cezaandırılmasını talep edecekti.

TANIKLAR: Adil Çelik ve Nevzat Gültekin'di. (Ali Sarıbal ile aynı koğuşta onu ihbar eden tutuklular.)

"Otopsi tutanağından başka, Diyarbakır askeri hakimliğinin 22.4.1982 gün ve 1982/138 sayılı yazısı ve aynı cumhuriyet savcılığının 25.4.1983 gün, 1983/1407 sayılı yazısı ile adli tıp kurum başkanlığına sanıkların müessir fiillerinin ölüme sebebiyet verip vermeyeceği" soruluyor. Adli tıp kurumu başkanlığı 18 Mayıs 1983 tarihini taşıyan şu yanıtı Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığına gönderiyordu:

"Tutuklu bulunduğu sırada görevlilere saldırması üzerine etkisiz hale getirildikten sonra hastalanıp tedaviye alınan 1961 doğumlu Ali Sarıbal hakkında düzenlenen Diyarbakır askeri hastanesinin 13.11.1981 gün ve 4542 protokol sayılı müşahade evrakında şuur kapalı ağrılı uyarılara ekstremitelerini oynatarak cevap verdiği, her iki ön kol ve elde yaygın eskimoz hematom, her iki alt ekstremitede sıyrıklar olduğu, kanda üre % 85 mgr. bulunduğu, 14.11.1981 de kanda üre % 14 mgr, 15.11.1981 de % 180 mgr. bulunduğu, anjiografide sol temporal bölgede subdural avasküler bölge görüldüğünden, 15.11.1981 de ameliyata alındığı, sol temporal bölge açıldığında ebidural mesafenin normal bulunduğu, dura açıldığında 20-25 cc. kadar subtural higroma görülüp boşaltıldığı, bu bölgede korteksin 0,5 cm kadar çöktüğünün gözlendiği, 16.11.1981 günü % 204 mgr. bulunduğu tedaviye rağmen düzelzin artmadığı 19.11.1981 günü sabahı öldüğü..." raporda belirtilerek otopsi raporu tekrarlanmakta ve tanık beyanlarına yer verilmektedir. Rapor şöyle bitirilmektedir:

"Tutuklu olduğu sırada 1-2 ay önce sorgulanmak için 3-5 gün başka bir yere götürülen, 12.11.1981 gün saat 10-12 sıralarında dövüldüğü iddia edilen ve gece hastalanan 1961 doğumlu Ali Sarıbal'da her iki kolda ekimoz, her iki gluteral bölgede hematom ve saklarda sıyrıklarla belirgin olan bir yeni travmaya maruz kaldığına, hastaneye götürüldüğünde şuurunun kapalı, kanda üre % 85 mgr olarak bulunduğuna, kafadaki hygiroma denilen değişme ile sol oksipital bölgedeki duramater'de sarı bir renk ve kalınlaş-manın olay tarihinden daha önce yapılmış travmatik bir lezyona delalet edebileceğine göre kendisi kafa içi arızası mevcut iken buna inzimam eden genel beden travması ve özellikle bel nahiyesine isabet eden travmanın böbreklerde yapmış olduğu tesir sonucu travmatik şok ve üremiden ölmüş olabileceği durumunun

TCK'nın 451 veya 452/2 nci maddelerine mümassil olduğu mütalaasına varıldı."

Adli tıp uzmanı Prof. Dr. Cahit Özen başkanlığında, üyeler: Patolojik Anatomi Uzmanı Prof. Dr. Talia Bali Aykan, İç Hastalıkları Uzmanı Dr. Cahide Müdüroğlu, Kardiyoloji uzmanı, Dr. Fuat Birkardeşler, Genel Şirürji Uzmanı Dr. Hüseyin Kalyoncu, Kadın Doğum Hastalıkları Uzmanı Dr. Öznur Aykaç tarafından imzalanarak Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'na bu yanıt gönderiliyordu.

Diyarbakır sıkıyönetim askeri mahkemesinde konuyla ilgili dava açıldı. Yargılama koğuştan sondaj usûlü çağrılan tanıkların ifadelerine de başvurularak devam ettirildi. Bu tanıklar, sanıkların önceden maktûlü koğuşta sopalarla dövdükleri, sonradan koğuş dışı koridora çıkarıp yeniden dövdükleri yönünde beyanlarda bulundular.

Mahkeme sonuçlandıktan sonra tüm sanıklara altışar yıl sekizer ay hapis cezası veriliyor. Ancak "suçu haksız bir tahkirin gazap ve elemi tesiri altında işledikleri" gerekçesiyle bu cezalar ikişer yıl birer aya indiriliyordu.

Aynı mahkemenin 4.1.1984 tarihinde olayla ilgili olarak gerekçeli karar açıklanıyordu:

"GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Suç tarihinde Diyarbakır sıkıyönetim özel askeri cezaevinde Partizan örgüt mensubu isnatı ile tutuklu bulunan maktûl Ali Sarıbal'ın marş söylemediği, disipline uymadığı, 130 kişilik koğuşta örgüt doğrultusunda ve devlet aleyhine propaganda yaptığı ihbarı üzerine maktulun kalmış olduğu koğuşun disiplini ile görevli sanık er ve erbaşlar maktûlü koğuştan çıkararak koğuş önündeki koridora çıkarıp ikazda bulundukları sırada maktulün görevli bulunan sanıklara hitaben "oligarşinin uşakları. Bunun hesabı sizden sorulacak" mealinde sözle bağırarak sanıkları tahkir ettiği gibi, görevli çavuş Mehmet Kaya ile Onbaşı Ali Kazım İnal'a adliyen müessir fiil ikayı ile dosya içindeki Tabib Asteğmen Salim Korkmaz tarafından tanzim edilen raporlarda gösterildiği üzere müessir fiilde bulunduğu, bunun üzerine tüm sanıkların maktûle otopsi raporunda gösterildiği üzere ve birbirilerini tamamlayan duruşmanın ve soruşturmanın sefahatlarında da teyit ettikleri üzere müessir fiilde bulundukları, böylece maktûlün

çeşitli yerlerinde bu meyanda sırtında ve böbrek nahiyesi üzerine gelen sahada meydana gelen ekimozlarla tesbit olunan, sanıklardan hangisinin vurduğu belli olmayan, darbe sonucu reklende husule gelen harabiyet sonucu önceden maktûldeki mevcut beyin ameliyatı sonucu beyindeki zaafiyetle birleşmesi ile bir kaç gün sonra öldü. Aşağıdaki tahmin edilecek delillerin münakaşası sonucu mahkeme de bu yönde kanaat hasıl olmuştur..." diye devam eden gerekçeli kararda görevli mahkemenin sıkıyönetim mahkemesi olduğuna karar verildiği belirtilerek şöyle devam edilmektedir:

"Böylece tarafsız tanıklar Nevzat Gültekin ve Adil Çelik'in yeminli beyanları mahkemeye kanaat verici görüldüğü gibi, sanıkların da soruşturma, savcılık ve mahkemede birbirini tamamlayan, doğrulayan ve değişmeyen ikrar ve savunmalarından gerekçenin birinci bölümünde izah edildiği üzere sanıkların, maktulün ölümüne sebebiyet verdikleri yönündedir.

1. Tarafsız tanıklar Adil Çelik ve Nevzat Gültekin'in yeminli beyanları.
2. Otopsi raporu
3. Adli tıp meclisinin 18 Mayıs 1983 tarihli, 10607 esas, 866 karar nolu mufassal raporu ve dayanakları.
4. Olayın cereyan ve oluşuna uygun düşen ve birbirini tamamlayan soruşturma ve son tahkikatta devamlılık arzeden sanıkların birbirine uygun beyan ve tevilli ikrarları ile sanıkların maktûl Ali Sarıbal'ı, maktûlden gelen hafif tahrik sonucu, sanıklardan oluşmayan öldürme kastı olmaksızın müessir fiil kastı ile ve inzimam eden, fiili hangi sanığın işlemiş olduğu anlaşılamayan, failin kim olduğu belli olmayan biçimde maktûlün ölümüne sebebiyet verdikleri sonuç ve kanaatine varılarak tüm sanıkların müessir fiilde bulundukları ve Ali Sarıbal'ın darbe sonunda meydana gelen harabiyet neticesinde ölümüne neden oldukları kanaatine varıla-rak, bütün sanıkların altışar yıl, sekizer ay hapis cezası ile cezalandırılmalarına, ancak cezaları "suçu haksız bir tahrikin gazap ve elemi tesiri altında işledikleri için bu cezanın neticeten ikişer yıl birer aya indirilmesine karar verildi." (a.g.e.)

Mahkeme böyle karara bağlanıyordu. Ama duruşmalarda Nevzat Gültekin ve Adil Çelik'in Yüzbaşı E.Oktay Yıldıran'ın deyimiyle "cezaevi istihbarat ağından olmaları" nedeniyle tarafsız ol-

mayan tanıklıklarının da bu kararda sanıklar lehine olması sonucunu getiriyordu. Ayrıca sanıkların ortaya attıkları dövme nedenlerinin de inandırıcı olmadıkları ortadaydı. Buna karşılık koğuştan sondaj usulü alınan tutukluların tanıklıkları ve adli tıp raporları gerçeği belirli ölçülerde gözler önüne seriyordu.

14.2.1988
Diyarbakır

EKLER:

Resmi kayıtlara göre 1983 yılının Eylül ayına kadar 5 Nolu'da çeşitli nedenlerle ölen veya öldürülenler şunlardı: (Cezaevinde ölenlerle ilgili Skynt. Askeri Savcılığının 1983 yılının Eylül ayına kadar yayınlanan listesi)

1. Selahattin Kunduz (17.6.1981)
2. Abdurrahman Çeçen (27.4.1981)
3. M. Ali Eraslan (9.6.1982)
4. Önder Demirok (8.3.1980)
5. Mazlum Doğan (15.4.1982)
6. Mehmet Emin Akpınar (25.1.1983)
7. Aziz Özbay (23.8.1982)
8. Ferhat Kurtay (25.7.1982)
9. Eşref Anyık (25.7.1982)
10. Mahmut Zengin (25.7.1982)
11. Kemal Pir (4.10.1982)
12. Ali Çiçek (4.11.1982)
13. Akif Yılmaz (4.11.1982)
14. Necmi Öner (25.7.1982)
15. M. Hayri Durmuş (11.11.1982)
16. Bedii Tan (14.7.1982)
17. Ali Erek (20.4.1981)
18. Aziz Büyükerkaç (22.12.1982)
19. Medet Özbadem (20.5.1983)
20. Ali Sarıbal 1982
21. İbiş Uras (1982)
22. Ramazan Yayan (1983)
23. Cemal Kılıç (23.2.1982)

24. Kenan Çiftçi (1983)
25. Seyfettin Sak (1983)
26. Selahattin Kurutur (1983) (Cezaevi Cezaevi, N. Özkan)

Ocak 1984 direnişi esnasında ölenlerin bazıları ve ölüm nedenleri:

1. NECMETTİN BÜYÜKKAYA: 23 Ocak 1984'te 24. koğuşa yapılan baskın sırasında aldığı darbeler sonucu durumu ağırlaşarak hastaneye kaldırıldı ve hastanede öldü. N. Büyükkaya 5 Eylül 1983'te başlayan ve başarıyla sonuçlanan direniş sonrasında 60 sayfalık bir dilekçeyi mahkeme heyetine vermişti. Bu dilekçe direnişle ilgiliydi. Bu yüzden hedef olmuştu.

Ölümü ile ilgili olayı soruşturmakla görevli Askeri Savcı Cahit Aydoğan 18.7.1984 tarihli soruşturma yazısında Büyükkaya'nın "direniş eylemi esnasında rahatsızlanarak" hastaneye kaldırıldığını belirtmekle yetiniyordu.

"Savcının soruşturma tutanağı ölüm olayını araştırmak yerine, baştan aşağı cezaevi idaresinin yaptıklarını savunmaya hasredilmişti. Savcıya göre cezaevinde tutuklu ve hükümlülerin uyması gereken kurallar gerek Milli Savunma Bakanlığı'nca ve gerekse 13-1 sayılı "Askeri Cezaevi Tutuklu Yönergesi" gerekse Sıkıyönetim Komutanlığı'nca düzenlenen talimat ve emirlerde belirtilmişti. "Cezaevi görevlileri yaşam programını uygulamak amacıyla koğuşlara girmeye çalışmışlardı."

Büyükkaya'nın arkadaşları onun olay gününde gayet sağlıklı olduğunu ve kendileri ile birlikte spora bile çıktığını belirtiyorlardı. Ama otopsi raporu ne hikmetse ölümün "10 gün kadar evvelinden beri Beyinde devam eden lezyon neticesinde" olduğunu belirtiyordu. Savcı Aydoğan da hemen buna sarılıyordu. "Her spora çıkan sağlıklı demek değildi." Ona göre, Savcı soruşturmasını bu spora dayandırmayı tercih ediyordu. Ve tanık ifadelerine önem vermiyordu. Böylece kovuşturmaya yer olmadığı sonucuna varıyordu. Büyükkaya'nın eşi Cemile Büyükkaya'nın itirazı üzerine dosya Diyarbakır Askeri Mahkemesine gönderiliyor. Bnb. Şebap Tuncer, Ütğm. Nail Karaaslan, Atğm. Ahmet Uygan'dan oluşan Mahkeme 3.9.1987 tarihli duruşmasız toplantıda savcının kararını onaylıyor." (a.g.e.s. 28) (2000'e Doğru Sayı 34).

Oysa tam 24. Koğuş'a baskının yapıldığı gece onun öldürüldüğü haberi bütün cezaevi ve bu arada bizim koğuşa da yayılmıştı. "10 gün öncesinde beyinde bulunan lezyonun meydana getirdiği ölüm"

baskın gecesine mi rastgelmişti?

2. REMZİ AYTÜRK: Necmettin Büyükkaya ile aynı koğuşta idi. Büyükkaya'nın ölümünden çok etkilenmişti. Kendisini asmak suretiyle yaşamına son verdi. Olay koğuş baskınları günlerinde meydana gelmişti.

3. CEMAL ARAT: 2. direnişte (Ocak direnişinde) ölüm orucuna girmişti. Ölüm orucunda iken idarenin baskı ve işkenceyi sürdürmesi sonucu öldü.

4. ORHAN KESKİN: Cemal Arat ile beraber 35. koğuşta aynı nedenlerle öldü.

5. YILMAZ DEMİR: Ocak 1984'te 10. koğuşta iken yapılan baskınla yaralandı. Daha sonra bütün koğuşlara baskınlar sürdürülünce bu durumu protesto etmek için kendisini astı.

6. SUPHİ ÇEVİRİCİ: 20. Koğuşta iken ilaçla zorlanıp televizyona çıkarılarak teşhir edildi. Durumu protesto etmek için kendisini astı. Bu olay direniş esnasında meydana gelmişti.

7. İSMET KARAK: İşkenceyle, direniş sırasında öldü.

8. HÜSEYİN YÜCE: Mayıs 1984'te öldü. Bundan önce Ocak 1984'te gardiyanların koğuşa toplu saldırısı ile kafasından darbe yemişti. Tedavi edilmemesini protesto etmek için kendisini astı.

Ocak direnişinin faturası büyük oluyordu. Fakat her şeye rağmen kazanılan insanca yaşam hakkı idareye kabul ettiriliyor ve bir daha geri alınması zor ölçüde yerleşiyordu.

1 eylül 1983 tarihine kadar geçen süre içinde ve Ocak 1984 direnişini sonucu Diyarbakır 2 No.lu Özel Askeri cezaevinde sakat kalanlardan bazıları:

1. MUSTAFA KARASU: 1981 yılında girdiği ölüm orucu sonucunda kolu sakatlık geçirdi.

2. CEMAL MİRAN: 1984 Ocak direnişi esnasında girdiği ölüm orucu sonucunda felç oldu ve konuşma güçlüğü ile karşı karşıya kaldı.

3. NEBİ ŞAHİN: Kaldığı 31. koğuşta Aralık 1982'de yapılan işkence sonucu çenesi kırıldı.

4. NAZİF KALELİ: 1982'de işkence sonucu sırtından, omurgasının zedelenmesi ile sakat kaldı.

5. DERVİŞ ÇELİK: Şubat 1982'de 31. koğuşta iken kalçası kırıldı. Tedavi edilemediğinden sakat kaldı.

6. BURHAN AKDAĞ: Mart 1982'de 35. koğuşta iken yere dökülen yemeği yalamayı reddettiği için çenesi kırıldı.

7. RAMAZAN DORA: 36. koğuşta yapılan işkencede darbelerle kaburgaları kırıldı.

8. AHMET YILMAZER: 36. koğuşta 1982'de yapılan işkenceyle kaburgaları kırıldı.

9. M. BOZAN ASLAN: 1981'de 36. koğuşta kalaslarla falakaya çekilme sonucu felç oldu.

10. A. KADİR DENLİ: 1981'de 36. koğuşta iken yatırıldığı falaka sonucu felç oldu.

11. FUAT ÇAVGUN: 1982'de cezaevi koşullarını protesto etmek için girdiği ölüm orucu sonucunda yatalak kaldı.

12. MÜSLÜM ELMA: Ocak 1984 direnişinde ölüm orucuna girdi, ölüm orucu sonucunda sakat kaldı.

13. RECEP MARAŞLI: Ocak 1984'te girdiği ölüm orucundan sonra sakat kaldı.

14. HAMİT KANKILIÇ: 1984 Ocak ayındaki direniş esnasındaki ölüm orucu bitiminde sakat kaldı.

15. EDİP POLAT: 1982'de atılan dayaklar sonucu kulakları sağırlık geçirdi.

Yukarıda adı geçenler dışında küçük büyük, sakatlık geçiren yüzlerce tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bunları tamamen tesbit etmek mümkün olamamaktadır. Bir çok kişinin sakatlığı açıklığa çıkarılamamıştır. Bir çoğu tahliye olduktan sonra işkencelerin tesiri ile bir süre sonra ölmüştür. Bunlardan A. İhsan Ekinci tahliye olduktan bir yıl sonra 5 Nolu'dayken gördüğü işkencelerin tesiri ile hastalanmış ve hastalığı sonucunda kurtarılamamıştır.

"...
meydanlarda sürdü izimizi çoğulken
omuz omuzayken haykırışlar alasını buldu tenlerimizin
düşlerimize düştü kıranlar gibi
ah çığlığımı renkleyen çığlık
suya sıkılan kurşunlarda öfkeler körelten çığlık
sesim kapalı kapılarına çarpıp çarpıp kentin
tınısını yitirmiş dönüyor zulama
ve gün ağartılarına kurulan sehpalar..."

Ahmet İbrahim

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Yalçın Küçük, İtirafçının İtirafları
2. Gün Dergisi, Sayılar 7-8.
3. Cumhuriyet Gazetesi (31 Aralık 1987)
4. Cezaevi, Cezaevi, Nevire Özkan
5. İkibin'e Doğru Dergisi, sayı 34.
6. Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Savcılığının 1983 Eylül ayına kadar cezaevinde ölenlerle ilgili raporu.
7. Bin Belge, Erbil Tuşalp
8. Cumharbaşkanlığına sunulan doğu raporu (1971)
9. Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek. Adnan Yücel
10. Toplanmış Sevgi Ölüleri, Hüseyin Alemdar.
11. Yeni Gündem Dergisi, sayı 79, ek.

OTOBİYOGRAFİ:

1962 yılında Diyarbakır İli Bismil İlçesi'ne bağlı Kumrulu köyünde doğdu. İlk okulu Çöltepe köyünde okudu. Ortaokulu Batman'da Petrol Ortaokulu'nda. Liseyi ise Diyarbakır Öğretmen Lisesi'nde okudu.

Liseyi okuduğu sırada bir kaç kez tutuklandı. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden evvel GENÇ EMEKÇİLER BİRLİĞİ DERNEĞİ'nin Diyarbakır Şubesi yönetim kurulu üyeliği yaptı. 1980 yılında Dicle Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'nü kazandı. 2 Kasım 1982 yılında polisçe alındı. 3 Yıl 2 No.lu Özel Askeri Ceza ve Tutukevi'nde yattı. Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde yargılanarak 6 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırıldı. 1985 yılında tahliye oldu.

D.Ü. Fen ve Edebiyat Fakültesi'nden 1987 yılında mezun oldu. Aynı yıl Gümüşhane Maraşal Çakmak Öğretmen Lisesi Biyoloji öğretmenliğine atandı. Ocak 1988 tarihinde sakıncalı olduğu gerekçesiyle görevine son verildi.

"DİYARBAKIR GERÇEĞİ" ÜZERİNE...

"... bir zaman geldi aynı mahalledeki, okuldaki, kahvehanedeki insanlarımız birbirleriyle konuşamaz, selamlaşamaz, gülüşemez oldular..."

"... Kapalı hiç bir şey kalmamalıdır. Her şeyin açık olmasından yanayız. Demokrasilerin gereği budur. İşkenceciler, çıkıp da, hangi işkenceleri kimlere yaptıklarını bir bir anlatmayacaklardır. Belki hiç bir zaman yaptıkları işkenceleri açıklamayacak, bir sır olarak kendileriyle mezara götüreceklerdir..."

"Edip Polat, bir dönemini yaşadığı cezaevindeki uygulamaları, tanık olduğu olayları kendi anlatısı ile ortaya koyuyor."

Muzaffer İlhan ERDOST

Yazar, Onur Yayınları sahibi